

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA ARCHEOLOGIE

**Artefakty středoevropské provenience starší
doby železné v italském prostředí v kontextu s
absolutně datovatelnými nálezy**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

AUTOR: DOMINIKA SCHMIDTOVÁ

STUDIJNÍ PROGRAM: B 7105 HISTORICKÉ VĚDY

STUDIJNÍ OBOR: ARCHEOLOGIE

FORMA STUDIA: PREZENČNÍ

VEDOUCÍ PRÁCE: PhDr. Martin Trefný, Ph.D.

HRADEC KRÁLOVÉ 2018

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Dominika Schmidtová

Studium: F15NP0077

Studijní program: N7109 Archeologie

Studijní obor: Archeologie

Název diplomové práce: **Artefakty středoevropské provenience starší doby železné v italském prostředí v kontextu s absolutně datovatelnými nálezy**

Název diplomové práce AJ: Artefacts of Central European origin of the Early Iron age from Italian area proceeded from the archaeological contexts with absolute dated finds

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce si klade za cíl shromáždit nálezy středoevropské provenience doby halštatské a časně laténské na území Itálie, které se nalézají ve společném nálezovém kontextu s nálezy středomořské provenience, u nichž je možné využít absolutního datování. Zde máme na mysli především řeckou černofigurovou či červenofigurovou keramiku. Cílem tohoto soupisu bude ověřit či upřesnit relativní dataci Reineckeho systému, užívaného pro chronologii nálezů středoevropských. Toto upřesnění může korigovat některé dosavadní chronologické poznatky, resp. kategorie, aplikované ve středoevropském prostředí. Součástí práce bude podrobný typologický rozbor sledovaných předmětů, s uvedením jejich rozšíření v oblasti severně od Alp a se zdůrazněním míst jejich předpokládané výroby. Součástí práce bude rovněž pokus o interpretaci výskytu těchto středoevropských artefaktů v italském prostředí na základě dosavadních poznatků či předpokládaných schémat interregionálních vztahů mezi středem a jihem Evropy v době železné. Zjištěné informace by měly být posouzeny z hlediska průběhu dálkových kontaktních tras mezi středem a jihem Evropy, tak jak jsou rekonstruovány v souvislosti s nejnovějšími poznatky. Bude nezbytné zasadit tyto údaje také do kontextu daného historickými zprávami antických autorů, naznačujících přítomnost Keltů v severoitalském prostředí již během starší doby železné.

Adam, A. M. 1996. Le fibule di tipo celtico in Trentino, Patrimonio storico artistico del Trentino 19. Trento. Bartoloni, G. - Briquel, D. Camporeale, G. 1998: Archäologische Untersuchungen zu den Beziehungen zwischen Altitalien und der Zone nordwärts der Alpen während der frühen Eisenzeit Alteuropas. Regensburg. Bonfante, L. 2011: The Barbarians of Ancient Europe, Realities and Interactions. Cambridge. Bouzek, J. 1997: Greece, Anatolia and Europe: Cultural Interrelations during the Early Iron Age. Jonsared. De Marinis, R. C. - Rapi, M. 2005: L'abitato etrusco del Forcello di Bagnolo S. Vito: le fasi arcaiche. Mantova. Faudino, V. - Ferrero, L. - Giaretti, M. - Venturino Gambari, M. 2012: Celti e Liguri. Rapporti tra la cultura di Golasecca e la Liguria interna nella prima eta del Ferro, Atti Verona. Frey, O. H. 1969. Die Entstehung der Situlenkunst. Mainz. Gedl, M. 1982: Poludniowa strefa kultury lužyckiej powiazania tej kultury z poludniem. Krakow Przemysl. Lang, A. - Salač, V. (eds.) 2000: Fernkontakte in der Eisenzeit Konferenz. Liblice - Praha. Lejars, T. 2015: L'Épée laténiennne du Sanctuaire de Junon a Gabies : Les témoignages archéologiques d'une présence celtique dans le Latium, Archeologia classica 66, 121-188. Nijboer, J. 2002: A high chronology for the Early Iron Age in central Italy, Palaeohistoria 41/42, 1999/2000, 163-176. Randall-Maclver, D. 1925: Iron Age in Italy : a study of those aspects of the early civilization which are neither Villanovan nor Etruscan. Oxford. Ridgway, D. - Ridgway, F. (eds.) 1979: Italy Before the Romans: The Iron Age, Orientalizing and Etruscan periods. London.

Garantující pracoviště: Katedra archeologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Martin Trefný, Ph.D.

Oponent: Mgr. Tomáš Mangel, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 24.11.2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením PhDr. Martina Trefného, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 11. 7. 2018

.....
Dominika Schmidtová

Anotace

SCHMIDTOVÁ, DOMINIKA. Artefakty střeoevropské provenience starší doby železné v italském prostředí v kontextu s absolutně datovatelnými nálezy. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2018, 108 pp., 17 příloh.

Diplomová práce.

Tato práce se zabývá kontakty mezi Itálií a střední Evropou ve starší době železné. Cílem je zformovat a pojednat soubor střeoevropských importů z uzavřených celků nalezených v Itálii. Primárně jsou zpracovávány kontexty obsahující řeckou figurovou keramiku, která umožní celek absolutně datovat až do rozmezí několika desítek let. Získané předměty jsou rozděleny do kategorií: spony, součásti opasku, zbraně, klíče a kruhový šperk. Součástí práce je podrobný typologický rozbor studovaných předmětů, s uvedením jejich rozšíření v oblasti severně od Alp. Na základě analýz je v závěru práce řešena implementace získaných dat do chronologických systémů střední Evropy a je proveden pokus o interpretaci výskytu importovaných předmětů v Itálii.

Klíčová slova: archeologie, kontakty, Střední Evropa, Itálie, doba halštatská, časná doba laténská, import

Annotation

SCHMIDTOVÁ, DOMINIKA. Artefacts of Central European origin of the Early Iron age in Italian area from the archaeological contexts with absolute dated finds. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2018, 108 pp., 17 plates.

Diploma Dissertation

This dissertation deals with the contacts between Italy and Central Europe during the early Iron Age. The aim is to create deal with a catalogue of Central European imports from closed units found in Italy. Primarily, contexts containing Greek figure pottery are processed, allowing to date up to several decades. The considered artefacts are divided into categories: brooches, belt components, weapons, keys and armrings or bracelets. Part of the thesis represents a detailed typological analysis of studied materials, with an indication of their distribution in the area north of the Alps. At the conclusion of the thesis author deals with the implementation of the acquired data into the chronological systems of Central Europe and an attempt is made to interpret the occurrence of imported artifacts in Italy.

Keywords: archaeology, contacts, Central Europe, Italy, Hallstatt period, early La Tène period, import

Poděkování

V prvé řadě velmi děkuji vedoucímu práce PhDr. Martinu Trefnému, PhD. za podnětné rady při konzultacích v průběhu její tvorby. Práce by ale nevznikla bez materiálu získaného v knihovnách Römisch-Germanisches Zentralmuseum v Mohuči, Ústavu pro klasickou archeologii, FF UK a knihovně Východočeského muzea v Pardubicích, proto zde chci také poděkovat těm, kteří mi studium v nich umožnili. Navíc bych ráda poděkovala všem, se kterými jsem konzultovala dílčí problémy tohoto textu, za jejich rady a poskytnutí studijních materiálů, jmenovitě Dr. Martinu Schönfelderovi (RGZM Mainz), doc. PhDr. Petru Pavúkovi, PhD. (ÚKAR FF UK), Dr. Giacomu Bardelli (RGZM Mainz) a PhDr. Janu Jílkovi, PhD. (VČM). Rodině a přátelům děkuji za jejich podporu a trpělivost.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	GEOGRAFICKÉ A ČASOVÉ VYMEZENÍ PRÁCE	3
3	DĚJINY BĀDÁNÍ	6
4	CHARAKTERISTIKA DĀLKOVÝCH KONTAKTŮ VE STARŠÍ DOBĚ ŽELEZNÉ	8
	4.1 Obchodní trasy	9
	4.2 Komodity.....	10
	4.3 Projevy kontaktů ve střední Evropě	11
	4.4 Projevy kontaktů v Itálii.....	12
5	NĀLEZY STŘEDOEVRŮPSKÉ PROVENIENCE STARŠÍ DOBY ŽELEZNÉ V ITĀLIÍ.....	16
	5.1 Třídění studovaného materiálu.....	16
	5.2 Pramenná základna.....	18
6	VYHODNOCENÍ	29
	6.1 Kategorie předmětů předpokládané středoevropské provenience v Itálii a jejich typologie.....	32
	6.2 Diskuze.....	45
	6.3 Poznámky k chronologii	50
7	ZĀVĚR	54
	SUMMARY	57
	KATALOG	60
	SEZNAM LITERATURY.....	94
	SEZNAM VYOBRAZENÍ V TEXTU.....	107
	SEZNAM PŘÍLOH.....	108

1 ÚVOD

Studium vlivů a kontaktů mezi střední Itálií a oblastmi severně od Alp je předmětem zájmu od počátku bádání. Při studiu starší doby železné byla doposud věnována větší pozornost vlivům směřujícím z jihu na sever, než ze severu na jih. Snad je to dáno odlišnou podstatou (archeologicky zachytitelné a nezachytitelné materiály) a množstvím transportovaných předmětů. Přes Alpy na sever byly expedovány bohaté soubory ceněného zboží, viditelné v pozdně halštatských hrobových výbavách elity po celé střední Evropě.¹ Proto hlavním záměrem textu je sledování kontaktů v opačném směru, tedy ze severu na jih. Existuje-li na jedné straně zboží, které bylo dováženo, musí existovat „protistatek“ podobné hodnoty, ať již archeologicky zachytitelný, či nikoli. Zahraniční badatelé se této problematice soustavně věnují, a i přestože byly již sepsány principiální práce,² tak se autorka pokusí o revizi dosavadního stavu bádání.

Na začátek je třeba uvést pár slov k vymezení předmětu studia. Pro celou práci bylo původně stěžejní vytvořit soupis předmětů, které odpovídají definici importů v italském prostředí a jejich provenience je spojená s halštatským nebo časně laténským prostředím a současně byly nalezeny v uzavřeném celku společně s černofigurovou nebo červenofigurovou keramikou. Po prvních výsledcích však bylo jasné, že se analýzy nemohou opírat pouze o kontexty s attickou keramikou a bylo nutné pramennou základnu rozšířit o všechny uzavřené celky, tedy hrobové kontexty nebo sídlištní fáze, aby byl zajištěn dostatečně velký referenční vzorek.

Cílem této práce je tedy studium severo-j jižních kontaktů mezi Itálií a střední Evropou podložené analýzami předmětů střeoevropské provenience starší doby železné nalezenými na území Itálie primárně ve společném uzavřeném nálezovém kontextu s attickou figurovou keramikou, u které je možné využít absolutního datování. Tyto artefakty jsou doplněny dalšími nálezy z uzavřených nálezových celků. Získaná absolutní data jsou porovnána se střeoevropskými datovacími systémy, jak relativními, tak absolutními, a celý soubor je konfrontován s dosavadními poznatky o dálkovém obchodu v době halštatské a časně laténské.

¹ Pojem střední Evropa bude vysvětlen v kapitole 2 *Geografické a časové vymezení*.

² Za zmínku stojí zásadní práce např. O. H. Freye (1971, 1988), avšak více ve 3. kapitole *Dějiny bádání*.

K získání potřebného materiálu bylo nezbytné studium specializované zahraniční literatury v knihovnách Archeologického ústavu v Praze, Ústavu klasické archeologie Univerzity Karlovy a muzejních knihoven v Römisch-Germanisches Zentralmuseum v Mohuči a Východočeského muzea v Pardubicích. Zde byly studovány primárně nejrozsáhlejší publikované soubory, ze kterých byl vytvořen příložený katalog. V textu je obsažen jejich typologický rozbor a poznámky k jejich rozšíření a dataci. Na závěr byly ze získaného souboru provedeny kvantitativní a poměrné analýzy.

2 GEOGRAFICKÉ A ČASOVÉ VYMEZENÍ PRÁCE

Práce zahrnuje ve svém zadání velmi široký geografický rámec. Autorka se zabývá kontakty mezi Itálií a střední Evropou, proto je na začátek třeba vymezit, co je myšleno pojmem střední Evropa. Dle moderní definice řadíme do střední Evropy Rakousko, Německo, Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Polsko, Českou republiku, Slovensko, Slovinsko a Maďarsko,³ v užším smyslu pouze Rakousko, Německo, Polsko, Českou republiku a Slovensko.⁴ Tento termín má složitý historicko-politický vývoj a není vždy jednotně definován.⁵ V předloženém textu je pracováno s archeologickým pojetím oblasti střední Evropy ve starší době železné. Pro toto období je charakteristické rozšíření kultur halštatského okruhu, což odpovídá oblasti od východní Francie,⁶ přes Švýcarsko, jižní Německo, Rakousko, Slovinsko, Českou republiku, jihozápadní Slovensko, až po severní Balkán.⁷ (viz Tab. 9.) Oblastí Itálie je myšlena dnešní Italská republika, která je rozdělena do 20 regionů s tím, že jednotlivé regiony jsou pak děleny na menší administrativní celky – provincie (celkem 110).

Obr. 1. Administrativní rozdělení zkoumané oblasti

³ Dle Collins English dictionary. Na základě politicko - ekonomicko - geografické situace.

⁴ Křen 2005, 13.

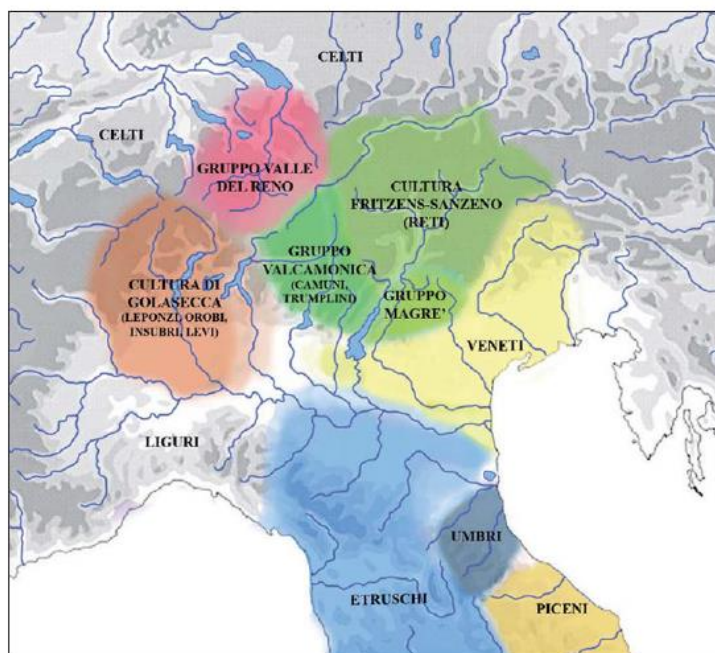
⁵ Příkladem: Okey 1992; Křen 2005.

⁶ V LT A se kulturní prostředí v celé Francii sjednocuje. Buchvaldek – Košnar – Lippert 2007, karte 24B (450 – 250). Proto pokud se v práci jedná o artefakty spadající do LT A nelze pracovat pouze s východní částí Francie.

⁷ Sklenář – Sklenářová – Slabina 2002, 70; Buchvaldek – Košnar – Lippert 2007, karte 24A (750 – 450); Halštatská oblast se dále dělí na západohalštatský okruh (přibližně východní Francie, jiho-západní Německo, Horní Rakousko a Čechy) a východohalštatský okruh (přibližně Dolní Rakousko, Slovinsko, Morava, jihozápadní Slovensko a severozápad Maďarska) viz předchozí a Podborský 2008, 182 nebo Čisťáková - Chytráček 2018, 28.

Takto velké území bylo zvoleno s cílem shromáždit dostatečné množství studovaného materiálu, přesto po prvotních výsledcích bylo patrné, že hlavní oblastí zájmu bude pouze severní Itálie (viz Obr. 1).⁸

Pro oblast severní a střední Itálie ve starší době železné jsou charakteristické archeologické kultury a etnika vyobrazená na obr. 2. Ve stejné době, kdy v Evropě pozorujeme zrod halštatské kultury, ve střední Itálii z villanovských kořenů vystupují Etruskové. Jejich sídla se soustředí hlavně v Toskánsku a Laziu, avšak v dobách největšího rozmachu své kolonie zakládají také v pádské nížině (Bologna, Mantova) a Kampánii (okolí Říma).⁹ Na severu v Popádi se objevuje atestinská kultura s centrem v regionu Veneto a kultura Golasecca na rozmezí mezi Lombardií a Piemontem.¹⁰ Mezi těmito dvěma významnými kulturami je třeba dále zmínit kulturu Fritzens-Sanzeno, která byla spojena s historickými Réty.¹¹

Obr. 2. Rozložení kultur v severní Itálii kolem roku 400 př. n. l. (podle Marchesini - Roncador 2016, fig. 1.)

⁸ Více viz kapitola 5.1.1 Kritika pramenů a 6 Vyhodnocení.

⁹ Bouzek 2003, 19; Cenciarioli 2014.

¹⁰ Etnicky je považovaná za protokeltskou viz Sassatelli 2008, 323.

¹¹ Buchvaldek – Košnar – Lippert 2007, karte 24A (750 – 450); Marchesini - Roncador 2016, fig. 1.

Jak již název napovídá, studované téma se váže ke starší době železné, tedy době halštatské a časně laténské. V relativních stupních se pohybujeme mezi stupni Ha C a LT A, což odpovídá dle kalibrovaného radiokarbonového datování absolutním datům 800 – 390/385 př. n. l.¹² V textu jsou srovnávány datovacími systémy ve střední Evropě a Itálii, proto jsou vztahy mezi vybranými relativními systémy zaneseny do tabulky (viz Tab. 10.). Přesto může docházet k regionálním rozdílům mezi oblastmi střední Evropy a i ve Středomoří. Absolutním datováním starší doby železné se zabýval také M. Trachsel,¹³ jehož práce, pro udávaná vysoká data oproti konvenčnímu datování, dnes není všemi badateli uznávána. Proto práce následuje navržený systém N. Venclové dle D. Kouteckého.¹⁴

Pro časové vymezení práce je podstatnou skutečností, že samotná attická černofigurová keramika se začíná objevovat až kolem roku 630 př. n. l.¹⁵ Pokud tedy jedním z kritérií pro dosažení nejvyšší míry výpovědní hodnoty zkoumaných uzavřených kontextů je přítomnost attické keramiky, zužuje se nám zkoumané období na konec stupně Ha C (Ha C3) až stupeň LT A. Významná část práce se věnuje problematice stupňů Ha D2/D3 – LT A, ve kterých lze nejvíce vystopovat doklady středoevropských vlivů na Apeninský poloostrov. Tato skutečnost je patrná v celoevropském nárůstu kontaktů se Středomořím a je viditelná i ve zvýšené koncentraci importovaných předmětů na severu od Alp.¹⁶

¹² Abels 1994; Bouzek 2004; Venclová (ed.) 2008a, 26.

¹³ Trachsel 2004, pro srovnání je jeho chronologický systém zařazen jako Tab. 11.

¹⁴ Více viz kapitola 6.3 *Poznámky k chronologii*.

¹⁵ Boardman 1998, 263.

¹⁶ Viz kapitola 4 *Charakteristika kontaktů ve starší době železné*.

3 DĚJINY BĀDÁNĪ

Předměty, které můžeme spojit s cizími kulturami starší doby Źelezně, byly rozpoznávány jĪž pŕi prvnĪch vĵzkumech v 19. stoletĪ na velkĵch pohŕebištĪch jako Certosa (A. Zannoni 1876), Marzabotto ěi Spina (S. Aurigemma 1885 (vydĀno 1960)). V roce 1871 byl uspořĀdĀn V. mezinĀrodní archeologicko-antropologickĵ kongres, kde byly pŕedstaveny nĀlezy z Certosy, a badatelě se k pŕĪtomnosti těchto pŕedmětů v italskěm materiĀlu vyjadŕovali. Vybraně spony byly identifikovĀny jako galskě.¹⁷ Od poěĀtku byla keltskĀ pŕĪtomnost v ItĀlii vĪce zŕetelnĀ, neŹ doklady kontaktů s halštatskĵmi kulturami transalpinskě Evropy. To vše dĪky množství materiĀlu, kterĵ je spojen s migracĪ keltskĵch kmenů do ItĀlie ve 4. stoletĪ pŕ. n. l., a takě na bĀzi zpráv antickĵch autorů.

Studium kontaktů mezi ItĀlii a stŕedoevropskĵm pŕostŕedĪm ve starší době Źelezně z pohledu severojiŹnĪch vlivů je těma tĵkajĪcĪ se pŕevĀŹně zahraniěnĪch badatelů. Vĵraznou osobou, kterĀ se zaĀala problematice importů v ItĀlii systematicky věnovat, byl H. O. Frey, kterĵ publikoval v roce 1971 *Fibeln vom Westhallstättischen Typus aus dem Gebiet sŕdlich der Alpen. Zum Problem der Keltischen Wanderung*, a v roce 1987 *Sui ganci di cintura celtici e sulla prima fase di La Tène nell'Italia del Nord*, kde pŕedstavil soupisy pozdně halštatskĵch spon a ěasně latěnskĵch opaskovĵch zĀpon nalezenĵch v severnĪ ItĀlii. Svůj vĵzkum rozšířil o nově nĀlezy v roce 1988 v pŕĪspěvku *Les fibules hallstattiennes de la fin du VIe siěcle au Ve siěcle en Italie du Nord*. V roce 1987 vydal D. Vitali sbornĪk pracĪ *Celti ed Etrusch nell'Italia centro-settentrionale dal 5 secolo a : C. alla romanizzazione*, v němŹ vyšlo mnoho zĀsadnĪch studiĪ, kterě jsou dodnes citovaně.

OtĀzce Keltů v ItĀlii se věnoval kupŕĪkladu V. Kruta (vĵběrem *L'Italie et l'Europe intěrieure du Ve siěcle au děbut du IIe siěcle av. n.ě.*, 1982) ěi krĀtce J. Bouzek ve svě publikaci *Greece, Anatolia, and Europe: cultural interrelations during the early Iron Age* z roku 1997. Dnes se tomuto problěmu věnuje napŕ. G. Sassatelli, zejměna pro oblast Emilia Romagna (vĵběrem: *Celti ed Etruschi nell'Etruria Padana e nell'Italia settentrionale* 2008, *Etruschi, Greci, Veneti e Celti in area padana: contatti commerciali, relazioni culturali e mobilitĀ individuale* 2014).

¹⁷ Vitali 1992, 47.

Další podstatné práce souvisí s výzkumy předních lokalit severní Itálie. Pro oblast regionu Veneto jsou důležité práce od L. Calzavary Capuis a A. M. Chieco Bianchi, které v roce 2006 vydaly rozsáhlé dílo *Este II. Necropoli di Villa Benvenuti*, což je druhý díl o významném nalezišti Este, který navazuje na první z roku 1985 *Este I. Le necropoli Casa di Ricovero, Casa Muletti Prodocimi e Casa Alfonsi*. Stejnou oblastí se zabývají také G. Gambacurta nebo R. Serafini, tyto autorky publikovaly v roce 2017 práci *Veneti e Celti*, kde představily nejnovější soupis importovaných předmětů v oblasti regionu Veneto. Z mladší generace je třeba zmínit A. Bondini, která publikovala v roce 2005 katalog *I materiali di Montebello Vicentino. Tra cultura Veneto-alpina e civiltà di La Tène*. Region Emilia – Romagna je zásadní oblastí pro studium keltských počátků v Itálii. První souhrnnou prací je katalog *Tombe e necropoli galiche di Bologna e territorio*, který vydal D. Vitali v roce 1992. V roce 2002 byla zpracována etruská část pohřebiště Arnoaldi R. Macellarim, *Il sepolcreto etrusco nel terreno Arnoaldi di Bologna (550-350 a.C.)*. Je nutné zmínit také R. De Marinise, který od prvopočátku publikuje výzkum ve Forcellu u Mantovy (*L'abitato etrusco del Forcello di Bagnolo S. Vito (Mantova) 2005, Il contributo del Forcello: alla cronologia della transizione tardo hallstatt - antico La Tène* 2017). Do další generace badatelů patří např. Veronica Cicolani s publikací o kultuře Golasecca z roku 2017 *Passeurs des Alpes: la culture de Golasecca: entre Méditerranée et Europe continentale à l'âge du fer*.

V českém prostředí se kontakty ve starší době železné mezi Itálií a střední Evropou, zejména Českou republikou zabývá hlavně M. Trefný (příkladem *Boemia e Italia settentrionale nel VI-V sec. a. C.* z roku, 2014). V nedávné době vyšla studie o průběhu jantarové stezky ve starší době železné pod editací M. Chytráčka *Jantar starší doby železné a průběh jantarové stezky ve střední Evropě* (2017). Ze starších prací je možné zmínit studie J. Bouzka (příkladem *Keltové českých zemí v evropském kontextu*, 2009 a *Pravěk českých zemí v evropském kontextu*, 2011) Okrajově se tématům ze starší doby železné věnuje také J. Kysela (viz *Italští Bójové a česká oppida*, 2010)

Mezi poslední souborné publikace s novými poznatky patří sborník *Les celtes et le nord de l'Italie* ze 36. mezinárodního setkání členů asociace AFEAF pořádané ve Veroně v roce 2012 (Barral 2014), a také sborník prací z mezinárodní konference v Římě konané v roce 2010 s názvem *Celti d'Italia* (Piana Agostinetti 2017).

4 CHARAKTERISTIKA DÁLKOVÝCH KONTAKTŮ VE STARŠÍ DOBĚ ŽELEZNÉ

Evropa starší doby železné je spojena s významnými změnami ve společnosti. Celý proces mohl být spjat snad s klimatickými změnami, které vedly již od Ha B3 ke zhoršení podmínek života, což se projevilo výrazným ochlazením. V Ha D pak došlo k mírnému oteplení a celkovému zlepšení klimatu, jež vydrželo do LT A. Poté nastal zlom a situace se opět zhoršila.¹⁸ Dalšími příčinami sociálních změn mohlo být zhroucení obchodních vazeb, přerušení přístupu ke zdrojům klíčových surovin a následná krize na konci doby bronzové, kterou podle některých badatelů¹⁹ měl na svědomí vpád východních etnik – snad Kimerijců.²⁰ Všechny tyto důvody mohly částečně podnítit jak migrace, tak i změny v sociální stratifikaci obyvatelstva, ke kterým během doby halštatské docházelo.²¹ Lidé byli nuceni hledat nové suroviny a ty si pak v případě potřeby přivlastnit násilným způsobem nebo je směnit za jiný druh výrobku. To podněcuje vznik elity, která se koncentruje u zdroje, či na místě, kde dochází k redistribuci a směně žádaného zboží.²²

Samotný pohyb osob a zboží zapříčiňuje interakci a kontakt mezi více stranami. Je důležité zmínit, že mezi dálkové kontakty nepatří pouze obchod, ale i dar nebo vojenská kořist.²³ N. Venclová říká, že směna v pozdní době halštatské je založena především na reciprocitě, kdy základním principem je rovnováha mezi darem a dluhem.²⁴ S tím souhlasí J. Kysela a J. Militký, kteří uvádí, že obchod v pravém slova smyslu existuje až v souvislosti s oppidálním obdobím mladší doby laténské.²⁵ Uvažuje se, že dalšími formami kontaktu jsou migrace jednotlivců, jako politicky prospěšná spojení, např. manželství nebo stěhování cizích řemeslníků a umělců do místa odbytí. Nakonec

¹⁸ Bouzek 2005, 516, obr. 21.

¹⁹ Filip 1948, 237-239, Bouzek 2011, 126.

²⁰ V. Čiřáková a M. Chytráček upozorňují na možnost, že vývoj středoevropského halštatu nebyl vpádem skytských etnik citelně zasažen a nemusel být hlavním impulzem pro sociální změny. Čiřáková – Chytráček 2018, 29.

²¹ Krátce k sociální situaci a vzniku elit ve starší době železné viz Bintliff 2016.

²² A. Králová uvádí, že „dopravní komunikace byly rozhodujícím faktorem při zakládání strategických lokalit“ (Králová 2002, 101.)

²³ Venclová (ed.) 2008b, 142.

²⁴ Venclová 2002, 72.

²⁵ Salač 2006; Kysela – Militký 2018, 280.

jakýkoli styk s cizí kulturou, ať skrz jedince nebo předmět, může vést k projevům nehmotného kontaktu (know-how, import idejí).²⁶

4.1 OBCHODNÍ TRASY

Na přelomu doby bronzové a halštatské jsou Řekové a Féniciáné hlavními inovátory a iniciátory dálkového obchodu. Oba národy zakládají své obchodní stanice v celém Středozezemním moři. Zatímco Řekové se soustředí hlavně na střední a jižní Itálii, Féniciáné osídlují přístavy na severu Afriky a východě Španělska, a společně se s Řeky setkávají na Sicílii v 8. století př. n. l. Také italští Etruskové zakládají přístavy Spinu a Adrii, které jsou pak důležité pro příjem řeckého zboží. V roce 600 př. n. l. byla založena Massalia, dnešní Marseille, přístav na jihu Francie, který pomyslně otevírá středomořský svět tomu středoevropskému.²⁷

Kromě námořního obchodu se rozvíjí také suchozemské trasy. Dnes můžeme díky studiu geomorfologické podoby krajiny,²⁸ společně se sledováním výskytu předmětů směny, částečně tyto pravěké dálkové komunikační koridory zrekonstruovat.²⁹ Pro vybrané období existovalo více možných tras transportu, jednotlivé cesty se mezi sebou křížily, setkávaly a rozdělovaly dle potřeby a dnes můžeme naznačit pouze hlavní směry. Hedvábná stezka spojovala východní Asii se střední Evropou a východním Středomořím.³⁰ Dunajská cesta propojovala oblast Černého moře podél řeky Dunaj s rozvodím Dunaje, Rýnu, Rhôny a Seiny.³¹ Další trasa, která se nazývána dle hlavní transportované komodity vedla z oblasti Baltského moře na jih do Adriatické oblasti a její existence je patrná už od doby bronzové.³² Tedy jantarová cesta vedla z Pobaltí přes Polsko, Moravu, Slovensko, Maďarsko, Slovinsko k východním Alpám a od nich k italským přístavům Spině a Adrii.³³ V 6. století př. n. l. dochází ve východo-halštatském okruhu k politickým změnám, dosavadní trasy jsou přerušeny vpádem skytských bojovníků a původní trasa je posunuta více na západ.³⁴ Díky tomu se v mladší fázi Ha D2 do popředí a živého obchodního ruchu dostávají i Čechy, které nahrazují

²⁶ Venclová 2002, 72., Venclová (ed.) 2008b, 143, tab. 8; Kysela – Militký 2018, 281.

²⁷ např. Frey 1988, 33; Čtverák 2005, 591.

²⁸ Čtverák 2005, 593. O vlivu přírodních podmínek viz: Králová 2002, 102.

²⁹ O rekonstrukci na základě sítě importů viz Králová 2002, 102-3; K rekonstrukci interregionálních tras v Čechách viz Trefný 2017.

³⁰ Čtverák 2005.

³¹ Čtverák 2005, 595; Venclová 2008a 2008b, 143.

³² Venclová 2008a 151; Chytráček et al. 2017, 188-256; Více k transportu v pozdní době bronzové např. Jennings 2017.

³³ Chytráček et al. 2017, 190.

³⁴ Venclová (ed.) 2008a, 153; Bouzek 2009, 36; Chytráček et al. 2017, 193.

Moravu. Změny můžeme sledovat i na Slovensku, kdy načas ztrácí význam hradiště Molpír u Smolenic.³⁵ Také v Itálii se trasy jantarové stezky mění a hlavní proud se posouvá více na západ do oblasti kultury Golasecca či do oblasti kultury Fritzens-Sanzeno.³⁶ Cesty ze severovýchodní Itálie a Slovinska, které postupují do Karpatské kotliny a pokračují podél řeky Dunaj na sever, stále existují, ale jejich význam ustupuje. Ve stupni LT B1 se trasa jantarové stezky vrací do původní podoby ze 7. století př. n. l.³⁷

Organizaci směny lze stěží přesně rekonstruovat. Mohlo se jednat o vztah přímý vázaný recipročními vztahy i nepřímou směnu, kdy zboží putuje od výrobce k majiteli přes prostředníky či distribuční centra na území celé Evropy, tzv. etapovitý obchod, který je předpokládán také později v oppidálním období.³⁸

4.2 KOMODITY

Vzájemné vztahy mezi společnostmi a kulturně-geografickými celky se projevují nálezy artefaktů cizí provenience často luxusní a cenné povahy, které označujeme jako importy. Tyto objekty mohou být předmětem směny, dokladem pohybu jednotlivce, stejně tak mohou být kořistí nebo darem, což lze dnes velmi těžko rozlišit.³⁹

Komoditami, které byly nabízené výměnou za středomořské zboží (víno,⁴⁰ attická keramika,⁴¹ bronzové nádoby,⁴² šperky, skleněné korálky⁴³), byly nejspíše zlato, cín a jantar.⁴⁴ Dalším zbožím mohli být otroci,⁴⁵ kožešiny, potraviny (dobytek, sůl a med).⁴⁶ Ve většině případů se bohužel jedná o archeologicky nedoložitelné materiály,⁴⁷ doklady pro to máme hlavně v antické literatuře. Dnes se díky postupující vědě objevují i určité indicie na archeologických výzkumech např. ve formě palynologického

³⁵ Bouzek 1993, 143; Chytráček et al. 2017, 193 a 194.

³⁶ Gambari 2016 348 – 349, fig. 6-8; Chytráček et al. 2017, 194 a 196.

³⁷ Chytráček et al. 2017, 197.

³⁸ Salač 2006, 40; J. Bouzek říká, že Čechy zasáhl v 6. století přímý export z Etrurie, nicméně etapovitý obchod nevylučuje (Bouzek 2011, 145), M. Chytráček nejnověji souhlasí s názorem existence etapovitého směnného obchodu skrze distribuční centra na příkladu Hallstattu a Verucchia (Chytráček et al. 2017, 191). Další: Brun 1994, fig. 6.2; Venclová (ed.) 2008a, 151; Trefný 2011, 278.

³⁹ Arnold 1999, 74; Salač 2006, 40; Venclová (ed.) 2008, 144.

⁴⁰ Doložené nálezy transportních amfor severně od Alp viz: Trefný – Polišínský 2014; Sacchetti 2016.

⁴¹ O attické keramice v Čechách viz Trefný 2011, 271 – 306.

⁴² Attická keramika a bronzové nádoby jako komodity: Sacchetti 2016, 248.

⁴³ Chytráček et al. 2017, 190; Venclová 2006b, 369.

⁴⁴ Bouzek 1997a, 210.

⁴⁵ Venclová (ed.) 2008a, 151; Nash Briggs 2003, 243, 249. Autorka mimo jiné poukazuje na rozdíly v rysech mezi jednotlivými postavami na freskách v Tarquiniích.

⁴⁶ Bouzek 1997a, 210; Chytráček, et al. 2017, 195.

⁴⁷ Bonfante 2011, 247.

materiálu, mikro-zbytků potravin a organických surovin. Většina nálezů je soustředěna právě v západní polovině Čech na místech, kde se nachází nerostné bohatství.⁴⁸ V Krušných horách byl povrchový výskyt cínu a v jižní části západních Čech až k Praze je doložena těžba zlata.⁴⁹ Podobný jev koncentrace kolem surovin sledujeme i na jiných lokalitách střední Evropy.⁵⁰

4.3 PROJEVY KONTAKTŮ VE STŘEDNÍ EVROPĚ

Kontakty navazují na ty již existující z předchozího období pozdní doby bronzové.⁵¹ Archeologické doklady o směně můžeme pozorovat v celé Evropě, jak na sídlech elity, tak i ve výrobních a redistribučních centrech, vyznačující se přítomností importů a surového materiálu určenému ke směně či zpracování.⁵² Tato centra existují po celou dobu starší doby železné a s malými změnami respektujícími průběh obchodních tras. Jmenovat můžeme výběrem Forcello, Bolognu, Marseille, Mont Lassois, Heuneburg, Závist, Hallstatt či hradiště Molpír u Smolenic.⁵³ Následně od Ha D sledujeme doklady kontaktů v bohatých hrobech členů vyšších společenských vrstev v jihozápadním Německu, Čechách, Rakousku, východní Francii, Švédsku, jižním Německu a Polsku.⁵⁴ V hrobových výbavách se objevují bronzové luxusní picí soubory, attická keramika a další drahocenné importy. Do závěrečné fáze pozdního halštatu (Ha D2-3) můžeme zařadit například pohřeb z Vix⁵⁵ či mohylu v Hochdorfu⁵⁶, kde byly mimo jiného nalezeny importy attické keramiky a bronzové nádoby (jako etruské misky s vysokými uchy, misky s perlovými okraji či etruská zobákovitá konvice). Zobákovité konvice se u nás i v jiných oblastech střední Evropy objevují již v pozdním halštatu, tedy od konce 6. století př. n. l. s trváním až do začátku 4. století př. n. l. Rozšířeny byly z Itálie (kde se také vyráběly) do Porýní, Belgie, Francie, Slovenska a Rakouska.⁵⁷ U nás byly nalezeny např. v Hradišti u Písku, Chlumu u Rokycan nebo Ostrově u Stříbra.⁵⁸ Je patrné, že

⁴⁸ Chytráček et al. 2017, 195.

⁴⁹ Chytráček 1983, 440; Bouzek 1997a, 212.

⁵⁰ Chytráček 1983, 440.

⁵¹ Viz Bouzek 1997a, 218.

⁵² Bonfante 2011, 202.

⁵³ Výběrem: Forcello: De Marinis – Rapi 2005; Heuneburg: Kimmig 2000; Mont Lassois: Chaume 2001.

⁵⁴ Hauser – Schönfelder 2014, 440 – 443. Importy (hlavně bronzové nádoby) do Polska putovaly pravděpodobně nepřímo, skrze Moravskou bránu, stále však svědčí o kontaktech zejm. se severní Itálií.

⁵⁵ Např. Chaume 2001.

⁵⁶ Např. Krausse 1996. Obsahuje analýzu picího servisu s importy z Itálie.

⁵⁷ Trefný 2012, 23.

⁵⁸ Více viz Trefný 2012, 26; Kozáková – Trefný – Postránecká 2016.

obchod s jihem stále stoupá na přelomu pozdního halštatu a časného laténu a až v LT B importy postupně mizí.⁵⁹

Čechy byly zapojeny do obchodu snad už v 7. a 6. století př. n. l.,⁶⁰ což můžeme podložit nálezem loďkovité spony z Bohosudova, dračí spony z Mochova, nebo mís s perlovým okrajem z Hradenína a Slatiny.⁶¹ Většina středomořských importů v Čechách patří až do pozdní doby halštatské a rané doby laténské, kdy také vrcholí kontakty mezi středem Evropy a jižními oblastmi.⁶² Jedná se o picí servisy stejně jako ve zbytku Evropy, skládající se ze zobákovité konvice, mísy a případně dalších nádob, které naznačovaly inspiraci středomořským prostředím.⁶³ Tak jako jinde ve střední Evropě i u nás v LTB ubývají jižní importy se zánikem knížecích hrobů a vrací se zpět v době oppid.⁶⁴

Nejen etruské importy, ale i etruské umění sloužilo jako vzor a inspirace pro rozličná odvětví řemeslníků a umělců mimo severní Itálii, a to zejména v keltském světě. Poptávka po luxusním zboží vedla řemeslníky k jejich nápodobě, a proto se objevují lokální varianty importovaných předmětů. Na konci časného laténu se objevují bronzové i keramické nádoby napodobující etruské vzory.⁶⁵ Například na misce z Radovesic dekor vychází z ranějších etruských předloh.⁶⁶ Další inspiraci středomořskými předměty můžeme vidět např. u keramické zobákovité konvice z Tuněchod⁶⁷ a figurálně zdobené keramiky z Chržína.⁶⁸

4.4 PROJEVY KONTAKTŮ V ITÁLII

V samotné Etrurii lze vysledovat dva obchodní proudy. Po moři se zboží rozváželo na jih Francie.⁶⁹ Pevninské cesty přes alpské průsmyky vedly do Švýcarska, východní Francie a jihozápadního Německa.⁷⁰ Podél všech cest vznikala lokální mocenská centra, která obchod kontrolovala a organizovala. V Itálii se jednalo o regionální řemeslná

⁵⁹ Chytráček 1983, 444.

⁶⁰ Chytráček et al. 2017, 190.

⁶¹ Trefný 2012, 22; Hauser – Schönfelder 2014, 435; Chytráček et al. 2017, 190;

⁶² Chytráček 1983, 439; Ke kontaktům obecně viz Trefný 2014.

⁶³ Viz Dietler 1990; Bouzek 1997b; Arnold 1999. Další literatura o importovaných bronzových nádobách ze starší doby halštatské v Čechách viz Chytráček 1983, 428; Venclová a kol. 2008, 133; Trefný 2012, 22 – 23; Kozáková – Trefný – Postránecká 2016; Trefný 2017, 113; Chytráček et al. 2017.

⁶⁴ K této problematice výběrově: Kysela 2014a; Kysela 2014b; Salač 2006.

⁶⁵ Bouzek 2011, 154.

⁶⁶ Bouzek 2011, fig. 4.

⁶⁷ Trefný – Thér – Tichý – Dohnálková 2012.

⁶⁸ Trefný 2012, 33; Trefný – Kloužková – Chytráček – Hanykýř 2011; další viz: Kysela 2010a.

⁶⁹ O námořních stycích mezi Francií a Itálií viz: Nash Briggs 2003, fig. 1.

⁷⁰ Venclová (ed.) 2008a, 153.

centra, kde dovezený materiál (např. jantar, attickou keramiku, kovy) zpracovávali nebo jen expedovali dál. V hrobových kontextech z 8. a poloviny 7. století př. n. l. v italském Verucchiu byly nalezeny početné soubory jantarových artefaktů, které velmi převyšují ostatní centra a to jistým způsobem vypovídá o významu lokality a intenzitě kontaktů.⁷¹ V polovině 7. století př. n. l. však důležitost Verucchia upadá ve prospěch oblasti Picena a poté oblasti Felsiny v 6. století př. n. l.⁷², ze které zboží putovalo do vlastní Etrurie.⁷³ Na základě studovaného materiálu vedla spojnice mezi etruskou Itálií se střední Evropou s velkou pravděpodobností právě skrze Bolognu, která byla nejvýznamnějším na severu položeným etruským centrem.⁷⁴ Etruská civilizace se dostává na svůj vrchol právě v 6. století př. n. l. a prosperita trvá do začátků 5. století př. n. l.,⁷⁵ kdy zaznamenáváme kulminaci středomořských vlivů ve střední Evropě.

Kontakty jsou patrné již v době bronzové a raně halštatské, např. díky rozšíření koflíku typu Stillfried-Hostomice⁷⁶ či nálezům situl typu Kurd pocházející z Padovy, Montebelluny a Mel.⁷⁷ Je patrné, že produkce bronzových nádob tohoto období je inspirována prostředím severně od Alp, avšak existují lokální dílny, které vyrábí tvarově ovlivněné nádoby, a proto je těžké určit, které z nich jsou skutečným importem.⁷⁸ Ve starším období doby halštatské se zdá, že kontakty slábnou oproti předchozímu období popelnicových polí, ale na počátku 6. a hlavně v 5. století př. n. l. se znovu začínají objevovat produkty směny se severem.⁷⁹ Jedním z cílů této práce je takový předpoklad ověřit, a zhodnotit, jak silné kontakty do doby halštatské přetrvaly.

Pro práci je podstatné také zmínit fenomén attické keramiky, jakožto významného importovaného předmětu v Itálii. Dostávala se sem hlavně skrze řecké kolonie a soustřeďuje se tedy spíše na jižní polovině apeninského poloostrova, přesto máme její hojné doklady i v Etrurii. Aktivita řeckých umělců je ve vlastní Etrurii doložena již od počátku kolonizace, nicméně řecké vázy se rozšiřují (a jsou i kopírovány) až během

⁷¹ Chytráček et al. 2017, 188-9; Nijboer 2008, 8; O kontaktech s halštatským prostředím svědčí i doklady textilií s halštatskými geometrickými vzory, které byly pravděpodobně součástí zdobených dřevěných trůnů (Bouzek 2011, 134).

⁷² Chytráček et al. 2017, 191.

⁷³ Bonfante 2011, 247 – 8.

⁷⁴ Chytráček 1983, 427.

⁷⁵ Cenciaioli 2014, 33.

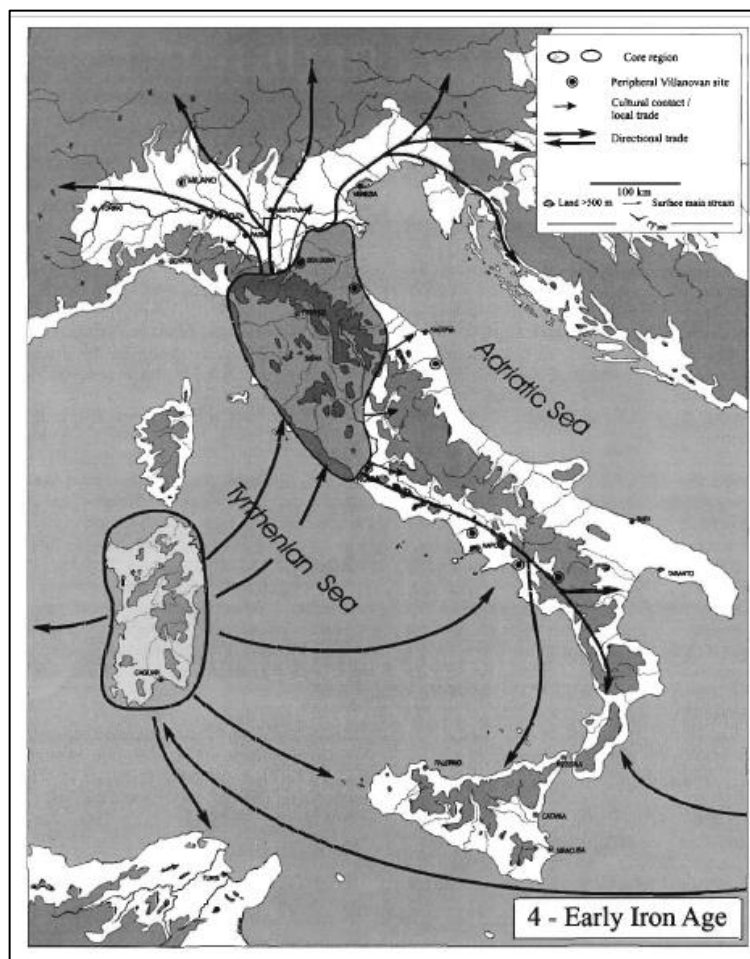
⁷⁶ Nijboer 2008, 4, fig. 1.

⁷⁷ Salzani 1984, 686.

⁷⁸ Bouzek 1997a, 96; Diskutované exempláře koflíků Stillfried-Hostomice jsou výsledkem lokální produkce, pouze inspirovanou cizím tvarem nádoby (Bagnasco Gianni et al. 2017).

⁷⁹ Frey 1971; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 1979; Salzani 1984, 676.

století šestého.⁸⁰ Předpokládáme, že Etruskové byli přímo zapojeni do obchodu s attickou keramikou.⁸¹ Od poloviny 7. století př. n. l. do počátku 6. století př. n. l. se do Etrurie dovážela hlavně protokorintská a korintská keramika. To se změnilo po roce 560 př. n. l., kdy se hlavním dodavatelem stávají Athény a začíná se zde objevovat černofigurová keramika.⁸² Od konce 6. století se začíná objevovat také červenofigurová keramika. Distribuce attické keramiky klesla kolem roku 450 př. n. l. na většině území Etrurie (kromě Spiny), což mohlo být způsobeno politickou situací.⁸³

Obr. 3. Směry transportu směrem z Itálie (podle Bietti Sestieri 2005, fig. 6.)

⁸⁰ Boardman 1998, 220.

⁸¹ Morgan – Arafat 1994, 114. Příkladem je přístav Spina, kde bylo nalezeno obrovské množství attické keramiky (např. Zamboni 2016).

⁸² Cencioli 2014, 43.

⁸³ Morgan – Arafat, 120.

4.4.1 PŘÍTOMNOST KELTŮ V ITÁLII

S tímto tématem se pojí mnoho komplikací, zejména, co se datace týče. Narážíme zde hlavně na nesrovnalosti mezi literárními zprávami a hmotnou kulturou. Dle písemných pramenů⁸⁴ je přítomnost Keltů v Itálii doložena jistě na začátku 4. století př. n. l., kdy došlo k napadení Říma (390 př. n. l.).⁸⁵ Tedy od roku 390 př. n. l. a po zbytek 4. století př. n. l. lze údolí Pádu považovat za území s keltským vlivem.⁸⁶ Podle Livie se usadili ve městech Brixia a Verona a také kolem řeky Ticino, poté vytlačili Etrusky a obsadili celou Pádskou nížinu.⁸⁷ Přesto máme archeologické doklady přítomnosti keltského etnika na území Itálie již dříve. Například Livius píše, že tento lid přešel Alpy již o dvě stě let dříve, aby vedl výboje proti Etruskům.⁸⁸ Keltskou přítomnost nám potvrzují i nečetné hmotné doklady. V etruské hrobce datované do 7. století př. n. l. v Orvietu byl pohřben muž s keltským jménem Katakina, což víme z textu na stěně hrobky.⁸⁹ Snad to můžeme považovat za doklad politického spojení. Známe také lepontské nápisy datované také do 7. století př. n. l., pocházející zejména z Golasecké oblasti, která je považována za protokeltskou.⁹⁰ Nicméně v hmotné kultuře oblasti Golasecca se po celou dobu vývoje neprojevil laténský umělecký styl, ale pokračují v duchu halštatského stylu.⁹¹ To podporuje představu o svérázné kultuře na pomezí mezi středomořským a středoevropským světem. Nejedná se ani o stejné Kelty, kteří přišli do Itálie až ve 4. století př. n. l. a usídlili se v oblasti regionu Emilia Romagna.⁹² Uvažovalo se i o dalších keltských skupinách na severu Itálie,⁹³ protože nápisy byly nalezeny i jinde, v rétské oblasti, zde byl však potvrzen etnicky lokální původ.⁹⁴

⁸⁴ Livius V, 33, 34, 35; Polybios II, 14.

⁸⁵ Přesněji 387 – 386 př. n. l. viz Vitali 2004, 315.

⁸⁶ Malnati 2016, 2.

⁸⁷ Livius V, 33, 35.

⁸⁸ Livius V, 33.

⁸⁹ Haynes 2000, 146; Nash Briggs 2003, 251.

⁹⁰ Sassatelli 2008, 324.

⁹¹ Bouzek 2009, 64.

⁹² Tomaschitz 2002; Kysela 2010b.

⁹³ Jaké známe ze střední Evropy již v době halštatské (od 7. století př. n. l.) viz Chytráček 1983, 439.

⁹⁴ Marchesini - Roncador 2016, 268.

5 NÁLEZY STŘEDOEVROPSKÉ PROVENIENCE STARŠÍ DOBY ŽELEZNÉ V ITÁLII

5.1 TRÍDĚNÍ STUDOVANÉHO MATERIÁLU

Studovaný soubor se skládá z předmětů transalpinského původu, které pochází z uzavřených kontextů v Itálii. Pro začátek je nutné definovat termíny, které jsou pro práci stěžejní: uzavřený kontext a absolutně datovaný kontext. Za uzavřený celek považujeme hrob či (stratigraficky oddělitelnou a uzavřenou) sídlištní fázi. U uzavřeného celku, jakým je hrob, předpokládáme, že byly uloženy všechny milodary ve stejnou dobu, tudíž lze určit společný časový horizont dle nejmladšího a nejstaršího předmětu. To samé platí u sídlištních kontextů, které jsou zapečetěny např. katastrofou, jako je požár.⁹⁵ Jak ale uvádí S. Vencl vždy k těmto kontextům musíme přistupovat s jistou mírou kritiky, protože současné uložení neznamená také vždy stejnou dobu výroby.⁹⁶ Pokud se jedná o uzavřený celek, který navíc obsahuje attickou keramiku, je možné ho zařadit do konkrétního chronologického systému a ohraničit jej absolutními daty, čímž vzniká absolutně datovaný kontext.⁹⁷ Jedná se o tzv. historickou metodu absolutního datování, kdy využitý středomořský import, v našem případě attická keramika zpřesní datování často až na desetiletí a umožní tak celek datovat absolutně.⁹⁸

Studovaný materiál byl rozdělen do tří skupin dle své výpovědní hodnoty (VH). V první skupině (VH 1) s nejvyšším stupněm výpovědní hodnoty jsou všechny kontexty s attickou keramikou. Ve zbylých případech máme k dispozici ne vždy úplné údaje o hrobovém inventáři, proto je přistoupeno k rozdělení výpovědní hodnoty dle dostupných informací o dataci a přítomnosti dalších předmětů středomořského původu v kontextu. Druhý stupeň (VH 2) je přiřazen předmětu, který byl nalezen v kontextu s dalšími artefakty a datace je díky tomu podložena relativním porovnáním vzájemného výskytu předmětů. Tuto situaci známe především z velkých materiálově bohatých pohřebišť (např. Este). Kategorie (VH 3) je určena zbylým předmětům z kontextů, které

⁹⁵ S. Vencl přistupuje k této základní definici kriticky, protože i zde je možné narušení hrobových celků vnějšími vlivy. Vencl 2001, 600.

⁹⁶ Vencl 2001, 595. Protože nevíme, jak dlouho byla nádoba v užívání můžeme učit pouze nejstarší datum pro uložení.

⁹⁷ Kuna 2007, 101.

⁹⁸ Podborský 2013, 95.

nemohou být blíže datovány. Jedná se o kusy, ke kterým nebylo možné dohledat více informací o místě a dataci nálezů.

Všechny nálezové celky jsou popsány v podkapitole 5.2 a pro lepší orientaci jsou seřazeny podle lokalit. Na konci práce je připojen katalog rozdělený dle kategorií jednotlivých artefaktů. V katalogovém záznamu jsou uvedeny tyto jednotky:

KATEGORIE: Studovaný soubor lze rozdělit do kategorií dle typu nalezených předmětů na spony, zbraně, součásti opasku, klíče a kruhový šperk.

SLOVNÍ POPIS: Popis předmětu vychází z vyobrazení v literatuře.

KONTEXT: V záznamu je na prvním místě uveden italský region, následuje zkratka provincie, pak samotná lokalita a na posledním místě je uvedeno číslo hrobu, případně nálezový kontext.

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Vyobrazení předmětu je přiloženo v appendixu práce, pokud nebylo možné ho dohledat, je tak uvedeno v katalogovém záznamu.

ROZMĚRY: Uvedeny jsou rozměry předmětu, pokud byly k dispozici.

PROVENIENCE: Pokud je to možné, je specifikovaná oblast, kde byl jedinec pravděpodobně vyroben.

DATACE KONTEXTU: Datace hrobového celku nebo sídlištní fáze je zpravidla uvedena v relativních stupních, případně s doplněním absolutního datování v závorce.

ABSOLUTNÍ DATACE: Tato položka je vyplněna pouze u předmětů s výpovědní hodnotou 1, jedná se o absolutní dataci attické keramiky, předmět, a pokud je znám, je uveden i malíř či dílna.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Je uvedeno relativní rozmezí výskytu daného typu předmětu.

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: viz výše

ULOŽENÍ: Pokud bylo zjištěno muzeum, kde je předmět uložen a jeho inventární číslo, je zde uvedeno.

LITERATURA: Uvedeny nejdůležitější odkazy na zmínku v literatuře.

5.1.1 KRITIKA PRAMENŮ

Celkem bylo zaznamenáno více jak 170 kusů, kde větší polovina je bohužel bez náleзовých okolností, proto nebyly zahrnuty do předkládané práce. V uzavřených kontextech bylo rozpoznáno 71 předmětů, ale pouze 24 z nich pochází ze situace s attickou keramikou. Evidované předměty pocházejí z velké většiny z pozdně halštatského a časně laténského horizontu a velké množství pramení z uceleně zpracovaných a publikovaných lokalit, zejména pohřebišť, např. Bologna (BO), Este (PD). Zde je nutné podotknout, že s velkou pravděpodobností nebyla sesbírána veškerá možná data. Protože se jedná o netypické artefakty v italském prostředí, mohlo dojít k jejich neidentifikování a tudíž nezájmu ze strany italských archeologů o jejich detailnější zpracování. Tato informace je důležitá pro budoucí badatele, kdy rozvoj poznání⁹⁹ a postupné zpracovávání malých sbírek mohou přinést nové informace.

Skutečnost, že všechny předměty pocházejí pouze ze severní¹⁰⁰ a střední Itálie, může naznačovat jak rozšíření středoevropských vlivů, tak i stav výzkumu na jihoitalských lokalitách. Možným vysvětlením může být fakt, že nebyly doposud publikovány výsledky výzkumů z řady lokalit jižní Itálie. Z časových důvodů a z důvodu velké rozlohy zkoumané oblasti nebylo možné zpracovat veškerý materiál.

Díky výše zmíněným argumentům zahrnuje práce pouze regiony severní Itálie, a to po oblast Marche a Emilia – Romagna (Obr. 1.).

5.2 PRAMENNÁ ZÁKLADNA

ALTINO (VE)¹⁰¹

Altino se nachází v regionu Veneto na severu Benátské laguny. Mezi roky 1977 – 1979 zde byl proveden výzkum dvou pohřebišť Fornasoti a Le Brustolade. Obě jsou datována do mladší doby železné a obsahují doklady o kontaktech mezi protovenetskou a středoevropskými kulturami. Cizí importované předměty je možné rozdělit do dvou kategorií: zbraně a předměty osobní potřeby. Mezi nejstarší importy patří čtyři spony

⁹⁹ Rostoucí zájem o archeometrické metody, kdy je možné určit původ vybraného artefaktu, či osoby. Viz např. Scheeres et al. 2013; Scheeres et al. 2014.

¹⁰⁰ Velké zastoupení v počtu artefaktů mají italské regiony Veneto a Trento. Tato skutečnost je jistě výsledkem toho, že se jedná o kontaktní zóny mezi středoevropskými a středomořskými kulturami, ale také, a částečně snad i díky tomu, zájmu místních badatelů o tato témata.

¹⁰¹ Doplnující literatura v Tombolani 1987, 171.

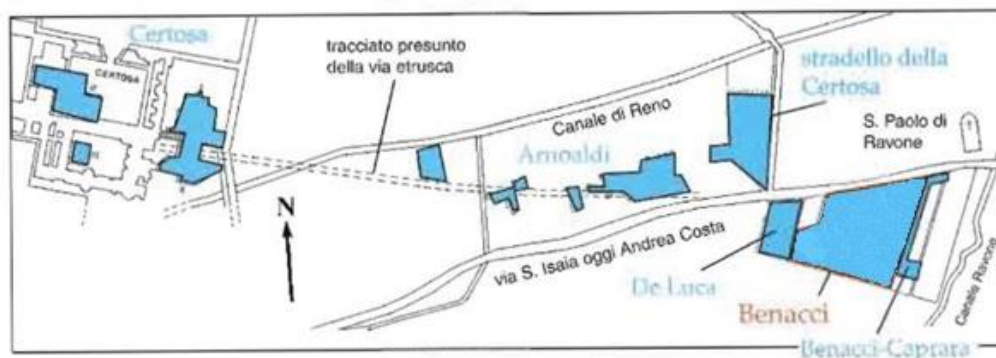
s ptačí hlavičkou z hrobové výbavy datované do přelomu 6. a 5. století př. n. l.¹⁰² Doloženy jsou pak kontakty s laténskou kulturou. Nejstarší stupeň LT A je zastoupen kouskem skleněného náramku nalezeným v těsné blízkosti lokality Le Brustolade, bohužel ale bez datovatelného kontextu.¹⁰³ Následně mladší laténské kontexty obsahují i zbraně.

ARCHI DI CASTELROTTO (VR)¹⁰⁴

Lokalita Archi di Castelrotto je součástí italské komuny S. Pietro in Cariano a leží na pravé straně jezera Garda. Mezi léty 1978 – 1981 byl výzkum veden Lucianem Salzanim. Plocha výzkumu byla rozdělena do sektorů, kterým byla přidělena písmena abecedy. Struktura R, v níž byl rozpoznán obdélný dům, byla rozdělena do dvou částí, které odpovídají různým fázím výstavby. Dům byl zničen požárem. Obytná fáze je datována do 5. a 4. století př. n. l. Ve starší fázi objektu R byla nalezena bronzová spona s ptačí hlavičkou.¹⁰⁵ Celý kontext starší fáze je možné datovat do první poloviny 5. století př. n. l., což odpovídá stupni III Atestino Medio - Este III medio-tardo – Golasecca IIIA1 – začátek Ha D3.¹⁰⁶

BOLOGNA (BO)¹⁰⁷

Ve městě Bologna jsou důležitá pohřebiště Certosa, Arnoaldi, De Luca a Benacci.

Obr. 4. Plán pohřebišť ve městě Bologna (Il sepolcreto villanoviano Benacci 1997).

¹⁰² Katalog ID: 34, 35, 36, 37. Tombolani 1987, 171-5, fig. 1, 6:7, fig. 2, 15-16; Adam 1996, str. 45, n. 30; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 264.

¹⁰³ Tombolani 1987, 171.

¹⁰⁴ Salzani 1982, 359 – 402.

¹⁰⁵ Katalog ID: 38. Salzani 1982, fig. 28:3; De Marinis 1987, 96-7, fig. 7:b; Adam 1996, fig. 3:G; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 264.

¹⁰⁶ Salzani určil stupeň Altino III podle skladby keramického materiálu (Salzani 1982, 385); a De Marinis zbylé stupně podle bronzových nálezů (De Marinis 1987).

¹⁰⁷ Vitali 1992; Macellari 2002.

Pohřebiště Arnoaldi

Toto pohřebiště bylo intenzivně zkoumáno v letech 1871 a 1886. V prvních letech byl výzkum veden Antoniem Zannonim, po něm Giovannim Gozzadinim a Edoardem Briziem. Na lokalitě Arnoaldi byly objeveny hroby z doby villanovské kultury až po dobu římskou.¹⁰⁸ Importované nálezy jsou skromné a téměř vždy z nejistých nebo nejasných kontextů, zahrnují stupně LT A – LT B2/C.¹⁰⁹ Nejstaršími doklady laténské kultury v Bologni - Arnoaldi jsou opaskové zápony a meč společně se zbytky kovového závěsu. Jsou datované do 5. století př. n. l. na základě hrobových kontextů, ve kterých se nachází společně s attickou nebo etruskou keramikou.¹¹⁰ Na lokalitě Arnoaldi bylo nalezeno 5 spon laténské provenience, které ale bohužel není možné přesněji datovat, neboť se nacházejí sporadicky a v komplikovaných kontextech. Typologicky jde vždy o spony mladší než stupeň LT A.¹¹¹

Arnoaldi hrob 1885/1 = hrob 127 je jeden z velmi bohatých hrobů, který je na základě hrobové výbavy přisouzen keltskému válečníkovi. Nalezeny byly součásti kovového závěsu pro meč a opasková zápona.¹¹² Mezi milodary se našly také předměty, které by se snad daly přisoudit také ženskému pohřbu (aes rude – surová měď, malá spona a práškové zlato), existuje tedy i jistá možnost, že šlo o dvojhrob. Toto nelze bohužel potvrdit z důvodu špatného dochování kontextu. Celý hrobový kontext je díky nálezům attické keramiky datován na začátek poslední čtvrtiny 5. století př. n. l. Byly zde nalezeny dva červenofigurové kyliky datované do 430 – 420 př. n. l.¹¹³

Arnoaldi hrob 1885/4 = hrob 128 představuje velice bohatý hrobový celek, který byl bohužel v minulosti vykraden. Ze zbytků je však patrné, že součástí hrobové výbavy byl nábytek, zlaté šperky, bronzové nádoby a zbraně (meč, oštěp, závěsný systém).¹¹⁴ Stejně jako v hrobě č. 127 se zdá, že jde o ženské i mužské předměty, proto je zde možnost, že jde o rodinnou hrobku, nebo o dvě samostatné, které byly vinou porušení promíšeny. Celý hrobový kontext je díky nálezům attické keramiky datován mezi roky 460 – 450 př. n. l. Jednou z attických váz je červenofigurový volutový kratér, další

¹⁰⁸ Vitali 1992, 49-52.

¹⁰⁹ Vitali 1992, 55, 59.

¹¹⁰ Vitali 1992, 57. viz: hrob č. 127, 128.

¹¹¹ Vitali 1992, 55, 58. Ke dvěma sponám předduchcovského horizontu a jejich kontextu se krátce vyjadřuje také J. Kysela (Kysela 2010b, 171).

¹¹² Katalog ID: 51. Stejný typ nalezen v jižní Francii, severní Itálii ale také v Čechách. Více viz Frey 1987, 12, fig. 3:1; Vitali 1992, 112-3; Macellari 2002, 296.

¹¹³ Macellari 2002, 295. Podobný typ k prvnímu z kyliků byl nalezený na pohřebišti ve Spině. Beazley přisuzuje vázu malíři Eretrie. (Beazley 1963, 1247-1258).

¹¹⁴ Katalog ID: 50. Vitali 1992, 116-117; Macellari 2002, 304.

červenofigurové rhyton malíře z Orléans a poslední červenofigurový kylix.¹¹⁵ Všechny jsou datovány shodně jako celý hrobový soubor.

Pohřebiště Benacci¹¹⁶

Pohřebiště nebylo doposud souborně publikováno. Je však patrné, že zde byly nalezeny hroby villanovské, laténské a římské. Nacházíme zde podobné hrobové kontexty jako v Certose s datací o něco starší, patřící do 5. století př. n. l.¹¹⁷ Artefakty s proveniencí severně od Alp jsou doloženy až od Laténu B, pouze v jediném případě je datace výrazně odlišná, a to u náramku z hrobu 425¹¹⁸, který můžeme datovat pouze dle analogie v hrobě č. 63 z pohřebiště Benacci-Caprara, kde byl datován mezi konec 6. a začátek 5. století př. n. l.¹¹⁹

Pohřebiště Certosa¹²⁰

Na západ od pohřebiště Arnoaldi se nachází pohřebiště Certosa. Leží na úpatí Monte della Guardia a v blízkosti svatyně Madonny di San Luca. Výzkumy zde probíhaly mezi léty 1869 – 1871 pod vedením Antonia Zannoniho. Hroby jsou rozděleny do tří skupin. Hroby s pozdně halštatskými sponami č. 311, 315 a 371 leží ve třetí skupině na pohřebišti, přičemž 311 a 315 se nachází blízko sebe. Pouze hrob č. 66, ve kterém byl nalezen náramek přiřazený k LTB1,¹²¹ leží ve skupině první.

V hrobu 311 byl nalezen skelet v natažené poloze, orientován západ-východ, byl uložen do jednoduché jámy. Společně s mrtvým byly do hrobu uloženy předměty dokládající cizí provenienci, jedná se o dvě pozdně halštatské spony se zdobenou patkou,¹²² nalezené v oblasti pánve a jantarovo perlu nalezenou v oblasti hlavy. Mezi lokální předměty patří spona typu Certosa či kostěný přeslen. Hrob je považován za ženský a díky své hrobové výbavě je datován do druhé poloviny 5. století př. n. l.¹²³

¹¹⁵ Kratér: Pellegrini 1912, 120, n. 278; Rhyton: Beazley 1963, 823 n. 1671; Kylix: podobné výzdobné téma jako dílna malíře Penteseleje; další literatura viz Macellari 2002, 300-1.

¹¹⁶ Il sepolcreto villanoviano Benacci 1996.

¹¹⁷ Více viz Vitali 1992, 76, 118 – 331.

¹¹⁸ Katalog ID: 71. Tovoli 1989, 213, tav. 98:1; Vitali 1992, 198.

¹¹⁹ Tovoli 1989, 213, Tav. 98:1. (Náramek z hrobu 63 nebyl dohledán.)

¹²⁰ Zannoni 1876 – 1884.

¹²¹ Vitali 1992, 98; Kyselá 2010b, 171.

¹²² Katalog ID: 7,8. Zannoni 1879-1884, 354, 358; Frey 1971, Abb. 2:14,15; Mansfeld 1973, 239; Vitali 1992, 100.

¹²³ Zannoni 1876 – 1884, str. 354-358; Mansfeld 1973, 98; Vitali 1992, 100.

Hrob 315 obsahuje kostru v natažené poloze, stejně jako v hrobě č. 311. V hrobě byly nalezeny dvě pozdně halštatské bubínkovité spony typu dP4,¹²⁴ společně s keramickým inventářem ke kterému bohužel chybí bližší informace. Stejný typ spon byl nalezen také v hrobovém celku č. 371 na stejném pohřebišti v kontextu s attickou keramikou.

Kostrový hrob 371 je orientován západ-východ. Milodary obsahují bohatý datační materiál jako jsou dvě bubínkovité spony (dP4)¹²⁵ a attickou keramiku. Černofigurová váza s vyobrazením Atény, Herma a Heracla na straně jedné a Dionýsem mezi mainadou a silénem na straně druhé je datována na konec 6. až počátek 5. století př. n. l. dle Pellegriniho¹²⁶. Celý hrobový kontext je datován do Ha D2-D3.

CA' CIMA (RO)

Na pohřebišti Ca'Cima, blízko Adrie v hrobě 4 byla nalezena bubínkovitá spona spadající do východohalštatského okruhu.¹²⁷ Datace kontextu je umožněna nálezem attické keramiky na 475 – 450 př. n. l.

CASALECCHIO DI RENO (BO)

Lokalita se nachází v obci v provincii Bologna. Nachází se zde sídliště a pohřebiště s materiálem hlavně ze 4. a 3. století př. n. l.¹²⁸ Zde byla nalezena bronzová časně laténská spona v hrobě č. 9.¹²⁹

ESTE (PD) a okolí¹³⁰

Mezi největší nálezové celky v Este patří pohřebiště Villa Benvenuti, Casa di Ricovero, Casa Mulletti. Všechny výše zmíněné lokality jsou detailně a systematicky zpracovány a publikovány.¹³¹ Terénní práce začaly na konci 19. století a pokračují dodnes. Kontexty z těchto pohřebišť se datují převážně mezi 8. století př. n. l. a romanizací a jsou velmi bohaté na kontexty, kde se mísí různé kulturní prvky.

¹²⁴ Katalog ID: 23, 24. Zannoni, 1876 - 1884, 354; Frey 1971, fig. 2:10, 12-13; Mansfeld 1973, 232; Vitali 1992, 101; Adam 1996, str. 56, n. 5.

¹²⁵ Katalog ID: 25, 26. Zannoni 1876 – 1884, 383 – 384, Tav. CXXIII:1; Mansfeld 1973, 89, 233; Dehn – Frey 1979, 495; Vitali 1992, 102 – 103; Adam 1996, 56, n. 5.

¹²⁶ Pellegrini 1912, 14, n. 25; Dehn – Frey 1979, 495.

¹²⁷ Katalog ID: 29. Camerin 1993, 159, fig. I:30; Nascimbene 1999, 82; Nascimbene 2009, 150.

¹²⁸ Kysela 2010b, 174.

¹²⁹ Katalog ID: 43. Ortalli 2008, 299 – 322; Bondini 2016, 487.

¹³⁰ Chieco Bianchi – Calzavara Capuis 1985. Více k dějinám bádání o oblasti Benátska viz Chieco Bianchi – Calzavara Capuis 1985, 9.

¹³¹ Chieco Bianchi – Calzavara Capuis 1985; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006.

Este se nachází v regionu Benátky, blízko k adriatické oblasti a doklad kontaktů s halštatskou oblastí či laténskou kulturou není překvapením. Z datovaných kontextů pocházejí čtyři spony typu šmarjeta.¹³² Datace jednotlivých hrobů se bohužel liší, ale vesměs odpovídají stupni Este III, tedy celému 7. století př. n. l.¹³³ Kontakty s východohalštatskou oblastí také reprezentuje půlměsícovitá spona z hrobu č. 69, datovaného do Este IIC-III A (kolem 700 př. n. l.).¹³⁴ V hrobu 98 byla nalezena spona se zdobenou patkou datovaná do Este III D1 (525-450 př. n. l.)¹³⁵, další příklad stejného typu spony byl nalezen ve stejně datovaném kontextu.¹³⁶ Dále se ve dvou hrobech nachází dva klíče, jejichž tvar mohl být inspirován halštatskými originály. Ty jsou datovány do stupně Este IIC – Este IIIB.¹³⁷ Z blíže nespécifikovaného hrobu pochází spona s ptačí hlavičkou, bohužel ale bez přesnější datace.¹³⁸ Kontakty s laténskou kulturou jsou na pohřebišti Este doloženy množstvím časně laténských opaskových zápon, ty jsou datovány do Este IIID2 (450 – 250 př. n. l.).¹³⁹ Do stejného časového horizontu (450 – 350 př. n. l.) patří také pohřeb s časně laténskou sponou.¹⁴⁰ Bez nálezových okolností byly nalezeny další předměty se zaalpskou proveniencí datované rámcově do LT A, např. náramek s rozšířenými konci¹⁴¹ nebo další opaskové zápony.¹⁴²

V okolí Este byly nalezeny dvě spony v hrobech naznačující kontakty se severem. V Ospedaletto byla objevena pozdně halštatská spona, která je bohužel v literatuře bez datace¹⁴³ a v Carceri spona s ptačí hlavičkou, která je datována mezi roky 450 – 425 př. n. l.¹⁴⁴

¹³² Katalog ID: 2, 3, 4, 5. Eles Masi 1986, Id 1175, 1183-5; Glunz 1997, 98; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006, 378 - 382, Tavv. 212-213; Chieco Bianchi – Calzavara Capuis 1985.

¹³³ Dle Eles Masi odpovídají rámci Ha C1-C2 až Ha D1 viz Eles Masi 1986, 128; Chieco Bianchi – Calzavara Capuis 1985; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006.

¹³⁴ Katalog ID: 1. Salzani 1984, 702; Eles-Masi 1986, 72, Tav. 42:624; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006.

¹³⁵ Katalog ID: 18. Frey 1971, 356, fig. 2:3; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006, 190-194, tav. 93, 18.

¹³⁶ Katalog ID: 9. Frey 1971, Abb. 2:2; Chieco Bianchi – Calzavara Capuis 1985, Tav. 238:9; Mansfeld 1973, fundlist 234.

¹³⁷ Katalog ID: 69, 70. Bondini 2012, 62; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006, 277.

¹³⁸ Chieco Bianchi 1984, 714; Gambacurta - Ruta Serafini 2017, 264.

¹³⁹ Katalog ID: 52, 53, 54, 55. Viz hrob 110,116,117 více: Calzavara Capuis – Ruta Serafini 1987, 300-302, fig. 21:18; Fogolari – Gambacurta 2001, 714; Stöllner 2014, 224.

¹⁴⁰ Katalog ID: 44. Calzavara Capuis - Chieco Bianchi 1979, 25, fig. 8; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265.

¹⁴¹ Calzavara Capuis - Chieco Bianchi 1979, 30 – 31, fig. 11; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265.

¹⁴² Calzavara Capuis – Ruta Serafini 1987, 285 note 13, fig. 4.11; Stöllner 2014, 225; Gambacurta-Ruta Serafini 2017, 265.

¹⁴³ Katalog ID: 19. Frey 1969, 98-99, Taf. 34:2; Frey 1971 Abb. 9:2 str. 371; Adam 1996, str. 47, n. 7.

¹⁴⁴ Katalog ID: 39. Frey 1971, fig. 2:1; Adam 1996, fig. 3:C; Nascimbene 2009, 156; De Marinis 1987, 96, fig. 5:4.

FORCELLO (MN)

Lokalita Forcello se nachází v severní Itálii 6 km od města Mantova. Jeho poloha mu zajistila významné postavení v rámci obchodu a transportu zboží, které proudivo do Itálie skrz alpské průsmyky a adriatickou oblast. Výzkumy etruského sídliště pokračují nepřetržitě už od roku 1981 dodnes a jejich vůdčí osobností je Rafaele De Marinis, který nové poznatky o výzkumu stále publikuje.¹⁴⁵ Jednotlivé fáze osídlení bylo možné velmi dobře datovat díky nálezům attické keramiky a řeckým transportním amforám. Pro jednotlivé stratigrafické vrstvy jsou užita písmena abecedy. Pro tuto práci jsou stěžejní fáze C – F, a protože obě krajní vrstvy byly ukončeny požárem, absolutní datování řeckých váz je možné použít také pro in-situ zakonzervované nálezy.¹⁴⁶ Doposud se zde našlo celkem 21 „transalpinských“ spon z čehož jsou 4 časně laténské a zbytek pozdně halštatský. Na základě importovaného materiálu, lze navrhnout kontakty mezi obyvateli Forcella a Reti z regionu Adige, Kelty z kulturní oblasti Golasecca, střední Evropy a severovýchodní Francií.¹⁴⁷

S fází F je spojen objev obytné struktury, kterou je možné považovat za aristokratickou rezidenci. Pojí se s velkým množstvím importovaných předmětů, jako je například egyptský skarabeus, řecké transportní amfory, attická černofigurová keramika či keramika typu vernice nera, které umožnily tuto fázi datovat mezi léta 515/510 až 495 př. n. l. Bohužel v této fázi nejsou známy importy ze střední Evropy - západohalštatského okruhu.¹⁴⁸

Fáze C je druhou fází na Forcellu, která byla zasažena náhlou destrukcí. Tři domy byly zničeny požárem. Mezi jednotlivými importovanými nálezy jsou opět černofigurové vázy a transportní amfory. Datace je více komplikovaná než v předchozí fázi, proto ji lze datovat zhruba na desetiletí do druhé čtvrtiny 5. století př. n. l.¹⁴⁹ V tomto kontextu bylo nalezeno pět pozdně halštatských spon (tři se zdobenou patkou a dvě doppelzierfibeln), dvě časně laténské spony s volnou patkou.¹⁵⁰

¹⁴⁵ De Marinis 1981, 1982, 1984, 1987, 2016.

¹⁴⁶ De Marinis – Casini – Rapi 2017, 15.

¹⁴⁷ De Marinis – Rapi 2005, 228.

¹⁴⁸ De Marinis – Casini – Rapi 2017, 23.

¹⁴⁹ De Marinis – Casini – Rapi 2017 24- 28.

¹⁵⁰ Katalog ID: 14, 15, 20, 27, 28, 45, 46. De Marinis – Rapi 2005; De Marinis – Casini – Rapi 2017.

Obě zbylé fáze D a E jsou stratigraficky umístěny mezi fázemi F a C a tudíž je lze datovat do rozmezí 495-475 př. n. l. V těchto fázích byly nalezeny dvě spony (dP1) a spony se zdobenou patkou.¹⁵¹

Zbylé spony jsou spojeny s nejasnými kontexty nebo pochází z povrchových sběrů.

LAGOLE DI CALALZO (BL)

Lagole di Calalzo je lokalita v regionu Veneto, a nabízí velmi unikátní kontext. Jejím centrem je jezero, které pravděpodobně od 5. až do 4. století př. n. l. sloužilo jako posvátné místo či svatyně. Na břehu jezera byly nalezeny mnohé předměty více či méně spjaté s rituálním duchem místa, např. figurky, picí nádoby, bronzové destičky s votivními nápisy a další předměty.¹⁵² Vcelku hojně je zde doložen kontakt s latéskou kulturou.¹⁵³ Snad i díky existenci obchodní trasy, která spojovala Veneto s oblastí severně od Alp.¹⁵⁴ Do počátků latěnu můžeme datovat nález dvou opaskových zápon, nicméně přesná datace celého kontextu je problematická.¹⁵⁵

MEL (BL)

Lokalita se nachází v regionu Veneto. Byla zde nalezena figurální spona¹⁵⁶ ve tvaru konika, u které je možné předpokládat inspiraci halštatským uměním, zejména pozdně halštatskými sponami se zdobenou patkou. Nálezů z této lokality máme více, bohužel však bez bližších okolností, např. z Mel pochází situla typu Kurd.

MONTEBELLO VICENTINO (VI)¹⁵⁷

Lokalita se nachází na jihozápadě provincie Vicentino. Nálezy se datují už od pozdní doby bronzové po konec doby železné (9. – 2. století př. n. l.). Nálezy latéské kultury jsou početně zastoupeny, zejména zbraněmi. Ze dvou časně latéských hrobů pochází soubor kovových kroužků z opaskového závěsu.¹⁵⁸ Bez kontextu byly nalezeny také dva časně latéské meče, hrot kopí, jedna spona a součásti opaskové garnitury.¹⁵⁹

¹⁵¹ Katalog ID: 10, 11, 12, 21, 22. De Marinis – Rapi 2005; De Marinis – Casini – Rapi 2017.

¹⁵² Lomas 2003, 27-28.

¹⁵³ Nálezy spon viz: Fogolari – Gambacurta 2001, 235 – 237.

¹⁵⁴ Lomas 2003, 27.

¹⁵⁵ Katalog ID: 56, 57. Frey 1987, 9-22; Fogolari - Gambacurta 2001, 155, nn. 86-87; Stöllner 2014, 224; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265.

¹⁵⁶ Katalog ID: 42. Calzavara Capuis – Ruta Serafini 1987, 285, Fig. 3:4; Nascimbene 2009, 177.

¹⁵⁷ Bondini 2005.

¹⁵⁸ Katalog ID: 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65. Bondini 2005, 282, 291.

¹⁵⁹ Bondini 2005, 259 – 268.

MONTEBELLUNA (TV)

Na lokalitě, která se nachází v provincii Treviso, byla v hrobovém kontextu nalezena časně laténská spona, bohužel nebylo možné zjistit přesnější dataci.¹⁶⁰ V literatuře je zmínka také o nálezů časně laténských opaskových zápon bohužel bez kontextu.¹⁶¹

MONTE TAMBURINO (BO)¹⁶²

Pohřebiště Monte Tamburino se nachází na lokalitě Monte Bibebe, na které byl nalezen bohatý materiál, ve kterém se mísí etruské a keltské komponenty. Kromě pohřebiště tu bylo také odkryto keltsko-etruské sídliště Pianta Monte di Savino a kultovní areál Le Pozze. Na lokalitě Monte Bibebe a okolí se objevuje materiál převážně z poloviny 4. století př. n. l. a mladší. Přesto hlavní doba užívání nekropole Monte Tamburino spadá mezi konec 5. století př. n. l. až druhou čtvrtinu 3. století př. n. l. V hrobě 126 byla nalezena spona, kterou můžeme považovat snad za časně laténskou sponu s volnou patkou.¹⁶³ Celý hrobový kontext je datován až do poloviny 4. století př. n. l., což odpovídá již fázi LT B1.

NUMANA (AN) a okolí

Numana je přístavní město v provincii Ancona. Jde o nejjižněji položenou lokalitu z předkládaného seznamu. Právě poloha dopomohla Numaně k tomu, aby se stala jedním z důležitých center obchodu. V archaické době se zde udržovali obchodní vztahy s adriatickou oblastí a pravděpodobně se Numana stala důležitým centrem pro redistribuci baltského jantaru.¹⁶⁴ Dokladem významného postavení je také „Circolo delle fibule“. Jedná se o pohřební areál ohraničený kruhovým příkopem, ve kterém byly nalezeny stovky spon v kontextu s importovanou keramikou. Mezi nimi byla nalezena pouze jedna spona pozdně halštatské proveniencí v hrobovém celku č. 9. Spona s ptačí hlavičkou¹⁶⁵ pochází z kontextu s attickou černofigurovou amforou¹⁶⁶ a černofigurovým lékythem a skleněným arybaelem. Díky keramice je možné celý soubor datovat mezi roky 500 – 475 př. n. l.

¹⁶⁰ Katalog ID: 47. Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265; Manessi - Nascimbene 2003, 249-258, tav. 80:11, 14. (kniha nebyla k dispozici).

¹⁶¹ Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265.

¹⁶² Lokalita Monte Bibebe byla komplexně zpracována D. Vitalim (Vitali 2003).

¹⁶³ Katalog ID: 48. Bondini 2005, 487; Vitali 2003, 404, tav. 214:1.

¹⁶⁴ La ceramica attica figurata nelle Marche 1982.

¹⁶⁵ Katalog ID: 40. Za ústní sdělení patří díky Giacommu Bardelli (RGZM Mainz); Lollini 1985, 335, fig. 13B2; Frey 1988, fig. 2:4; Adam 1996, 45, n. 26, Nascimbene 2009, 152-155.

¹⁶⁶ La ceramica attica figurata nelle Marche 1982, Tav VII.

V sousedství Numany leží Sirolo, odkud pochází dvě pozdně halštatské spony se zdobenou patkou.¹⁶⁷ Nalezeny byly v hrobu Quagliotti 22 společně s černofigurovým kylikem, který hrobový soubor datuje do 490 - 480 př. n. l.¹⁶⁸

ODERZO (TV)

Na lokalitě Oderzo byly nalezeny dvě spony s pravděpodobným transalpinským původem, jedna spona se zdobenou patkou¹⁶⁹ a jedna časně laténská spona.¹⁷⁰

PADOVA (RO)

Padova se nachází ve vzdálenosti 20 km od Benátské laguny v regionu Veneto. Byly zde nalezeny dvě pozdně halštatské spony. K první sponě se zdobenou patkou nebyl dohledán kontext,¹⁷¹ zato druhá spona s ptačí hlavičkou¹⁷² byla odkryta v rámci ženského pohřbu v hrobě č. 38 (Via Ognissanti), který je datován do stupně Este III medio (525 – 450 př. n. l.). Jedna časně laténská spona¹⁷³ a dvě kovové součásti opaskového závěsu dokládají pravděpodobně laténské vlivy a kontakty od počátku 4. století př. n. l.¹⁷⁴

PAULARO (UD)

Lokalita se nachází v provincii Udine v těsné blízkosti rakouských hranic. V hrobovém kontextu byla objevena jedna železná opasková zápona.¹⁷⁵

SPINA (RO)¹⁷⁶

Spina je velmi důležité řecko-etruské město a centrum obchodu u Adriatického moře. Z jejích lokalit pochází obrovské množství attické keramiky, což se projevuje také v hrobových kontextech. Významné pohřebiště je Valle Trebba se stalo předmětem

¹⁶⁷ Katalog ID: 17, 18. Frey 1971, 377; De Marinis 1987, 94-96; Colonna – Franchi dell 'Orto – Marchegiani 1999, 264, nr. 532-533.

¹⁶⁸ Colonna – Franchi dell 'Orto – Marchegiani 1999, 264, nr. 532-533. M. Trachsel datuje kontext na konec 6. století př. n. l. (Trachsel 2004, Abb. 179)

¹⁶⁹ Katalog ID: 6. Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 263.

¹⁷⁰ Katalog ID: 49. Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265.

¹⁷¹ Zampieri – Lavarone 2000, n. 219, p. 134.

¹⁷² Katalog ID: 39. Frey 1971, fig. 2:6, Frey 1969, 98-99, Taf. 34 -29, De Marinis 1987, fig. 5:1; Calzavara Capuis - Chieco Bianchi 1979, fig. 1:2; Adam 1996, fig. 3:B, n. 28; Nascimbene 2009; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 264.

¹⁷³ Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265. Bohužel bez nálezových okolností.

¹⁷⁴ Katalog ID: 66, 67. Dva kroužky pocházejí z hrobu 10 a jedná se pravděpodobně o místní variantu - Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265; Zampieri – Lavarone 2000, n. 246, p. 141.

¹⁷⁵ Stöllner 2014, 225.

¹⁷⁶ Aurigemma 1960.

zájmu již na začátku 20. století. V roce 1924 se vedoucím výzkumu stal Salvatore Aurigemma, který pak výzkum v roce 1960 uceleně vypublikoval.

Ze dvou hrobových kontextů máme k dispozici čtyři pozdně halštatské spony. V kostrovém hrobě č. 5¹⁷⁷ bylo nalezeno červenofigurové rhyton ve tvaru beraní hlavy s vyobrazením silénů a mainád (Eretria painter) datované do rozmezí 430 – 420 př. n. l. Druhý soubor s attickou keramikou pochází z hrobu 349 a obsahuje dvě spony stejného typu¹⁷⁸ jako předchozí. Jde o pohřeb dítěte s velmi bohatou výbavou, v souboru se nachází čtyři černofigurové attické vázy. Jedná se o jeden alabastron pocházející z rozmezí 475 – 425 př. n. l., dva lekythoi (první lekythos datován do 500 př. n. l. a druhý pocházejí od malíře poloviny palmet¹⁷⁹ do 470 př. n. l.) a jednu hydrii se satyrem a mainadou datovanou do 500-480 př. n. l. Celý kontext je datován 460 – 450 př. n. l.

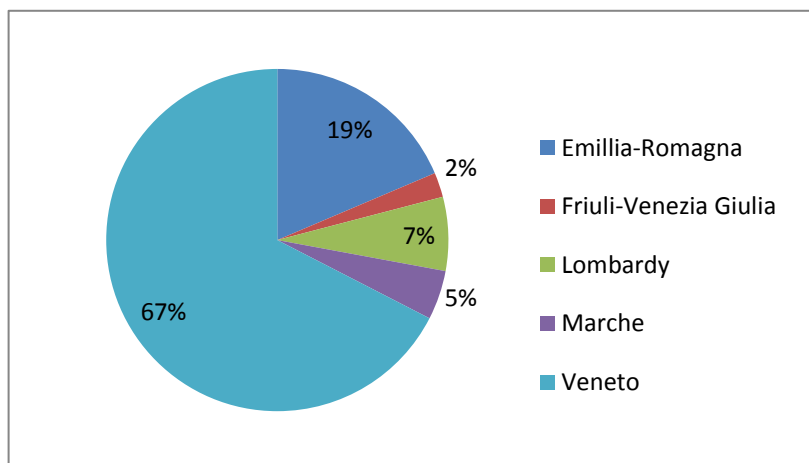
¹⁷⁷ Katalog ID: 30, 31. Aurigemma 1960, 193, tav. 219; Frey 1971, 377; Dehn - Frey, 1979, 495; Adam 1996, 62, n. 5.

¹⁷⁸ Katalog ID: 32, 33. Camerin 1993, 159, note 16; Berti 1994, 193; Muggia 2004, 71, fig. 20; Nascimbene 2009, 150.

¹⁷⁹ Pittore delle Mezze Palmette

6 VYHODNOCENÍ

Rozložení všech nálezů ze studovaného souboru v jednotlivých regionech je zobrazeno v grafu č. 1. Ve výpočtu je zohledněn počet nálezových celků, nikoli samotných předmětů, tedy pokud hrob obsahuje dva importované předměty, pro výpočet jsou brány jako jeden. Z grafu je patrné, že region Veneto výrazně převyšuje ostatní oblasti, zahrnuje totiž 2/3 z celkového počtu kontextů. Tato skutečnost je s největší pravděpodobností dána také stavem výzkumu.¹⁸⁰ Dalším faktorem jsou těsné kontakty regionu s východohalštatskou oblastí Slovinska, a tím daná provázanost patrná v materiální kultuře. Na druhém místě s počtem zastoupených předmětů (19 %) je Emilia Romagna, především díky pohřebišťům v Bologni a lokalitám v jejím okolí. Třetím nejpočetněji zastoupeným regionem se 7 % je Lombardie, což můžeme přisuzovat tomu, že se v regionu nachází velmi dobře prozkoumaná a publikovaná lokalita Forcello. Z předložených výsledků můžeme usuzovat, že nejsou konečné a jsou vázány na postupné zpracovávání a zpřístupňování souborů. Nicméně také odpovídají dosavadním představám o průběhu obchodních tras.

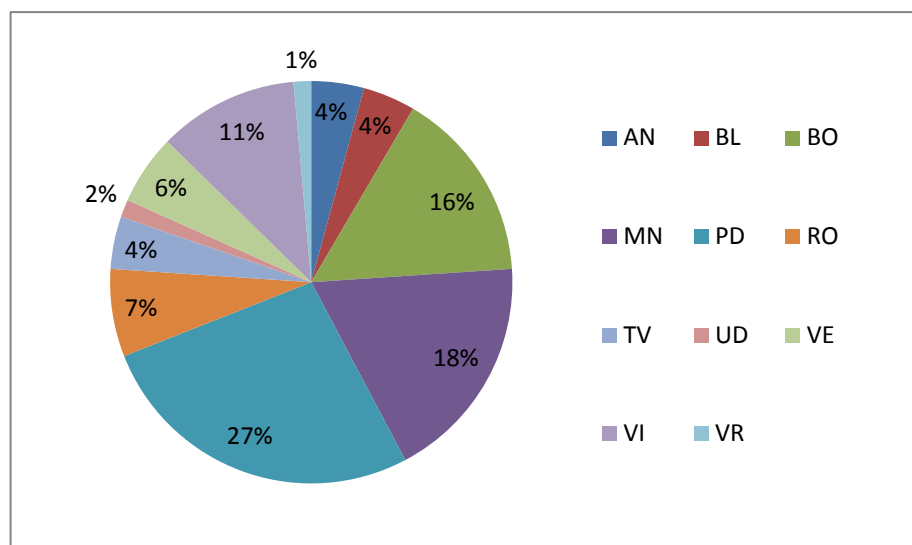

Graf 1. Zastoupení studovaných předmětů v italských regionech

Z grafu č. 2 je patrné procentuální zastoupení kontextů studovaného souboru v jednotlivých provinciích. Stejně jako v minulém případě je výpočet vytvořen na

¹⁸⁰ V nedávné době byly nálezy laténské proveniencce souhrnně publikovány G. Gambacurta a R. Serafini (2017).

základě počtu uzavřených celků, nikoli jednotlivých předmětů. Provincií s nejvyšším počtem hrobových kontextů je Padova, kde se nachází pohřebiště Este. Za ní následují provincie Bologna. Jedná se o dobře zpracovaný a publikovaný region s pohřebišti, kterým byla díky přítomnosti cizích artefaktů věnována náležitá pozornost. Na třetím místě jsou pak provincie Mantova (Forcello), Rovigo (Spina) a Treviso (např. Montebelluna a Oderzo).

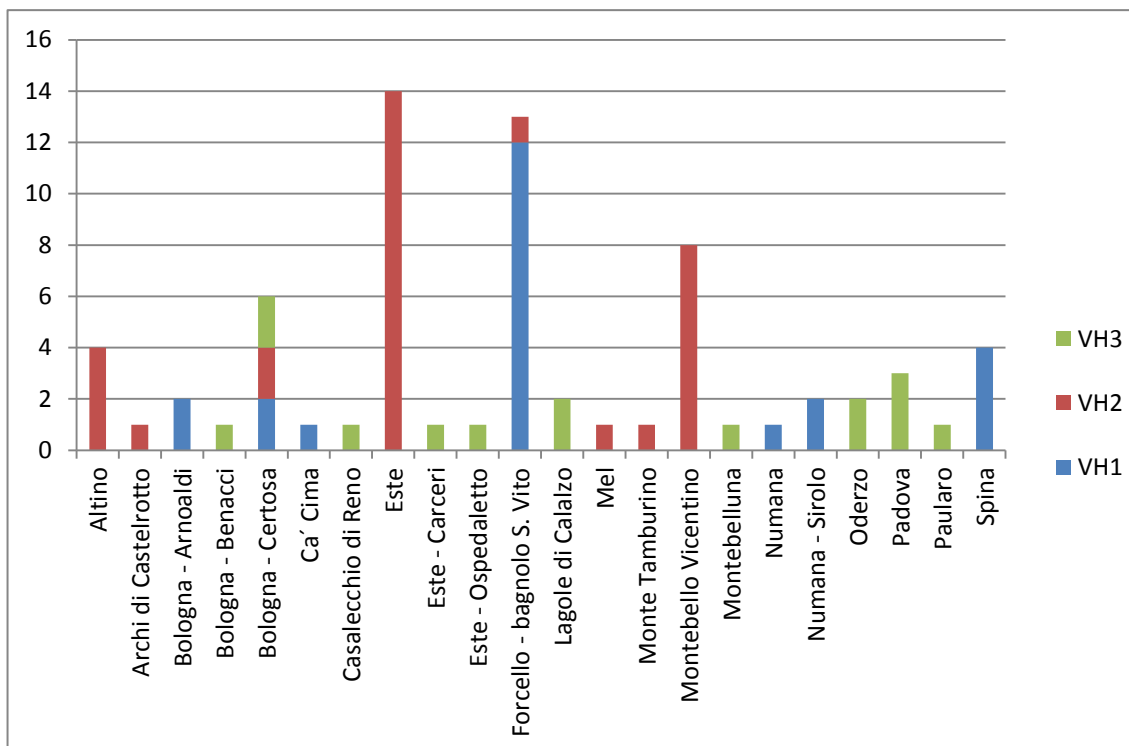

Graf 2. Kvantitativní zastoupení studovaného souboru v italských provinciích (AN – Ancona, BL – Belluno, BO – Bologna, MN – Mantova, PD – Padova, RO - Rovigo, TV – Treviso, UD – Udine, VE – Veneto, VI – Vicenza, VR – Verona).

Celkem bylo zaznamenáno 24 předmětů¹⁸¹ pocházejících z 11 kontextů¹⁸² s attickou keramikou. Jak bylo definováno výše, všem uzavřeným celkům s attickou keramikou ve výbavě byl přiřazen index výpovědní hodnoty 1. Jedná se o lokality Bologna - Arnoaldi (hrob 127 a 128), Ca Cima (hrob 4), Bologna - Certosa (hrob 371), Forcello Bagnolo di S. Vito (fáze C, D, E), Numana (hrob 9 a 22), Spina – Valle Trebba (hrob 5 a 349), viz obr. 11. Skupina VH 2 obsahuje 45 % předmětů ze studovaného souboru. Zde se jedná o dobře zdokumentované kontexty např. z Este, Altina a Montebello Vicentino. Do třetí kategorie VH 3 spadají soubory s nejnižší výpovědní hodnotou bez bližších informací o hrobovém inventáři či dataci (celkem tvoří zbylých 21 %).

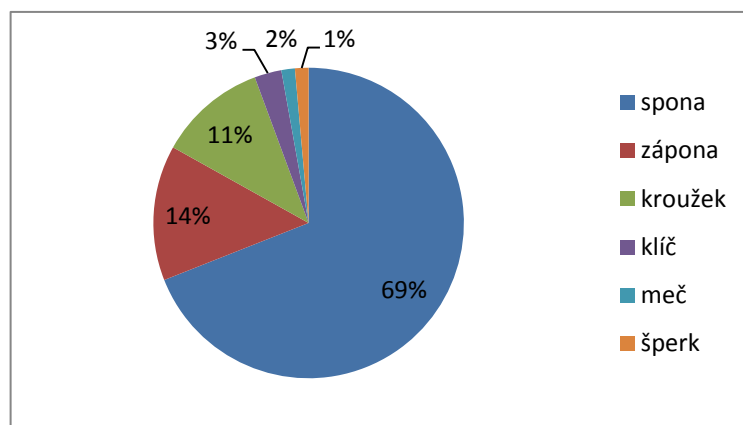
¹⁸¹ Což je 34% z celkového počtu předmětů, pocházejících z uzavřených celků.

¹⁸² Jedná se o 26% z počtu studovaných hrobových kontextů.

Graf 3. Zastoupení předmětů na lokalitách podle indexu výpovědní hodnoty

Následující graf č. 4 zobrazuje zastoupení jednotlivých kategorií předmětů ve zkoumaném souboru, které budou užity při vyhodnocení práce. Nejpočetnější kategorií jsou spony tvořící 69 % z celku. Dalšími dvěma nejčetněji zastoupenými kategoriemi jsou opaskové zápony a kovové kroužky, tedy jednotně, součásti opaskové garnitury, dohromady představují 25 % ze souboru. Posledními kategoriemi jsou zbraně, kruhový šperk a klíče, zde bohužel máme získanou velmi malou pramennou základnu pocházející z uzavřených kontextů. Jedná se pouze o 6 %.

Graf 4. Kvantitativní zastoupení jednotlivých kategorií předmětů pocházející z uzavřených celků

6.1 KATEGORIE PŘEDMĚTŮ PŘEDPOKLÁDANÉ STŘEDO- EVROPSKÉ PROVENIENCE V ITÁLII A JEJICH TYPOLOGIE

6.1.1 SPONY

Spony obecně jsou pokládány za kategorii velmi citlivou a důležitou pro chronologii, proto je jim věnována pozornost od počátků bádání.¹⁸³ Na bázi nálezů z Heuneburgu, v roce 1973 G. Mansfeld vytvořil podrobný a přesný typologický systém, který obsahuje sedm základních kategorií halštatských spon (Schlangenfibel – hadovitá spona; Bogenfibel – obloukovitá spona; Kahnfibel – loďkovitá spona; Paukenfibel – bubínkovitá spona; Doppelpaukenfibel – spona s dvojitým bubínkem; Fußzierfibel – spona se zdobenou patkou; Doppelzierfibel – spona s dvojitým výzdobným prvkem). První tři typy jsou hojně rozšířené na území Itálie,¹⁸⁴ proto předpokládáme lokální jihoevropský původ a nejsou do práce zahrnuty. Dalšími typy neitalského původu nalezenými v Itálii jsou brýlovité spony, půlměsícovité spony, spony typu šmarjeta a spony s vícenásobnou patkou.

Brýlovitá spona

Pro přelom pozdní doby bronzové a časného halštatu je příznačná brýlovitá spona, která je však rozšířena po celé střední i jižní Evropě, a je velmi obtížné určit její původ. V Itálii byl nalezen poměrně bohatý soubor těchto spon.¹⁸⁵ V práci od S. Pabst (2012) jsou spony rozčleněny do jednotlivých podkategorií, které odpovídají i jejich rozšíření. Na základě jejich distribuce je v Itálii patrná provázanost se slovinským prostředím.

Půlměsícovitá spona

Z Itálie pochází tyto spony z Este (hrob 69)¹⁸⁶ a Trentina (Merano, Parre, Montebelluna)¹⁸⁷ a Bari. Lunicovité spony se vyskytují hlavně v oblasti Slovinska,¹⁸⁸ a proto je jejich původ předpokládán ve východohalštatském okruhu.¹⁸⁹ Analogické spony k italským exemplářům byly nalezeny nejen ve Slovinsku, ale také v Hallstattu.¹⁹⁰ Také v českém prostředí byla nalezena jedna půlměsícovitá spona v

¹⁸³ K dějinám bádání viz Chaume 2001, 93-95.

¹⁸⁴ Viz Eles Masi 1986; Lo Schiavo 2010.

¹⁸⁵ Viz Eles Masi 1986; Lo Schiavo 2010.

¹⁸⁶ Katalog ID: 1, (Tab. 1:1).

¹⁸⁷ Eles Masi 1986, 72, Id 624.

¹⁸⁸ Objevují se zde již v Ha B3 (S. Lucia, Tolmin) Trefný 2016, 145; De Marinis – Guštin 1975, 237, 244.

¹⁸⁹ Trefný 2016, 145.

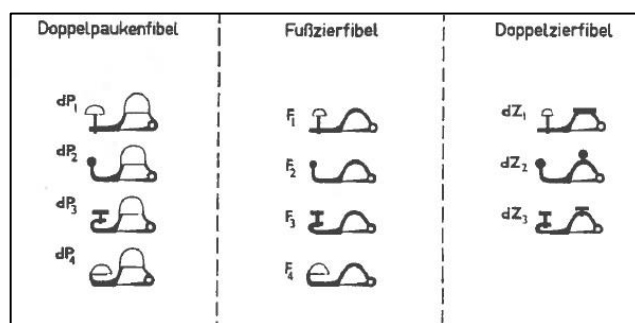
¹⁹⁰ Glunz 1997, Taf. 19.

Předměřicích a je datována do Ha C2.¹⁹¹ Stejně tak hrobový kontext v Este je datován do fáze Este IIC – IIIA (kolem roku 700 př. n. l.).¹⁹² V obou těchto případech se jedná pravděpodobně o import.

Půlměsícovité spony jsou v Ha B rozšířeny hlavně v oblasti Slovinska, ale v průběhu Ha C se rozšiřují také do Německa (bavorský typ) a Rakouska. Ojedinelé nálezy můžeme sledovat v Chorvatsku, České republice, Itálii, Švýcarsku. Nejmladší nálezy těchto spon pocházejí z poloviny 6. století př. n. l. (Ha D).¹⁹³

Šmarjeta

Na pohřebišti Este bylo identifikováno 9 spon typu Šmarjeta a čtyři z nich pochází z hrobových kontextů (hrob 9, 63, 66, 295).¹⁹⁴ Další dvě známe z Baldarie, také ve Venetu.¹⁹⁵ Tvarem vychází z loďkovité spony a charakteristickým znakem těchto spon je podélné zdobení na lučíku. V případě italských exemplářů jde o podtyp A se třemi až pěti podélnými rýhami na lučíku.¹⁹⁶ Spony z datovaných kontextů řadíme do 7. století př. n. l. (fáze Este III A – D1). Nejrozšířenější jsou analogické spony typu A ve Slovinsku (Santa Luciji), kdežto na východ jejich distribuce slábne. To však neplatí pro další typy šmarjety B a C, které pochází z Hallstattu, Kraňska, hradiště Smolenice-Molpíru či jeskyně Býčí skály často i ve velkém množství (Tab. 12:1).¹⁹⁷ Obecně se spony typu šmarjeta objevují běžně v Ha C1 a Ha C2 a doznívají v Ha D1.¹⁹⁸

Obr. 5. Variace spon se zdobenou patkou, doppelzierfibel a doppelpaukenfibel (podle Mansfeld 1973)

¹⁹¹ Trefný 2016, 145, obr. 2:1.

¹⁹² Chieco Bianchi – Calzavara Capuis 1985, Tav. 29:20.

¹⁹³ De Marinis – Guštin 1975, 244 – 245.

¹⁹⁴ Katalog ID: 2, 3 (Tab. 1:4), 4 (Tab. 1:3), 5 (Tab. 1:2).

¹⁹⁵ Eles Masi 1986, 127 – 128.

¹⁹⁶ Glunz 1997, 98.

¹⁹⁷ Glunz 1997, 98.

¹⁹⁸ Peroni 1973, 18; Eles Masi 1986, 128.

Spona se zdobenou patkou

*Fusszierfibel F1*¹⁹⁹ je spona, která má na konci patky přinýtovaný trn s ozdobným zakončením. Je rozdělena na další podtypy dle dekorace patky. V Itálii byl tento typ spony nalezen v Certose (hrob 311)²⁰⁰, Este (hrob 250)²⁰¹, Forcellu (7 ks – fáze C, E, D)²⁰², San Polo d'Enza²⁰³ Marzabottu²⁰⁴, Padově²⁰⁵ a Trentinu (Mechel).²⁰⁶ Jedná se o velmi poddruhově rozmanitý materiál. Ze San Polo d'Enza pochází typ F1 B1, který je rozšířený ve východní Francii, jižním Německu a Rakousku²⁰⁷ a datovaný do Ha D3.²⁰⁸ Typ B1 je velmi podobný pěti sponám z Forcella, ty však mají hlavičku patky vyšší a konkávně zakončenou, což je typické pro sponu F1 B2.²⁰⁹ Spony byly nalezeny ve všech datovaných fázích C, E i D, datovány tedy mohou být od roku 495 do roku 450 př. n. l.²¹⁰ Z Certosy pochází spona podtypu F1 C, analogie nalezneme v Dürrnbergu.²¹¹ V Trentinu byla nalezena spona s kuželovitým ukončením patky, zařazena jako F1 D.

Celou kategorii F1 lze datovat do Ha D2-D3 a rozšířena je v Německu (především v Badensku-Würtenbersku), Rakousku (např. Hallstatt), Francie (např. Vix) a Itálie (např. Forcello).²¹²

*Fusszierfibel F2*²¹³ je spona, která má souvisle vytaženou patku vzhůru s lučikem. Konec patky je pravidelně zdoben. Vlnutí bývá dvojdílné a samostřílové. Je rozdělena na další podtypy dle dekorace patky. V Itálii byl tento typ spony nalezen v Sirolu u Numany (hrob 22)²¹⁴ - (typ F2 B1/C), Este (hrob 98)²¹⁵, Ospedalettu u Este (hrob 250)²¹⁶, Forcellu (sektor W10)²¹⁷ a Trentinu (Mechel).²¹⁸ Exempláře z Ospedaletta

¹⁹⁹ Mansfeld 1973, fundliste 226-244.

²⁰⁰ Katalog ID: 7 (Tab. 2:1), 8 (Tab. 2:2).

²⁰¹ Katalog ID: 9 (Tab. 2:3).

²⁰² Katalog ID: 10, 11, 12 (Tab. 2:5), 13, 14 (Tab. 2:4), 15 (Tab. 2:6).

²⁰³ Frey 1971, fig. 2:9. - z této lokality máme také dvě časně laténské zápony.

²⁰⁴ Adam 1996, 49; Kruta Poppi 1975, p. 349, fig. 2:C.

²⁰⁵ Zampieri – Lavarone 2000, 134, n. 219.

²⁰⁶ Frey 1971, Abb. 3:5. Adam 1996, 35.

²⁰⁷ Chaume 2001, fig. 92

²⁰⁸ Chaume 2001, 110.

²⁰⁹ R. Marinis se přiklání také k dataci do Ha D3. (De Marinis – Rapi 2005, 222)

²¹⁰ De Marinis – Casini - Rapi 2017, 28. Ale také T. Stöllner píše, že typ F1 B1/2 je typický pro pozdní halštát a je rozšířen od východní Francie po jižní Německo a Dolní Rakousko. (Stöllner 2002, 60).

²¹¹ Stöllner 2002, 60.

²¹² Adam 1996, 49; Chaume 2001, 123.

²¹³ Mansfeld 1973, fundliste 248 – 259.

²¹⁴ Katalog ID: 16 (Tab. 3:3), 17 (Tab. 3:4).

²¹⁵ Katalog ID: 18 (Tab. 3:1).

²¹⁶ Katalog ID: 19 (Tab. 3:2).

²¹⁷ De Marinis – Casini – Rapi 2017, 34, fig. 6:11; De Marinis 1987, 91.

²¹⁸ Mechel: Adam 1996, 39.

a Forcella jsou zařazeny do stejného podtypu F2 A1, stejný typ známe také např. ze Slovinska (Magdalenská gora, S. Lucia di Tolmino), z Francie (Bragny), z Čech (Chlum) či Švýcarska (Ins),²¹⁹ rozšíření typu viz Tab. 12:2. U spon z Trentina a Este (hrob 98) se jedná o typ F2 G1²²⁰, který pochází také ze Slovinska (např. Bitnje),²²¹ Francie (Chatillon sur Glane)²²² z Čech (Minice, Opařany, Rovná).²²³ Tento typ F2 G1 můžeme datovat do poslední čtvrtiny 6. a první čtvrtiny 5. století př. n. l.²²⁴ (rozšíření typu Tab. 13:1.). Velmi blízkou analogii ke tvaru patky z Este (hrob 98) můžeme vidět na sponě z Chassey, která je datovaná do Ha D3.²²⁵

Souhrnně, spona F2 je rozšířena ve východní Francii, Švýcarsku, Bavorsku, Bádensku-Würtenbersku, ale pochází i ze Slovinska (Magdalenska gora, Bitnje), Itálie či Čech (Minice, Chlum u Blatné, Jaroměř).²²⁶ Chronologicky spadají také do Ha D2 – Ha D3.²²⁷

*Fusszierfibel F3*²²⁸ má konec patky zvednutý nahoru, otočený a na něm je přinýtován ozdobný konec směřující stále směrem nahoru. Z Itálie příklady neznáme. B. Chaume datuje F3 na základě francouzských hrobových nálezů do Ha D3.²²⁹

*Fusszierfibel F4*²³⁰ je spona s patkou obrácenou zpět k lučíku a ukončenou obráceným bubínkem. Jedna taková spona byla nalezena ve Forcellu²³¹ a je datovaná do fáze C, tedy 475 – 450 př. n. l.²³²

Spony tohoto typu jsou nalézány na severovýchodě Francie (Borgogna, Champagne) a v malé míře se objevují ve Švýcarsku a na jihu Německa.²³³ Datace těchto spon je

²¹⁹ Magdalenska gora: Frey 1971, Abb. 4:2; S. Lucia di Tolmino, Bragny, Ins: Adam 1996, 47; Chlum: Michálek 2011, obr. 2:1.

²²⁰ Adam 1996, 36-37.

²²¹ Frey 1971, Abb. 4:3

²²² Ramseyer 1997, 41, fig. 5.

²²³ Všechny viz: Bursák – Daněček – Smíšek 2016, 119 - 120.

²²⁴ Adam 1996, 40.

²²⁵ Chassey (kolekce Loydreau): Thevenot 1997, 175, fig. 4:11.

²²⁶ Minice, Jaroměř: Bursák – Daněček – Smíšek 2016, 119 – 120; Jaroměř: Trefný 2016, obr. 4:1.

²²⁷ Masfeld 1973, 72; De Marinis 1987, 93; Bursák – Daněček – Smíšek 2016, 120.

²²⁸ Mansfeld 1973, fundliste 260 – 271.

²²⁹ Chaume 2011, 111. (podtyp F3 B1)

²³⁰ Mansfeld 1973, fundliste 272 – 277.

²³¹ Katalog ID: 20 (Tab. 4:3).

²³² De Marinis uvádí, že existuje možnost, že spona náleží i jiné fázi (De Marinis – Casini – Rapi 2017, 35).

²³³ Chaume 2001, fig. 94, Adam 1996, 58-59.

méně jednoznačná, objevují se v kontextech na přelomu Ha D3 (hrob 11 v Courtesoult) a LT A (hrob 4 Zwiefalten),²³⁴ jsou tedy datovány na přelom Ha D3 – LT A.

Doppelpaukenfibeln

*Doppelpaukenfibel dP1*²³⁵ vychází ze dvou předchozích typů spon, spony se zdobenou patkou a bubínkovité spony. Tato spona má lučík tvarovaný do bubínku a zdobenou patku ve stylu fuzziertfibeln F1. V Itálii byly nalezeny dva exempláře ve Forcellu²³⁶, jeden v S. Maria Maddalena di Cazzano a jedna spona pochází z Mechel (Trentino).²³⁷ Ve všech čtyřech případech se jedná o typ dP1 B2, který má kruhové miskovité ukončení nožky.

Další příklady pocházejí zejména z Německa (Bádensko-Württembersko) nebo Rakouska (Hallstatt).²³⁸ M. Adam považuje italské nálezy na základě rozšíření těchto spon za jednoznačný středoevropský import.²³⁹ Příklady z Forcella spadají do datované fáze E, což je rozmezí let 495 – 475 př. n. l., to odpovídá středoevropskému datování, kdy typ dP1 B2 datujeme do Ha D2 – D3 s převažujícím výskytem v Ha D3.²⁴⁰

*Doppelpaukenfibel dP4*²⁴¹ je spona s lučíkem tvarovaným do bubínku a patkou obrácenou zpět k lučíku a ukončenou také malým bubínkem. Tento typ (přesněji dP4 A2) byl nalezen v Itálii v Molinazzu, Mechel, Borgo Valsuganě, Gazzo Veronese²⁴² a na pohřebišti Certosa (hrob 371, hrob 315).²⁴³ V obou uzavřených kontextech byly spony uloženy po dvou a díky přítomnosti attické keramiky v hrobě č. 371 můžeme celý kontext datovat mezi roky 500 - 450 př. n. l.²⁴⁴ Analogický exemplář byl nalezen v hrobovém kontextu v Rances ve Švýcarsku, zde je datován do stupně Ha D3.²⁴⁵ Dle A. M. Adam nejstarší exempláře pocházejí z první čtvrtiny 5. století př. n. l., tedy Ha

²³⁴ Chaume 2001, 110 – 113; Marinis – Casini – Rapi 2017, 35; Adam je považuje za časně laténské, viz Adam 1996, 59.

²³⁵ Mansfeld 1973, fundliste 196-203.

²³⁶ Katalog ID: 21 (Tab. 3:6), 22 (Tab. 3:5).

²³⁷ S. Maria Maddalena a Mechel viz Adam 1996, str. 51.

²³⁸ Adam 1996, 51

²³⁹ Adam 1996, 51.

²⁴⁰ Adam 1996, 51.

²⁴¹ Mansfeld 1973, fundliste 209 – 225.

²⁴² Všechny příklady viz Adam 1996, 56; Preistoria lungo la Valle del Tartaro 1987, 130, fig. 133:8 (nedohledáno); Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 264.

²⁴³ Katalog ID: 23 (Tab. 3:7), 24 (Tab. 3:9), 25, 26 (Tab. 3:8).

²⁴⁴ Vitali 1992, 103; Chaume 2001, 100.

²⁴⁵ Vitali 1992, 103; Kaenel 1990, fig. 15:T4.

D2.²⁴⁶ Nálezy máme i pro následující fázi Ha D3 (Vix, Châtillon/Glâne,²⁴⁷ oppidum Britzgyberg²⁴⁸) a z konce 5. století př. n. l. pocházejí příklady z Heuneburgu.²⁴⁹

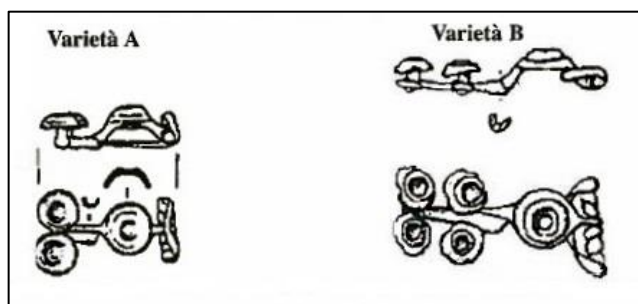
Tento typ spony byl rozšířený v Německu, Švýcarsku a severovýchodní Francii (Tab. 13:2).²⁵⁰ Tato spona se vyskytuje ve stupních Ha D2 - D3.²⁵¹

Doppelzierfibeln

Doppelzierfibeln dZ3²⁵² stejně jako doppelpaukenfibeln vychází ze spony fuszierfibeln F3, se kterou má stejné zdobení patky. Navíc má ještě zvýrazněný a zdobený lučik přinýtovanou destičkou. V Itálii byl typ dZ3 B1 nalezen ve Forcellu,²⁵³ v Gazzo Veronese,²⁵⁴ Arbedu a Mechelu.²⁵⁵

Tyto spony byly distribuovány hlavně na jihu Německa, v Alsazsku a Francii (Vix), (Tab. 14:1).²⁵⁶ Dvě z pěti spon ve Forcellu pocházejí z datované fáze C, tedy z rozmezí 475 – 450 př. n. l. Ve Francii (Vix), Rakousku (Hallstatt) či Švýcarsku (Üetliberg) jsou kontexty datované do Ha D3 až začátek LT A (Vix).²⁵⁷

Spony s vícenásobnou patkou²⁵⁸

Obr. 6. Typ I.16 (podle Nascimbene 2009)

²⁴⁶ Do Ha D2 máme datovaný exemplář ze Švýcarska (Aubonne) viz De Marinis – Guštin 1975, 244, fig. 9:3,4.

²⁴⁷ Chaume 2001, 100.

²⁴⁸ Zde je spona datována do fáze F, která odpovídá první polovině 5. stol. př. n. l. (Schweitzer 1997, 63, fig. 7).

²⁴⁹ Adam 1994, 58.

²⁵⁰ Adam 1996, 56.

²⁵¹ De Marinis 1987, 93; Chaume 2001, 126.

²⁵² Mansfeld 1973, fundliste 287 – 294; Adam 1996, 54.

²⁵³ Katalog ID: 27 (Tab. 4:1), 28 (Tab. 4:2).

²⁵⁴ Adam 1996, 54; Salzani 1980, fig. 4:2.

²⁵⁵ Adam 1996, 53.

²⁵⁶ Adam 1996, 53.

²⁵⁷ Stöllner 2002, 59; Chaume 2011, 121.

²⁵⁸ V typologii těchto spon se objevují rozdíly: Gambacurta –Ruta Serafini 2017 spony z Caverzana a Ca Cimy definují jako fuszierpaukenfibeln. Nascimbene (2009) sponám z Itálie a Slovinska přiřazuje vlastní typ I.16 = fibule a piede multiplo. Mansfeld (1973) sponu ze Spiny (hrob 5) zařazuje jako dP1.

A. M. Adam tuto sponu klasifikuje jako variantu západohalštatského typu doppelaukenfibel 1, protože se od sebe liší pouze počtem bubínků na patce. Dle rozšíření jednotlivých spon rozděluje produkci do dvou zón na jihoalpskou a severoalpskou.²⁵⁹ Severoalpské varianty mají centrum v Německu, příklady pocházejí např. z Hollfeldu, Lettenreuthu nebo Römhildu.²⁶⁰ Všechny studované varianty jsou typově blízké spíše jihoalpské produkci. A. Nascimbene se věnuje pouze jihoalpskému souboru a vyděluje dva typy spony s vícenásobnou patkou.²⁶¹ Typ A má pouze zdvojenou patku, kdežto typ B obsahuje troj- a vícenásobnou patku. Ve většině případů byly spony nalezeny po jedné kuse, pouze ve Spině byly nalezeny dvojice. Můžeme zvažovat tuto sponu jako typickou pro východohalštatský okruh, protože největší počet nálezů pochází ze Slovinska (např. Magdalenska Gora, Smarjeta, S. Lucia di Tolmino), viz tab. 15:2. Zde byly spony z Magdalenské Gory datovány do stupně Certosa (500 – 450 př. n. l.)²⁶² a v S. Lucija di Tolmino do poloviny až třetí čtvrtiny 5. století př. n. l.²⁶³ V Itálii známe tři uzavřené a absolutně datované celky, které obsahují sponu typu A. Díky přítomnosti attické keramiky byly hroby v Ca Cimě²⁶⁴ a Spině²⁶⁵ datovány mezi roky 480 – 450 př. n. l. Druhý hrob ze Spiny je datován 430 – 420 př. n. l. Další nedatované nálezy z Itálie pocházejí z Caverzana²⁶⁶ nebo Mechelu²⁶⁷ či Belluna²⁶⁸. V Rakouském Weisenbergu byl nalezen kontext datovaný do Ha D3 (520/510 – 480/470 př. n. l.)²⁶⁹ Hlavní výskyt této spony tedy spadá do Ha D3 s přesahem do LT A (Spina).

H. O. Frey uvažuje o lokální produkci, kdy jsou spony vyráběny regionálními dílnami.²⁷⁰

²⁵⁹ Adam 1996, 61.

²⁶⁰ Viz Frey 1971, 380, Adam 1996, 64.

²⁶¹ Nascimbene 2009.

²⁶² Nascimbene 2009, 149.

²⁶³ Adam 1996, 62.

²⁶⁴ Katalog ID: 29 (Tab. 5:3).

²⁶⁵ Katalog ID: 30 (Tab. 5:4), 31 (Tab. 5:5), 32 (Tab. 5:2), 33.

²⁶⁶ Adam 1996, 62; Nascimbene 2009, 150. Z Caverzana pochází další typy pozdně halštatských spon – spona s ptačí hlavičkou, bubínkovité spony a jedna časně laténská opasková zápona (Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 264-5; Nascimbene 1999, 81; Frey 1971).

²⁶⁷ Adam 1996, 62; Nascimbene 2009, 150. Z Meclo-Mechel pochází další pozdně halštatské spony – spony se zdobenou patkou a bubínkovité spony (Frey 1971).

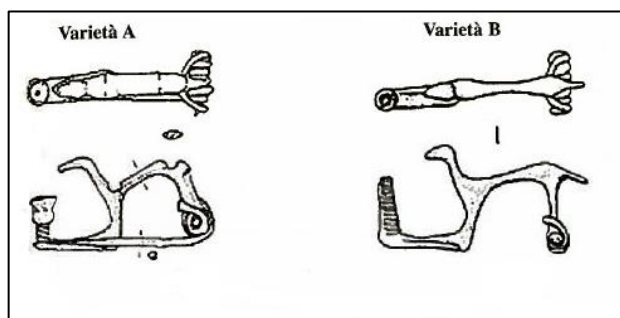
²⁶⁸ Frey 1988, 37.

²⁶⁹ Nascimbene 2009, 150-151.

²⁷⁰ Frey 1988, 37.

Figurální spony

Nelze jasně prokázat středoevropský původ, protože se jedná často o sporadické nálezy a velmi individuální tvorbu. Figurálním sponám z oblasti severovýchodní Itálie se ve své práci věnovala A. Nascimbene a rozdělila je do čtyř typů.²⁷¹ U prvního typu I.18 mají spony lučik ve tvaru kočkovité šelmy a pocházejí ze Slovinska (Libna a S. Lucia di Tolmino), Rakouska (Salzburg, Dürnberg) i Itálie (např. Mel, Belluno²⁷²). Druhý typ I.19 má lučik ve tvaru sfingy. Autorka zde uvádí dva exempláře, jeden nalezený v Caverzanu²⁷³ a druhý v S. Lucia di Tolmino. Poslední jmenovaná pochází z hrobového celku datovaného mezi 5. a 4. století př. n. l.²⁷⁴ Třetí typ I.20 je tvarovaný do válečného vozíku. Opět příklady máme ze Slovinska (Magdalenska gora, S. Lucia di Tolmino, Vače)²⁷⁵, Itálie (provincie Trentino: Cles, Mecllo-Mechel, Sanzeno, Caverzano²⁷⁶ a Este²⁷⁷) a Chorvatska (Nesazio).

Obr. 7. Typ I.21 (podle Nascimbene 2009)

Posledním typem je I.21, což jsou spony s lučíky ve tvaru koníka, na kterých lze pozorovat jistou inspiraci halštatským uměním. Zejména zdobení patky vykazuje podobnost se sponou se zdobenou patkou (Mansfeld typ F). Příkladem je spona z Mel (BL),²⁷⁸ která byla nalezena v hrobu č. 47 datovaného do 5. století př. n. l. Další exempláře pochází z Rakouska (Gurina) a Francie (Bragny). Italský kus (varianta A) je

²⁷¹ Nascimbene 2009, typ I.18 – I.21.

²⁷² Calzavara Capuis – Ruta Serafini 1987, fig. 3:5; Nascimbene 2009, p. 162; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, str. 264.

²⁷³ Nascimbene 1999, 82, fig. 16:163; Gambacurta - Ruta Serafini 2017, 264.

²⁷⁴ Nascimbene 2009, 167.

²⁷⁵ Adam 1996, 102; Nascimbene 2009, 170.

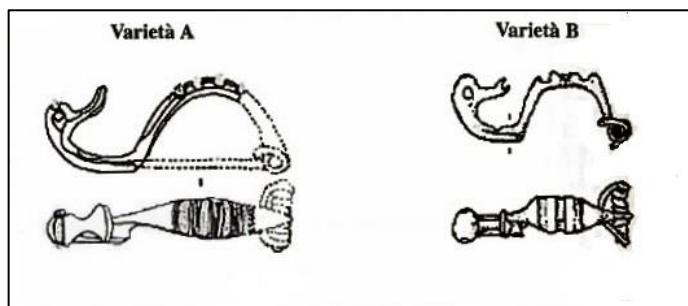
²⁷⁶ Adam 1996, 102; Nascimbene 1999, 200; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 26.

²⁷⁷ Eles Masi 1986, 243, Id 2533, 2534; Adam 1996, 105. Jedna pochází z lokality Casa di Ricovero a druhá z lokality Vila Benvenuti (7. století př. n. l.).

²⁷⁸ Katalog ID: 42 (Tab. 5:1).

typologicky stejný jako příklad pocházející z Rakouska.²⁷⁹ Existují ale i spony ve tvaru koníka, bez zmíněné zdobné patky nalezené v Rakousku (např. Hallstatt a Mannesdorf), u nich se předpokládá provenience středomořská.²⁸⁰

Spona s ptačí hlavičkou²⁸¹

Obr. 8. Typ I.17 (podle Nascimbene 2009)

Typologie těchto spon není dosud uspokojivě vyřešena. Vyskytuje se také v širokém horizontu od Ha D2 do LT A, proto není jisté, zda spona chronologicky patří mezi spony pozdně halštatské či časně laténské. Tento problém se snažil vyřešit R. De Marinis, který jako kritérium pro rozdělení použil lučík spony. Spony s obloukovým tvarem lučíku na profilu určil jako starší (6. století př. n. l.), a ty s hranatým lučíkem jako mladší (5. století př. n. l.).²⁸² H. O. Frey navrhuje další dělení a to podle ptačího zobáku. Spony s otevřeným zobáčkem pocházejí z jihu a spony se zavřeným spíše ze severu.²⁸³ A. Nascimbene následuje rozdělení De Marinise dle tvaru lučíku, ale přidává další podvarianty²⁸⁴ podle jeho dekorace. Mnohem častější je typ A, typ B pochází pouze z pěti lokalit (Altino, Archi di Castelrotto, Caverzano, Forcello, Mark Forst). Nejčastější podtyp je zdoben příčnými řezy (např. Este, Monte Bibele), zdobení podélnými řezy se nachází pouze na 5 kusech (např. Altino). Zbylé podtypy jsou zastoupeny pouze jedním nebo dvěma nálezy.²⁸⁵

Rozšíření těchto spon je patrné hlavně ve Francii a severní Adriatické oblasti. Jedna spona pochází také ze Želenic u Slaného. Další exempláře pochází

²⁷⁹ Nascimbene 2009, 177.

²⁸⁰ P. Ramsl považuje sponu s lučíkem ve tvaru koníka nalezenou v Mannesdorfu za import, pocházející z atestinské oblasti (Ramsl 2012, 9, fig. 13). Hallstatt (Glunz 1997, 134 – 143).

²⁸¹ Tento druh spony byl Mansfeldem zařazen mezi spony se zdobenou patkou jako typ F4 (Mansfeld 1973, fundliste 280 – 282).

²⁸² De Marinis 1987, 94-96; Nascimbene 2009, 152.

²⁸³ Frey 1988, 37; Nascimbene 2009, 152-3.

²⁸⁴ Nascimbene 2009, 153.

²⁸⁵ Nascimbene 2009, 152 – 3.

ze Slovinska, Německa a Rakouska (Tab. 15:1.). Z Itálie pochází 17 spon s ptačí hlavičkou. V Altinu²⁸⁶ a Numaně²⁸⁷ pochází z hrobového kontextu a jsou datovány na konec 6. – počátek 5. století př. n. l. Do první poloviny 5. století př. n. l. jsou datovány spony z Archi di Castelroto²⁸⁸ a Padovy²⁸⁹. Do druhé poloviny 5. století př. n. l. je datována spona z Este – Carceri²⁹⁰ a nejmladší italský exemplář byl nalezen na lokalitě Monte Bibele, kde je datován do druhé poloviny 4. století př. n. l.²⁹¹ Ve Slovinsku pochází spony z kontextů datovaných do poslední čtvrtiny 6. a na začátek 5. století př. n. l. Příklad z Hellbrunnerbergu je datován do Ha D2 – D3.²⁹² Ve Francii jsou datovatelné kontexty zařazeny spíše do první poloviny 5. století př. n. l.²⁹³ Souhrnně lze říci, že se tato spona vyskytuje od Ha D2 do LT A.

Časně laténské spony

Časně laténská spona = fibula La Tène antico²⁹⁴ v Itálii nepochází z žádného kontextu s attickou keramikou, proto je mnohdy těžké určit, zda náleží stupni LT A nebo mladšímu.²⁹⁵ V hrobovém kontextu máme příklady z Este (hrob 222)²⁹⁶ datován do Este III D2 (450 – 350), Montebelluny (hrob 29),²⁹⁷ Oderza (hrob 40)²⁹⁸ a Monte Tamburino (hrob 126)²⁹⁹ datovaný do poloviny 4. století př. n. l. Další časně laténské spony, bohužel bez indicií o kontextu, byly nalezeny v Gazzo Veronese³⁰⁰, Padově³⁰¹ a nebo Marzabottu.³⁰² Analogické exempláře datované do LT A pochází např. z Hohenaspergu,³⁰³ Salins (Jura)³⁰⁴ či Halleinu.³⁰⁵ Spona z Monte Bibele je podobná

²⁸⁶ Katalog ID: 34 - 37 (Tab. 6:1-4).

²⁸⁷ Katalog ID: 40 (Tab. 6:7).

²⁸⁸ Katalog ID: 38 (Tab. 6:5).

²⁸⁹ Katalog ID: 41 (Tab. 6:8).

²⁹⁰ Katalog ID: 39 (Tab. 6:6).

²⁹¹ Nascimbene 2009, 156.

²⁹² Stöllner 2002, Abb. 22:5.

²⁹³ Nascimbene 2009, 152 – 153.

²⁹⁴ V literatuře se vyskytuje pojem „Fibula La Tène antico“, bez vyobrazení (např. Montebelluna a Oderzo), tedy bohužel není možné určit u všech přesné typologické zařazení. Jedním z charakteristických znaků je volná patka a jednoduchý výrazně nezdobený lučik.

²⁹⁵ Existují dvě spony ve velmi špatném stavu, nalezené na lokalitě Forcello (fáze C), popsané R. De Marinise jako časně laténské spony. Bohužel nelze blíže určit, o jaký typ se jedná. Katalog ID: 45, 46 (Tab. 4:5,6).

²⁹⁶ Katalog ID: 44 (Tab. 4:4).

²⁹⁷ Katalog ID: 47.

²⁹⁸ Katalog ID: 49.

²⁹⁹ Katalog ID: 48 (Tab. 4:7).

³⁰⁰ Gambacurta – Ruta Serafini 2017, p. 264.

³⁰¹ Gambacurta – Ruta Serafini 2017, p. 265.

³⁰² Kruta Poppi 1975, 348.

³⁰³ Biel 1997, 18, fig. 3.

³⁰⁴ Piningre – Ganard 1997, fig. 4:1

³⁰⁵ V tomto případě se jedná o sponu typu Marzabotto.

předduchcovským sponám s volnou patkou pouze s hladkým nezdobeným lučíkem a vzhledem k tomu, že je datována do poloviny 4. století př. n. l., jedná se o relativní zařazení do stupně LT B1. Spony z Marzabotta a Este jsou si podobné ve formě patky, která se skládá z kuličky typické pro spony mladší než LT A.

Obecně jsou spony s volnou patkou datovány do LT A – LT B.³⁰⁶

6.1.2 ZBRANĚ

Meč s antropomorfní rukojetí

Tyto meče jsou datovány do 5. století př. n. l. (stupně LT A) a nacházeny v oblasti Golasecca v severozápadní Itálii (Comasco, Brembate Sotto, Malnate).³⁰⁷ Podobné exempláře pochází z laténských kontextů v Čechách. Jsou rozšířeny ve stupních LT A (antropomorfní rukojeť) až LT B – LT C1 (pseudoantropomorfní rukojeť).³⁰⁸

Časně laténské meče

Svědectví o nálezů časně laténského meče máme doloženo v literatuře na lokalitě Bologna, kde se našel v hrobě Arnoaldi 128 společně s attickou keramikou.³⁰⁹ Další dva příklady známe také z Montebella Vicentina,³¹⁰ kde jsou datovány na konec 5. až začátek 4. století př. n. l.

Časně laténské meče se vyznačují pochvou, která od druhé třetiny meče směřuje do špice, ukončení pochvy u mladších typů je uzavřené a profilováno do tvaru U/V. Uchycení k pásku je vertikální, nevýrazné, podlouhlé a páskovité u nejranějších tvarů.³¹¹ Meče datované do LT A známe jak z Champagne, Švýcarska nebo z Čech.

Pro následující období máme v Itálii bohaté doklady zbraní na všech keltských pohřebištích (např. Monte Bibele, Montebello Vicentino, Cassalechio di Reno).³¹²

³⁰⁶ Adam 1996, 107.

³⁰⁷ Frey 1987, 18; De Marinis 1981, 245, 267-268.

³⁰⁸ Venclová 2008a, 119; Venclová 2008b, 104.

³⁰⁹ Bohužel v dnešní době je ztracený a nelze ověřit, zda typologicky odpovídá LT A. Macellari 2002, 303. Dle O. Freye a D. Vitali se jedná o typ časně laténského meče (Frey 1987, 18; Vitali 1992, 116 - 117). Katalog ID: 50.

³¹⁰ Bondini 2005, nr. 207-8, p. 259; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265.

³¹¹ Více k typologii mečů: De Navvaro 1972, 21 – 33; Lejars 1994, 17-38.

³¹² Vitali 2003; Bondini 2005; Ortalli 2008.

6.1.3 SOUČÁSTI OPASKU

Opaskové zápony

Opaskové prolamované zápony s háčkem trojúhelníkovitého tvaru jsou datovány do časného latěnu (450 – 350 př. n. l.).³¹³ V hrobových kontextech se často nalézají s kovovými kroužky, což upomíná laténské kovové opasky.³¹⁴ Absolutně datovaný exemplář byl nalezen na pohřebišti Arnoaldi, kde celý kontext datovaný do druhé poloviny 5. století př. n. l.³¹⁵ obsahuje atticku keramiku, a tudíž jasně potvrzuje dataci do stupně LT A. Jedná se o nejstarší typ Arnoaldi (Marne), který je stylizován do florálních motivů. Jeho rozšíření můžeme vidět na severu Itálie a v severovýchodní Francii, další příklady máme z Montebello Vicentino, Melegrana a Este³¹⁶ (Tab. 16:1.).

Dalšími typy zápon nalezenými v uzavřených kontextech v severní Itálii jsou typ Castaneda, Ticinese, Molinazo. Varianta Castaneda pochází z Este (hrob 116),³¹⁷ datováno do Este III D2 (450 – 250 př. n. l.) a Lagole di Calalzo (svatyně).³¹⁸ Na obou záponách můžeme porovnat stylizované dračí figury. V případě zápony z Lagole obklopují postavu, stejně jako na sponě z Holzelsau.³¹⁹ Typ Ticinese byl nalezen v Montebello Vicentino (hrob 2)³²⁰ a celý soubor je datovaný na přelomu 5. a 4. století př. n. l. Typ Molinazo pochází z Paulara (hrob 34).³²¹ Dle nedávné studie T. Stöllnera se u uvedených typů Castaneda, Ticinese a Molinazo předpokládá lokální provenience, nejedná se tedy o import. Datovány mohou být mezi LT A a LT B1³²² (rozšíření jednotlivých typů viz Tab. 16:2.). Nicméně prolamované trojúhelníkovité zápony jsou rozšířeny nejen v severní Itálii, ale také ve střední Evropě a Francii, je zde patrná inspirace stejným vzorem.³²³

Opaskové kroužky

Z Montebello Vicentino (hrob 2)³²⁴ známe dva železné kroužky s kulatým průřezem a průměrem větším než 5 cm zařazené typologicky jako typ VEGr-A (dle J. Bujny),

³¹³ Este III tardo – Frey 1987, 12; Stöllner 2014, 217. Další viz: Frey 1987, Bondini 2005.

³¹⁴ Frey 1987, 12.

³¹⁵ Katalog ID: 51. (Tab. 7:1).

³¹⁶ Bondini 2005, 267, nr. 223.

³¹⁷ Katalog ID: 53 (Tab. 7:2).

³¹⁸ Katalog ID: 56 (Tab. 7:4), 57 (Tab. 7:3).

³¹⁹ Laing – Laing 1992, fig. 39.

³²⁰ Katalog ID: 58 (Tab. 7:7).

³²¹ Katalog ID: 68.

³²² Stöllner 2014, list 1. Typologické skupiny s rozdílnými centry výroby zmiňuje již Frey 1987, 14.

³²³ Venclová 2008a, 123.

³²⁴ Katalog ID: 59 (Tab. 8:3), 60 (Tab. 8:4).

datovaný do LT A.³²⁵ Z téže lokality (hrob 4)³²⁶ pochází čtyři železné kroužky se čtyřúhelným průřezem poměrně velkého průměru. Dle typologie J. Bujny se nejbližší podobá typu VEGr-D-b, který je datovaný do LT B1.³²⁷ V obou hrobech byly nalezeny také opaskové zápony, což značí, že byly součástí opasku. Obě opaskové zápony jsou datovány do rozmezí LT A a LT B1. Z Padovy máme také dva železné kroužky, v tomto případě jde pravděpodobně o lokální produkci a bohužel je nelze blíže datovat ani typologicky určit protože není k dispozici vyobrazení.³²⁸

6.1.4 KLÍČE

Ve dvou hrobových kontextech byly nalezeny klíče, u kterých A. Bondini předpokládá inspiraci východohalštatským prostředím.³²⁹ První je z hrobu 277 a je dobře zdokumentován. Druhý klíč (typologicky stejný) z hrobu 278 se nepodařilo identifikovat v hrobovém inventáři.³³⁰ Oba hrobové celky jsou navíc datovány odlišně, jeden náleží stupni Este IIC-III A (hrob 277) a druhý Este III B1 – B2 (hrob 278).³³¹ Klíče byly v obou případech součástí ženského pohřbu.³³² Pro dochovaný exemplář je typický rombický tvar rukojeti, ke kterému avšak není známá analogie v podobě klíče. Stejný tvar rukojeti je zaznamenán na dalších typech předmětů (rožně, nůž, závěsek) pocházejících hlavně z Itálie a dále Slovinska, Rakouska a Chorvatska.³³³ M. Egg uvádí jako nejstarší exemplář klíč z hrobu 277, datovaný do poloviny 7. století př. n. l. všechny ostatní zjištěné předměty jsou mladší s výskytem až do LT A.³³⁴ Autor vidí v artefaktech s tímto typem rukojeti vliv doznívajících popelnicových polí a největší koncentraci v 8. století př. n. l.³³⁵

6.1.4 KRUHOVÝ ŠPERK

Italský laténský kruhový šperk je záležitostí datačně mladší. Jako časně laténské náramky jsou datovány pouze dva příklady z Bologni. Na pohřebišti Benacci v hrobě

³²⁵ Bujna 2011, obr. 25.

³²⁶ Katalog ID: 62 (Tab. 8:5) – 65 (Tab. 8:2).

³²⁷ Bujna 2011, obr. 25.

³²⁸ Zampieri – Lavarone 2000, 141, n. 246. Katalog ID: 66, 67.

³²⁹ Katalog ID: 69 (Tab. 5:6), 70.

³³⁰ Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006, 337, fig. 190:31. Existuje záznam o klíči z hrobu 278, jedná se pouze o fragment, navíc silně zkorodovaný.

³³¹ Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006, pl. 190; Bondini 2012, 62.

³³² Bondini 2012, 62.

³³³ Egg 1996, Abb 84, 85.

³³⁴ Egg 1996, 148.

³³⁵ Egg 1996, 148.

č. 425³³⁶ byl nalezen bronzový tyčinkový náramek se zaobleným přeloženým ukončením, zdobený obvodovým žebrem.³³⁷ Analogický náramek se našel na pohřebišti Benacci-Caprara.³³⁸ Tento exemplář je datován do přelomu 6. a 5. století př. n. l., ovšem bez bližších informací o kontextu. Tvarově blízké exempláře byly nalezeny na lokalitě Býčí skála, ale nejsou zdobeny výrazným zdobným prvkem – žebrem jako příklad z Bologni.³³⁹ Kusy z Býčí skály jsou rozměrově menší a datovány mohou být mezi Ha D1 – Ha D3.³⁴⁰ Dalšími tvarovými analogiemi jsou dva náramky zdobené přesekáváním na vnějším okraji pocházející z Pfaffstätt – Siedelbergu a Bad Goisernu, datované do Ha D1 – D2,³⁴¹ tyto lze považovat za čistě halštatský produkt. Náramek z Bologni se svým výzdobným motivem blíží technikám v pozdně halštatském a časně laténském umění.³⁴²

6.2 DISKUZE

Při hodnocení kontextů, ve kterých se nachází společně transalpinský import s attickou keramikou, musíme brát v potaz počátek výskytu figurální keramiky v Itálii, který je spojen s řeckou kolonizací a rozvojem etruského obchodu v 6. století př. n. l.³⁴³ Soupis předmětů pocházejících z absolutně datovaných kontextů je vyobrazen v tabulce (obr. 11) a chronologie je diskutována v následující kapitole. Významným faktem je, že všechny kontexty s attickou keramikou pochází z důležitých center obchodu – Bologna, Forcello, Spina a Numana, případně jim blízkých lokalit Sirolo a Ca' Cima. Zbylé předměty pocházejí z uzavřených kontextů na dalších 14 lokalitách (tab. 17.), které se soustředí na severovýchodě Itálie v blízkosti vodních toků či důležitých obchodních center.

Práci s archeologickým materiálem v Itálii, zejména severní Itálii, stěžuje fakt, že se jedná o velmi nehomogenní kulturní celek. Pevninská Itálie i Apeninský poloostrov jsou charakteristické četnými etniky, která se nejen liší svým jazykem a materiální kulturou, ale také se v mnohém překrývají a ovlivňují. Měli bychom také mít na zřeteli míšení kultur v hraničních oblastech severní Itálie s kulturami transalpinské Evropy. V regionu

³³⁶ Katalog ID: 71 (Tab 8:1).

³³⁷ Bujna 1990.

³³⁸ Vitali 1992, 198.

³³⁹ Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 12:104 – 108.

³⁴⁰ Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, 42.

³⁴¹ Stöllner 2002, 82, Taf. 28C:3,4, Taf. 37A:2,3.

³⁴² Venclová 2008a, Obr. 70, 71.

³⁴³ Cencioli 2014, 43.

Veneto, kde je majoritní atestinská kultura, jsou patrné vlivy jak západohalštatského, tak východohalštatského okruhu, ale i kontakty s Réty z oblasti Trentina.³⁴⁴ Samotná oblast Trentina se jeví jako nezávislá zóna s vlastním vývojem,³⁴⁵ avšak s jasnými vlivy ze severu. Pro území severozápadní Itálie je význačná kultura Golacecca,³⁴⁶ která je pokládána za prostředníka ve směně se severem, ale po celou dobu železnou si zachovává specifický projev vázaný na halštatské základy.³⁴⁷ Je tedy nutné přistupovat ke zdánlivě cizím předmětům kriticky a klást si otázku: v kolika případech se opravdu jedná o faktický import či jen stylovou inspiraci.³⁴⁸ Toto je případ možné lokální produkce časně laténských zápon, či dalších opaskových součástí (např. v hrobu 10 z Padovy byly nalezeny opaskové kroužky, považovány za místní výrobek; někteří badatelé rovněž zvažují i lokální původ prolamovaných opaskových zápon). Opasková garnitura mohla být v severní Itálii tak oblíbená, že podnítila regionální výrobu. Italská provenience je zvažována také u spon s vícenásobnou patkou.³⁴⁹ K vyřešení tohoto problému je však třeba provést podrobnější výzkum včetně analýzy složení materiálu, které mohou určit místo původu.

Jak bylo definováno na začátku, práce pracuje s artefakty „středoevropské provenience.“ Ve vymezení práce je uvedeno, že nelze jednoznačně definovat střední Evropu. Proto se řídíme běžně uznávaným rozšířením halštatských kultur. Ve spojení se získanými výsledky, kdy je patrná i tendence kontaktů směřující jak do západní Evropy (zejména ve stupni LT A), tak do jihovýchodní Evropy, se zdá, že by bylo výstižnější použít například spojení „importy s proveniencí severně od Alp“ či „transalpínská provenience“.

Následující graf č. 5 znázorňuje rozložení jednotlivých typů a podtypů spon, u nichž se předpokládá cizí původ. Distribuce vybraných typů spon je vyobrazena na obr. 9. Spony typu fuzziertibel se objevují v kontextech střední i západní Evropy, výjimečně v oblasti Slovinska. Jisté je, že jejich provenience je spojena s kulturním komplexem západohalštatského okruhu. U spon pocházející z Certosy (typ dP4) opět

³⁴⁴ Více Nascimbene 2009.

³⁴⁵ Např. Marchesini - Roncador 2016.

³⁴⁶ Sassatelli 2008, 323.

³⁴⁷ Při studiu nebyly zaznamenány uzavřené kontexty s importy v této oblasti.

³⁴⁸ Kysela – Militký 2018, 280.

³⁴⁹ Livius píše, že Veneti byly podobní Keltům jak v oblékání tak i zvycích, hovoří, ale jiným jazykem. Livius V (33).

lze pouze konstatovat, že pochází ze západohalštatského kulturního okruhu.³⁵⁰ Stejně tak u spon doppelpaufenfibel dP1 A. M. Adam střeoevropský původ podporuje.³⁵¹ Dva exempláře této spony byly nalezeny ve fázi E na lokalitě Forcello. Je zajímavé a stojí za zmínku, že z následující fáze C již pochází převážně spony, které mají vazby na východní Francii. Toto je případ spon doppelzierfibeln typu dZ3 a spony se zdobenou patkou typu F4, které mají analogie na pohřebišti ve Vix.³⁵² Stejně tak zápona pocházející z hrobu Arnoaldi 127, datovaná do LT A se jeví jako předmět severovýchodní francouzské provenience. Je tedy možné zvažovat na základě výsledků získaných na sídlišti Forcello jistou změnu v preferencích obchodních partnerů v první polovině 5. století př. n. l., ale předkládaný vzorek nálezů je tak malý, že tento předpoklad rozhodně nemůže být brán jako definitivní a je třeba provést další analýzy.

Mezi další kontaktní zónu patří severovýchodní Itálie a Slovinsko. Výraznou italskou lokalitou je pohřebišť Este, v jehož kontextech nacházíme předměty s možnou proveniencí z východohalštatského okruhu. Toto je případ lunicovité spony a spon typu šmarjeta, které jsou v italském prostředí importem. Je třeba zdůraznit, že přestože se i jinde v Evropě nachází produkční centra spony typu šmarjeta, podle typologie je patrné, že exempláře z Este pochází ze Slovinska.³⁵³ V tomto případě může být pojem střeoevropská provenience zavádějící a měli bychom se jí vyhnout. V této oblasti jsou dále rozšířeny spony s vícenásobnou patkou, které jsou v Itálii zaznamenány na lokalitě Spina a Ca Cima. Tento druh spony má dvě centra rozšíření (jižní Německo a Slovinsko), podle A. M. Adam a G. Mansfelda se jedná o vlivy přicházející ze severu na jih, přesto existuje i názor zastávající místní původ.³⁵⁴ Nicméně lokace a hustota nálezů mimo území Itálie napovídají, že se jedná o import. Ojedinělým nálezem je exemplář klíče, který je zajímavý svým rombickým uchycením. Tento tvar se vyskytuje i na jiných předmětech, jako jsou různé nebo různé typy závěsků. I v tomto případě lze zvažovat inspiraci východohalštatským okruhem.³⁵⁵

³⁵⁰ Chaume 2001, fig. 88; Stöllner 2014, fig. 1. Z hrobových kontextů máme také dvě spony se zdobenou patkou (F1 C).

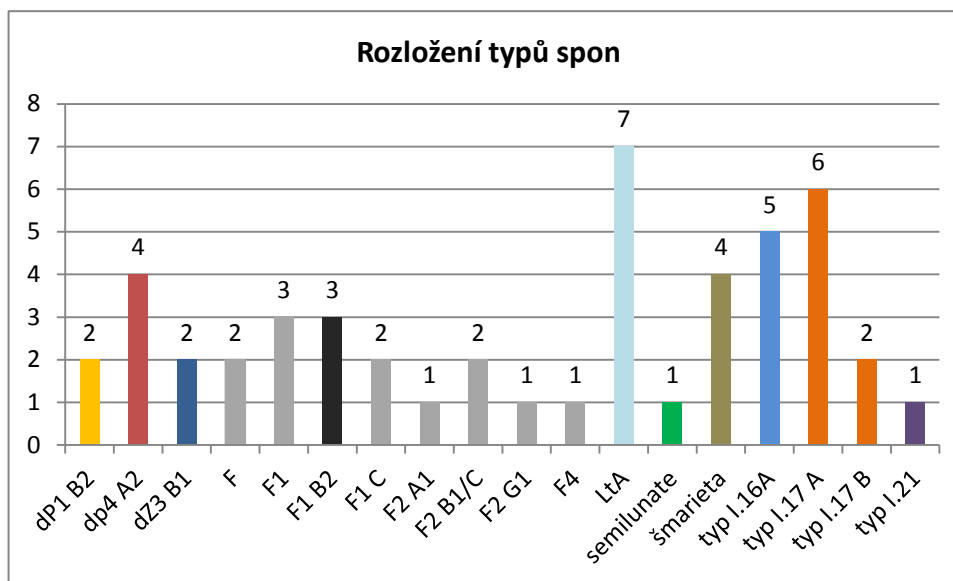
³⁵¹ Adam 1996, 51; Stöllner 2014, fig. 1.

³⁵² Chaume 2001, fig. 94.

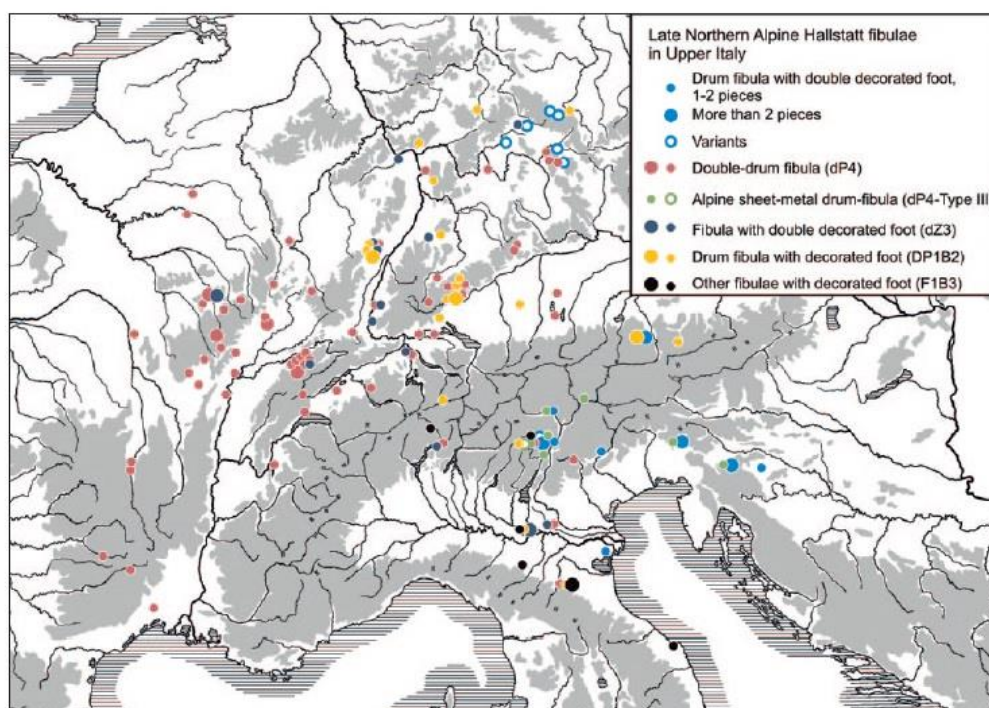
³⁵³ Glunz 1997, 98.

³⁵⁴ Mansfeld 1973, 89; Adam 1996, 64. O. H. Frey zmiňuje možnost lokálního původu. Frey 1988, 37.

³⁵⁵ Egg 1996, 148; Bondini 2012, 62.

Graf 5. – Rozložení typů spon ze studovaného souboru

Obr. 9. Distribuce vybraných typů spon (podle Stöllner 2014, fig. 1)

Spona s ptačí hlavičkou je v Itálii zastoupena osmi kusy. Problém provenience není u tohoto typu doposud vyřešen. Distribuce této spony se zdá být nehomogenní.³⁵⁶ Stejně tak časový rámec výskytu této spony se zdá být poměrně široký od Ha D2 do LT A. R. De Marinis považuje sponu s ptačí hlavičkou z Forcella za časně laténskou a analogie

³⁵⁶ Nascimbene 2009, fig. 44.

k ní spatřuje v exempláři z Monte Bibebe a Archi di Castelrotto.³⁵⁷ Zbylé spony jsou považovány za pozdně halštatské.

První předměty spojené s laténským uměním v Itálii, zdá se mají původ již ve stupni LT A. Rozhodně se nejedná o markantní množství, jaké je patrné od stupně LT B a mladších spojeného s keltskou migrací do Itálie. Přesto jsou jisté vlivy na archeologickém materiálu viditelné již ve druhé polovině 5. až začátku 4. století př. n. l. Vždy se jedná o předměty osobní potřeby, jako šperky, spony, opaskové součásti nebo zbraně. Nejedná se vždy o hmotný import, ale také import idejí, protože se nachází předměty typologicky podobné či inspirované laténským uměním. (např. stříbrná spona datovaná do LT A z Marzabotta, náramek se třemi vývalky také z Marzabotta,³⁵⁸ či meče nalezené např. v Bologni, Comu nebo Brembate Sotto³⁵⁹) Opaskové zápony nacházející se v severní Itálii jsou v nedávné práci T. Stöllnera považovány za lokální produkci, ale jeví jasné znaky laténské kultury.³⁶⁰ Jak je výše uvedeno, posun v řešení této otázky mohou nabídnout např. rozmáhající se archeometrické analýzy.

Z grafu č. 6 vidíme, že celých 35 % ze zkoumaného vzorku jsou předměty, které můžeme typologicky zařadit do LT A – LT B1, což nabízí spojitost s nejranějším keltským vpádem migranty do Itálie na začátku 4. století př. n. l. Pouze dva kontexty můžeme datovat absolutně a ty ukazují na přítomnost laténského uměleckého projevu již ve druhé polovině 5. století př. n. l. Bohužel nelze na základě posledních dvou zmíněných kontextů dospět k finálním výsledkům, pouze podpořit současný stav bádání, který s prvními kontakty mezi laténskou a italskou kulturou počítá již pro 5. století př. n. l. Sporadické nálezy pocházející z velmi bohatých hrobových celků dokládají migraci jednotlivců, nikoli celých skupin.³⁶¹ V etruské Itálii máme doklady keltské etnické přítomnosti (nikoli však laténského uměleckého stylu) již mnohem dříve, vždy jde však o ojedinělé náznaky (viz hrobka v Orvietu či lepontské nápisy).

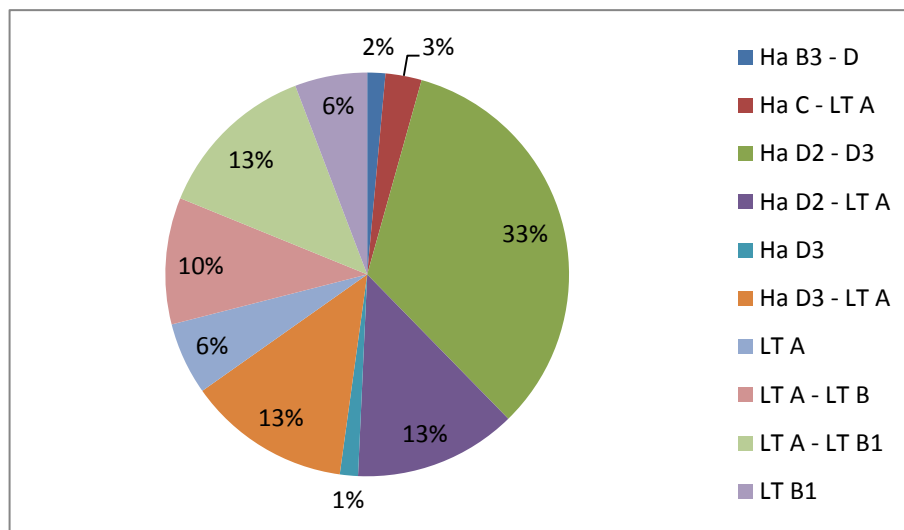
³⁵⁷ De Marinis – Casini – Rapi 2017, 35. Více o tomto typu viz také De Marinis - Rapi 2005, 70.

³⁵⁸ Frey 1987, 18. U spony a náramku je možné uvažovat na základě typologických analogií o posunu datace do LT B. Nicméně předměty nejsou zařazeny do studovaného souboru, proto jim není věnována větší pozornost.

³⁵⁹ Vitali 2004, fig. 1.

³⁶⁰ Stöllner 2014, fig. 10.

³⁶¹ Existuje názor, že se jedná o keltské válečníky pocházející z Golaseccké oblasti. Morigi Govi-Tovoli 1993, 45; Macellari 2002, 300 – 304.

Graf 6. Rozložení nálezů studovaného souboru podle relativních stupňů datování

6.3 POZNÁMKY K CHRONOLOGII

V předkládané práci je pracováno s absolutními daty vycházejícími ze soudobé literatury (obr. 10).³⁶² Přesto v datování stále panují určité nesrovnalosti,³⁶³ které nemohou být vyřešeny prací s tak malým referenčním vzorkem, jako je tato.

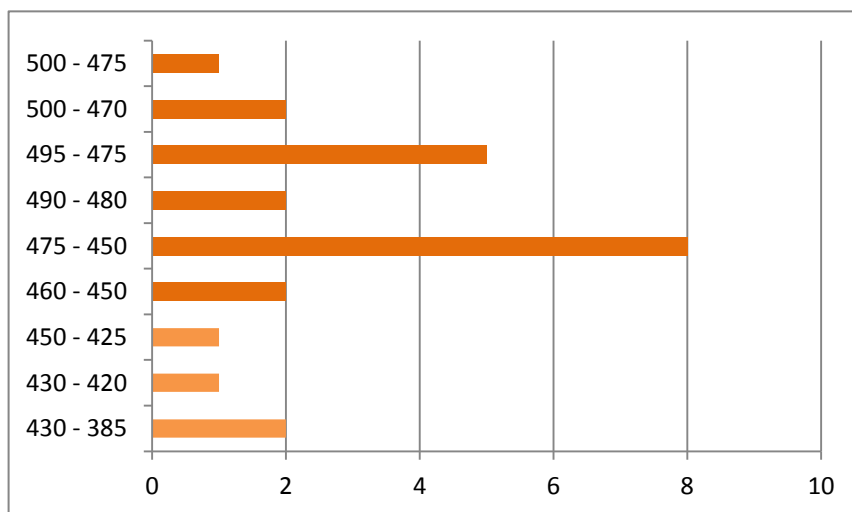
	Venclová 2008a	Bouzek 2004	Krausse 1996	Böhr - Shefton 2000	Abels 1994	Trachsel 2004
Ha C1a	800 - 730	800 - 725	750 - 625	-	-	800 - 725
Ha C1b	720 - 660	725 - 650		-	-	
Ha C2	650 - 625	-		-	-	
Ha D1	600 - 540	-	625 - 540/530	-	-	650 - 590
Ha D2	530 - 500	-	540/530 - 500	-	-	590 - 570/560
Ha D3	500 - 480	-	500 - 470/460	500 - 480	-	570/560 - 520
LT A	460 - 400	-	-	-	konec LT A 398 - 385	520 - 420

Obr. 10. Absolutní datace starší doby železné ve střední Evropě podle soudobého výzkumu

³⁶² Venclová (ed.) 2008 vychází z následujících: Abels 1994, Krausse 1996 rozdělil následující fáze při studiu importů pocházejících z mohyly v Hochdorfu, Böhr - Shefton 2000 studoval importovanou řeckou keramiku na Heuneburgu, Bouzek 2004 - předkládaná dendrodata jsou platná pro stupeň Ha B - Ha C1, Trachsel 2004 ke svým výsledkům došel studiem importů v hrobových celcích, hlavně s řeckou attickou keramikou.

³⁶³ Trachsel 2004.

Všechny absolutně datované kontexty, které máme k dispozici, pochází z 5. století př. n. l. (obr. 11).³⁶⁴ Pouze hrob č. 5 ze Spiny je datován na přelom 5. a 4. století př. n. l. Tento trend odpovídá situaci, kdy se v kontextu s atticku keramikou nachází pozdně halštatské a časně laténské artefakty. Je patrné, že jasně převažují kontexty z první poloviny století, kdy první a druhá čtvrtina jsou zastoupeny téměř stejným počtem předmětů³⁶⁵ (viz graf č. 7).

Graf 7. Absolutní datace předmětů kategorie VH 1

Z první čtvrtiny 5. století př. n. l. pochází kontexty z lokality Forcello (fáze D a E – 495 – 475 př. n. l.), Certosy (hrob 371) a kontexty z Numany a okolí. Podle R. De Marinise se fáze E zdá být současná s fází Golasecca IIB - IIIA1 a Este III medio a současně s Ha D2.³⁶⁶ Zde je třeba zmínit, že dle střeoevropského absolutního datování tato fáze odpovídá více Ha D3, což se nevylučuje ani s nálezem všech typů pozdně halštatských spon, které mají rozšíření v Ha D2 – D3 a předpokládá se u nich střeoevropská provenience.

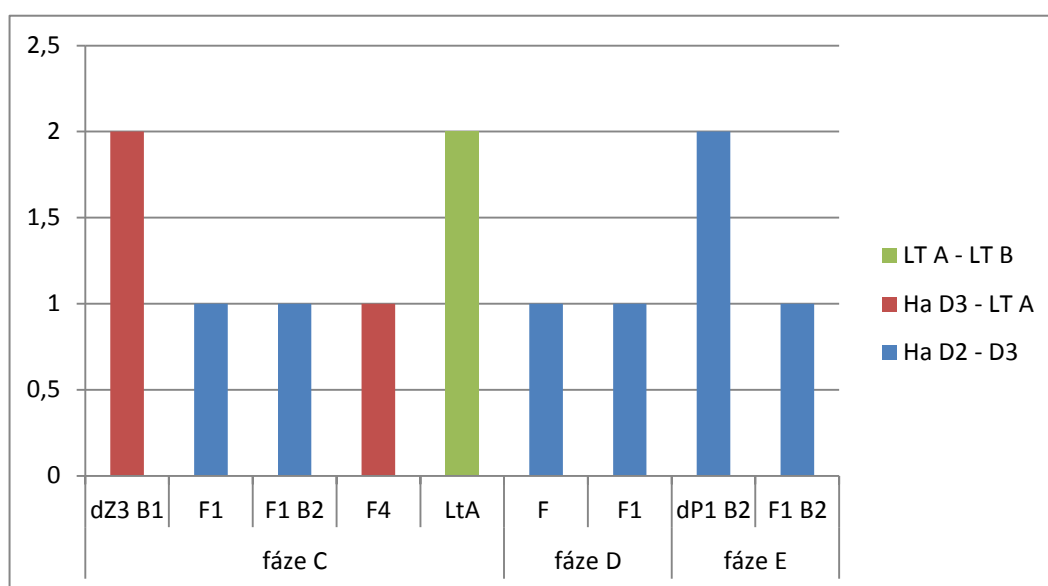
Do druhé čtvrtiny 5. století př. n. l. jsou datovány kontexty z Forcella (fáze C – 475 – 450 př. n. l.), hrob 349 ze Spiny a hrob 4 z Ca' Cima. Všechny druhy nalezených předmětů spadají chronologicky do rozmezí mezi Ha D3 a LT A. Pro fázi C je nezbytné zmínit, že zde byly společně nalezeny spony se zdobenou patkou typu F1 a časně

³⁶⁴ Hrob 22 ze Sirola je Trachsellem datován na konec 6. století př. n. l. (Trachsel 2004, Abb. 179).

³⁶⁵ Kontexty z rozmezí „500 – 475“ zastupují 33% celku a kontexty z „475 – 450“ 42% celku.

³⁶⁶ De Marinis – Casini – Rapi 2017, 30.

laténské spony³⁶⁷ (graf 8.). Na pohřebišti Valle di Trebba byly nalezeny dva kontexty s attickou keramikou a oba obsahují stejný typ spony. Ten byl nalezen také na pohřebišti Ca' Cima, kde je datovaný stejně jako spony z hrobu č. 349 ve Spině do rozmezí 475 – 450 př. n. l. což odpovídá slovinským nálezům pocházejícím ze stupně Certosa. Spony z hrobu č. 5 zůstávají výjimkou a potvrzují výskyt spony typu I.16 s vícenásobnou patkou ve stupni LT A. Na základě těchto výsledků můžeme tvrdit, že druhá čtvrtina 5. století př. n. l. je horizont, kdy dochází k přelomu mezi Ha D3 a LT A.

Graf 8. Grafické znázornění absolutně datovaných nálezů z Forcella

Z rozmezí mezi roky 450 – 385 (konec LT A) pochází hroby z pohřebiště Arnoaldi a hrob č. 5 ze Spiny. Tuto skutečnost můžeme v případě Bologni vysvětlit přítomností transalpinských artefaktů, které jsou spojeny s raným laténským uměním, tedy časně laténskou záponou a mečem. Hrob 127 s opaskovou záponou a další militární výbavou lze charakterizovat jako pohřeb keltského válečníka.³⁶⁸ Hrobový celek můžeme díky attické keramice datovat do první čtvrtiny 5. století př. n. l. (430 – 420). V hrobě 128 byl pochován také s největší pravděpodobností příslušník elity, pohřbený s velmi bohatou hrobovou výbavou. Zdá se, že mohlo jít o keltského válečníka, čemuž nasvědčuje nález hrotu kopí, meče (dnes ztracený, ale zachycený v literatuře)

³⁶⁷ Z důvodu koroze nelze blíže určit jejich typ, proto jsme odkázáni pouze na typologické zařazení R. De Marinise.

³⁶⁸ Případ keltského válečníka z této oblasti je výjimkou (Macellari 2002, 297), nicméně že nejde o ojedinělý nález potvrzuje hrob 128.

a drobných součástí k opaskovému závěsu. Bohužel ze stavu hrobky dnes nelze jasně určit, kolik jedinců bylo v hrobce pohřbeno. Tento hrob je datován do rozmezí 450 – 425 př. n. l.

Lokalita	Kontext	Typ	Datace typu	Absolutní datace	Datace kontextu
Bologna - Arnoaldi	hrob 127	Arnoaldi	LT A	430 - 420	430 - 420
Bologna - Arnoaldi	hrob 128	sword	LT A	460 - 450	450 - 425
Bologna - Certosa	hrob 371	dp4 A2	Ha D2 - D3	500 - 470	500 - 470
Bologna - Certosa	hrob 371	dp4 A2	Ha D2 - D3	500 - 470	500 - 470
Ca' Cima	hrob 4	typ 1.16A	Ha D3 - LT A	475 - 450	475 - 450
Forcello - Bagnolo S. Vito	fáze E	dp1 B2	Ha D2 - D3	495 - 475	495 - 475
Forcello - Bagnolo S. Vito	fáze E	dp1 B2	HA D2 - D3	495 - 475	495 - 475
Forcello - Bagnolo S. Vito	fáze E	F1 B2	Ha D2 - D3	495 - 475	495 - 475
Forcello - Bagnolo S. Vito	fáze D, us 622	F1	Ha D2 - D3	495 - 475	495 - 475
Forcello - Bagnolo S. Vito	fáze C - us 238	F1 B2	Ha D2 - D3	475 - 450	475 - 450
Forcello - Bagnolo S. Vito	fáze C R18 t 11	dz3 B1	Ha D3 - LT A	475 - 450	475 - 450
Forcello - Bagnolo S. Vito	fáze C us 517, S	dz3 B1	Ha D3 - LT A	475 - 450	475 - 450
Forcello - Bagnolo S. Vito	fáze C R17	F1	Ha D2 - D3	475 - 450	475 - 450
Forcello - Bagnolo S. Vito	fáze C R 18	F4	Ha D3 - LT A	475 - 450	475 - 450
Forcello - Bagnolo S. Vito	fáze C us 532	LtA	LT A - LT B	475 - 450	475 - 450
Forcello - Bagnolo S. Vito	fáze C us 924	LtA	LT A - LT B	475 - 450	475 - 450
Forcello - Bagnolo S. Vito	fáze D us 414	F	Ha D2 - D3	495 - 475	495 - 475
Numana	hrob 9	typ I. 17 A	Ha D2 - LT A	500 - 475	500 - 475
Numana - Sirolo	hrob 22	F2 B1/C	Ha D2 - D3	490 - 480	490 - 480
Numana - Sirolo	hrob 22	F2 B1/C	Ha D2 - D3	490 - 480	490 - 480
Spina	hrob 5	typ 1.16A	Ha D3 - LT A	430 - 420	430 - 385
Spina	hrob 5	typ 1.16A	Ha D3 - LT A	430 - 420	430 - 385
Spina	hrob 349	typ 1.16A	Ha D3 - LT A	475 - 470	460 - 450
Spina	hrob 349	typ 1.16A	Ha D3 - LT A	475 - 470	460 - 450

Obr. 11. Seznam kontextů s attickou keramikou

7 ZÁVĚR

Na konci doby halštatské a na začátku doby laténské pozorujeme nebývalý rozsah materiálních i ideových vlivů mezi kontinentální Evropou a středomořským světem. Kontakty jsou archeologicky podloženy zejména díky množství středomořských importů v pozdněhalštatských sídlech a hrobech elity. Stejně tak musely existovat kontakty v opačném směru, které byly a jsou doposud považovány za těžko zachytitelné. Tento směr vlivů se snažila zmapovat autorka práce, jejím cílem bylo vytvořit soupis importovaného materiálu pocházejícího z italských uzavřených kontextů obsahujících v ideálním případě attickou keramiku. Z předložených výsledků je patrné, že procentuálně byly řecké figurální vázy zastoupeny ve 26 % všech zkoumaných kontextů, zbytek zahrnují uzavřené kontexty, které nabízejí alespoň částečnou informační hodnotu.

Dnes máme představu o kontaktech na přelomu pozdní doby bronzové a začátku doby železné, kdy se šíří hlavně ideje. Společný v této době je například pohřební ritus, přesto hmotné doklady jsou sporadické. Vývoj je patrný i v preferenci obchodních a distribučních center. Během 6. století př. n. l. je stále významným regionem Marche, ve kterém se nachází přístavní město Numana. V této oblasti známe dva nejstarší absolutně datované kontexty z počátku 5. století př. n. l. (hrob 9 a 22). Stejně tak v průběhu 6. století př. n. l. se k moci na popádké oblasti dostávají Etruskové, což se projevuje i zakládáním a rozvojem obchodních osad jako je Forcello či Bologna. Ačkoli ve Forcellu nemáme pro druhou polovinu 6. století př. n. l. patrný žádný stredoevropský import, v následujících fázích (C, D, E) se jich objevuje značné množství. Stejně jsou na tom i pohřebiště Bologna či Este. Na pohřebišti Certosa byly zaznamenány spony stredoevropské provenience v jednom případě s attickou keramikou (hrob 371). V Bologni na pohřebišti Arnoaldi máme jedny z nejranějších dokladů laténské kultury. Byly zde nalezeny dva hroby, pravděpodobně keltských bojovníků (hrob 127, 128), datovány do poloviny 5. století př. n. l. Ze stejného období pochází poslední dva absolutně datované kontexty identifikovány ve Spině (hrob 349) a Ca Cima (hrob 4). Množství předmětů přibývá s mladším datem. Po stagnaci obchodu ve druhé polovině 5. století př. n. l. zůstávají funkční pouze přístavy Adria a Spina. Možná proto ze Spiny pochází nejmladší absolutně datovaný hrobový kontext (hrob 5).

V závěrečné části práce se autorka pokusí ujasnit či zrekapitulovat mnohé otázky, které se objevily při zpracování a analýzách získaných předmětů. Jedním z problémů je jaké druhy a v jakém množství se importy do Itálie dostávají. Je patrné, že převažující kategorií jsou spony (69 %), které byly běžnou součástí osobní výbavy a mohly se do Itálie dostat jako předmět směny, tak i díky migraci jednotlivce, který tento šperk ztratil. Nejpočetnější jsou spony se zdobenou patkou, spony s vícenásobnou patkou, spony s ptačí hlavičkou a také časně laténské spony. Vybrané typy spon (půlměsícovitá spona a spona typu šmarjeta) lze s jistotou považovat za předmět importovaný z oblasti Slovinska, kterou vnímáme jako součást východhalštatského okruhu, avšak ne vždy za součást střední Evropy, proto je navrženo používání termínu „transalpinská Evropa“ či „provenience severně od Alp“. Dalšími typy spon, které mají vztah k jihovýchodní oblasti, jsou spony s vícenásobnou patkou a spony s ptačí hlavičkou, ale jejich původ nelze s jistotou vymezit. Spony pocházející z oblasti západohalštatského okruhu jsou spony se zdobenou patkou, doppelpaukenfibeln a dopelzierfibeln. Dalšími zkoumanými kategoriemi jsou součásti opaskové garnitury, klíče, zbraně a kruhový šperk.

Nyní je na místě upozornit na limity archeologie, kdy prozatím nejsme schopni s jistotou určit, zda se vybrané kategorie mohou skládat z předmětů čistě importovaných, či být promíšeny s předměty lokální produkce, nebo zda se jedná výhradně o místní výrobky. Tato otázka se objevila při studiu opaskových zápon, potažmo opaskových kroužků a klíče s rombickou rukojetí. Jak bylo výše v textu naznačeno, pro nové výsledky je nutné provést další analýzy.

Můžeme konstatovat, že bohužel nelze výrazně přispět, ani jakkoli revidovat systém absolutního datování. Na základě získaných poznatků lze však uvažovat o potvrzení dosavadního předpokladu o dataci přechodu mezi stupni Ha D3 a LT A v absolutním rozmezí 475 – 450 př. n. l., které odpovídá datované fázi C na lokalitě Forcello. Všechny předměty s možným přesahem do LT A se objevují v absolutně datovaných kontextech až po roce 475 př. n. l. Podobně můžeme uvažovat pro přechod mezi LT A a LT B, zde však postrádáme konkrétní absolutní data z hrobových kontextů. Jediný pevný bod je literárně potvrzené datum vpádu do Itálie roku 390 př. n. l., což je dnes zvažováno jako konečné datum stupně LT A. Z typologického rozboru nejranějších projevů laténské uměleckého stylu (vybrané časně laténské spony, zápony a další součásti opasku) se zdá, že odpovídají právě době přechodu mezi LT A a LT B.

V neposlední řadě je třeba položit otázku, zda a jak je možné předměty se střeoevropským (či transalpínským) původem interpretovat. Pro pozdní dobu halštatskou lze zvažovat možnost, že nálezy spon jsou s velkou pravděpodobností výsledkem migrace jedinců nebo směny skrze distribuční centra. Severně od Alp jsou středomořské importy vázány na bohatá sídla elity, zato v Itálii tento jev pro transalpínské importy není pravidlem. Nicméně na pohřebišti Arnoaldi máme dva ojedinělé případy, kdy byli v neobyčejně bohatých hrobech pohřbeni příslušníci pravděpodobně cizího etnika s laténskou výbavou válečníka. Hrobové kontexty bylo možné díky přítomnosti attické keramiky datovat do druhé poloviny 5. století př. n. l. Toto jsou nejranější doklady laténské materiální kultury. Do této doby existují v Itálii pouze indicie ve smyslu přítomnosti keltského etnika (např. literární zdroje). V případě hrobů z pohřebiště Arnoaldi je třeba postupovat s opatrností, jedná se o výjimečné archeologické nálezy, dokládající vysoký sociální statut, snad výsledek politického spojení. Nicméně další předměty laténské provenience se objevují znovu až na počátku 4. století př. n. l.

Na závěr je možné shrnout, že kontakty mezi transalpínskou Evropou a Itálií jsou doložitelné pro celou starší dobu železnou. Vlivy ze severu na jih jsou patrné hlavně v pozdní době halštatské a časně laténské a dokládají spíše migraci jednotlivců než organizovanou směnu. Kontakty byly nejsilnější v hraničních oblastech severní Itálie, kde je koncentrace nálezů nejpočetnější (jedná se hlavně o pozdně halštatské spony). V tomto období se začínají objevovat také první doklady materiální laténské kultury, které můžeme spojit pravděpodobně s prvopočátky keltské invaze do Itálie na začátku 4. století př. n. l.

SUMMARY

At the end of the Hallstatt period and at the beginning of the La Tène period, can be noticed an unprecedented range of materials and ideological influences between continental Europe and the Mediterranean world. Contacts are archaeologically supported by a number of Mediterranean imports in the late Hallstatt settlements and the tombs of the elite. Similarly, we may assume, there had to be relations in the opposite direction, which were and still are considered to be difficult to capture. Direction “from north to south” of the trade was studied by the author in this paper, the aim was to create a catalogue of imported items of central European origin which were found in the Italian closed contexts, containing ideally the Attic pottery. From the presented results, it is clear that the percentage of Greek figural vases was represented in 26% of all studied contexts. This could place them into the precise absolute date range. The rest of contexts offer at least partial information value about chronology and importance of contacts between both chosen areas.

Today we have an idea of relations at the turn of the late Bronze Age and the beginning of the Iron Age when ideas mainly spread. Common at this time is, for example, a funeral practice. However, material evidence is sporadic. The development is evident even in the preference of trade routes and distribution centres. During the 6th century BC, it is still an important Marche region, where the port city of Numana is located. From this area come the two oldest absolutely dated contexts, placed at the beginning of the 5th century BC (grave 9 and 22). As well as during the 6th century BC, the Etruscans gained power in the Po area, which is reflected in the establishment and development of business settlements such as Forcello and Bologna. Although we do not have in this work any Central European imports for the second half of the 6th century BC, there is a considerable amount of them in the following settlement phases (C, D, E) at the site Forcello. The same course we can see in the Bologna or Este burials. At the Certosa cemetery, brooches of Central European provenance were found in one grave with Attic pottery (Grave 371). In Bologna at the Arnoaldi site, we have some of the earliest evidence of La Tène culture. There were found two tombs, probably Celtic warriors (tomb 127,128) dated to the middle of the 5th century BC. In the same period, the last two absolutely dated contexts were identified in Spina cemetery Valle Trebba (tomb 349) and Ca Cima (Grave 4). The number of items increases with an earlier date.

After the stagnation of the trade in the second half of the 5th century BC, only the ports of Adria and Spina remain functional. Perhaps that is why Spina grave comes from the youngest absolutely dated grave context (Grave 5).

In the final part of the thesis, the author tries to clarify or recapitulate many questions that appeared during the processing and analysis of subjects. One of the studied problems is the types and quantities of imports coming into Italy. It is clear that the main category is the brooches (71%), which were a common part of the personal equipment and could come to Italy as a subject of exchange, as well as with the migration of the individual who lost the jewel on way. The most numerous are brooches with a decorated foot, brooches with a multiple foot, brooches with a bird's head and also early La Tène fibulas. Selected types of brooches (the semilunar and the šmarjeta type) can certainly be considered as import from Slovenia, which we consider as part of the east-hallstatt area, but not always part of Central Europe, for this reason author suggests better use of the term "Transalpine Europe" or "from the Alps" when we are talking about provenance in this text. Other types of fibulas which are related to the south-eastern region are brooches with multiple foot and bird-head brooches, but their origin cannot be defined with certainty. The types coming from the west-hallstatt area are brooches with a decorated foot, *doppelpaukenfibeln* and *dopelzierfibeln*. Other categories examined are components of a belt, key, weapons, and jewellery (armrings or bracelets).

It is now appropriate to consider limits of archaeology; we are still not able to determine with certainty whether the selected categories may consist of artefacts purely imported or mixed with goods of local production or whether they are fully local products. This question appears when studying belt hooks, belt rings and keys with a rhombic handle. For this reason, further analysis (e.g. archaeometry) are required for new results.

We can conclude that, unfortunately, it is not possible to significantly contribute or make a revision of absolute dating. However, it may be assumed to confirm the existence of the transition between Ha D3 and LT A in the absolute date range of 475-450 BC that corresponds to the dated phase C at the Forcello site. All objects with a possible overlap to LT A appear in absolutely dated contexts after 475 BC. Similarly, we can consider the transition between LT A and LT B, but we do not have specific absolute data from the grave contexts. The only fixed point is the literally confirmed

date of the Celtic invasion into Italy in 390 BC, which is today considered the final date of the LT A phase. Thanks to the typological analysis we can say that the earliest products of La Tène art style (selected early La Tène hooks, brooches and other components of the belt) corresponds exactly to the time of transition between LT A and LT B.

In conclusion, one should ask whether and how objects with Central European (or Transalpine) origin can be interpreted. For late Hallstatt, it is possible to consider the possibility that the brooches are most likely the result of individual migration or shifts through distribution centres. North of the Alps, Mediterranean imports are connected to the wealthy elite centres. However this phenomenon for transalpine imports seems not to be the rule in Italy. However, we have two exceptional cases at the Arnoaldi site where in extraordinarily rich tombs were buried probably members of a foreign ethnic group with early La Tène equipment of a warrior. The graves were due to the presence of attic pottery dated to the second half of the 5th century BC. These are the earliest signs of the La Tène material culture in Italy. Until then, we have only evidence in Italy in the sense of the presence of Celtic ethnicity (e.g. literary sources). In the case of graves from the Arnoaldi burial site, we have an exceptional archaeological finds proving the high social status. Perhaps the result of a political alliance, because other objects of La Tène origin appear again at the beginning of the 4th century BC.

Finally, it can be concluded that the contacts between Transalpine Europe and Italy are demonstrable for the whole Iron Age. Influences from the North to the South are evident mainly in the late Hallstatt and Early La Tène period, and show rather the migration of individuals than the organized shift. The contacts were the strongest in the border regions of northern Italy, where the concentration of artefacts is the most numerous (mainly the late Hallstatt brooches). At this time, the first evidence of material La Tène culture begins to emerge, which we can probably associate with the beginnings of the Celtic invasion in Italy at the beginning 4th century BC.

KATALOG

SPONY – Půlměsícovitá spona

1.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová půlměsícovitá spona. Tělo spony tvoří plechový půlměsíc zdobený vybíjenými důlky v linii a rytými soustřednými kolečky. Jeden cíp je ohnut do podoby zachycovače. Ve spodní části je k tělu připojeno 13 řetízků tvořených drobnými bronzovými kroužky. Řetízky jsou v různém stavu zachovalosti. Na koncích řetízků byly možná závěsky, které se ovšem nedochovaly. Jehla je téměř kompletní, ale vynutí chybí.

KONTEXT: Veneto, PD, Este – Vila Benvenuti, hrob 69

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 1:1

ROZMĚRY: d. 8 cm

PROVENIENCE: východohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: Este IIC-III A (700 př. n. l.)

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha B3 – Ha D

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. 4209

LITERATURA: Salzani 1984, 702; Eles Masi 1986, 72, Tav. 42:624; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006, Tav. 29:20.

SPONY – Šmarjeta

2.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová loďkovitá spona typu šmarjeta.

KONTEXT: Veneto, PD, Este – Fondo Rebato, hrob 9

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: východohalštatský kulturní okruh (Slovinsko)

DATACE KONTEXTU: Este III C-D

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D2 – D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. 8455

LITERATURA: Eles Masi 1986, Id 1183.

3.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová loďkovitá spona typu šmarjeta. Na lučíku jsou tři vystouplé profilované podélné linie. Patka, jehla ani vnutí nejsou dochovány.

KONTEXT: Veneto, PD, Este –Villa Benvenuti, Hrob 63

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 1:4

ROZMĚRY: d. 4,6 cm

PROVENIENCE: východohalštatský kulturní okruh (Slovinsko)

DATAACE KONTEXTU: Este III A

RÁMCOVÁ DATAACE KATEGORIE: Ha D2 – D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. 4094

LITERATURA: Eles Masi 1986, Id 1184; Glunz 1997, 98; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006, 76, Tav. 17.

4.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová loďkovitá spona typu šmarjeta. Na lučíku jsou tři vystouplé profilované podélné linie. Lučík je poškozen, patka a jehla nejsou dochovány.

KONTEXT: Veneto, PD, Este –Villa Benvenuti, Hrob 66

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 1:3

ROZMĚRY: d. 4,5 cm

PROVENIENCE: východohalštatský kulturní okruh (Slovinsko)

DATAACE KONTEXTU: Este III B1

RÁMCOVÁ DATAACE KATEGORIE: Ha D2 – D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. 4141

LITERATURA: Eles Masi 1986, ID 1185; Glunz 1997, 98; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006, 87, Tav. 24.

5.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová loďkovitá spona typu šmarjeta. Na lučíku jsou tři vystouplé profilované podélné linie. Patka, jehla i vnutí jsou dochovány.

KONTEXT: Veneto, PD, Este –Villa Benvenuti, Hrob 295

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 1:2

ROZMĚRY: d. 8 cm

PROVENIENCE: východohalštatský kulturní okruh (Slovinsko)

DATACE KONTEXTU: Este III B2

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D2 – D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. 6063

LITERATURA: Eles Masi 1986, ID 1175; Glunz 1997, 98; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006, 378 - 382, Tav. 212.

SPONY – Spona se zdobenou patkou (F)

6.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Spona se zdobenou patkou

KONTEXT: Veneto, TV, Oderzo, hrob 59

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: nebylo zjištěno

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: HA D2 – D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: nebylo zjištěno

LITERATURA: Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 263.

SPONY – Spona se zdobenou patkou (F1)

7.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona typu F1 C (podle Mansfeld 1973). Bronzová spona s ozdobnou profilovanou vázičkovitou patkou. Na její vrchní straně je důlek. Lučík je uprostřed rozšířen. Chybí jehla.

KONTEXT: Emilia - Romagna, BO, Certosa, Hrob 311

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 2:1

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATA KONTEXTU: druhá polovina 5. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Civico Archeologico di Bologna, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: Zannoni 1876-1884, 354, 358; Frey 1971 Abb. 2:14,15.

8.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona typu F1 C (podle Mansfeld 1973). Bronzová spona se zdobenou profilovanou vázičkovitou patkou. Na její vrchní straně je důlek. Lučík je uprostřed rozšířen. Chybí jehla.

KONTEXT: Emilia - Romagna, BO, Certosa, Hrob 311

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 2:2

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATA KONTEXTU: druhá polovina 5. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Civico Archeologico di Bologna, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: Zannoni 1876-1884, 354, 358; Frey 1971, Abb. 2:14,15.

9.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona se zdobenou patkou, typ F1 (podle Mansfeld 1973). Spona má zdobnou patku válcovitého tvaru s důlkem. Lučík je mírně rozšířen a na vrchní straně zloben příčnými žlábkami a rytými liniemi. Chybí jehla, jinak je spona kompletní.

KONTEXT: Veneto, PD, Este – Fondo Muletti, hrob 250

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 2:3

ROZMĚRY: d. 5,4 cm

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: Este III D1 (525 – 450 př. n. l.)

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D2 – D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museum Nazionale Atestino, inv. č. 8319

LITERATURA: FREY 1971, Abb. 2:2; Mansfeld 1973, Fundlist 234; Chieco Bianchi – Calvazara Capuis 1985, TAV. 238:9.

10.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona se zdobenou patkou (F1?)

KONTEXT: Lombardia, MN, Forcello, Bagnolo S. Vito, fáze D, us 414

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: fáze D

ABSOLUTNÍ DATACE: 495-475 př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D2 – Ha D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale di Mantova, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: DE MARINIS – CASINI – RAPI 2017, 33.

11.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona se zdobenou patkou, typ F1 (podle Mansfeld 1973).

KONTEXT: Lombardia, MN, Forcello, Bagnolo S. Vito, fáze D, us 622

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: fáze D

ABSOLUTNÍ DATACE: 495-475 př. n. l.

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – Ha D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale di Mantova, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: De Marinis – Casini – Rapi 2017, 33.

12.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona se zdobenou patkou, typ F1 B2 (podle Mansfeld 1973). Ze spony je zachována pouze vysoká ozdobná patka a půlka lučíku. Zbytek chybí.

KONTEXT: Lombardia, MN, Forcello, Bagnolo S. Vito, fáze E

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 2:5

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATA KONTEXTU: fáze E

ABSOLUTNÍ DATA: 495-475 př. n. l.

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – Ha D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale di Mantova, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: De Marinis – Casini – Rapi 2017, 32, fig. 6:10.

13.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona typu F1

KONTEXT: Lombardia, MN, Forcello - Bagnolo S. Vito, R 18 – Buco di Palo

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATA KONTEXTU: 495 – 450 př. n. l.

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale di Mantova, inv. č. nebylo dohledáno

POZNÁMKA: Problematický kontext; je možné, že se jedná identickou sponu z us 238.

LITERATURA: De Marinis – Casini – Rapi 2017, 33, fig. 6:8?.

14.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona se zdobenou patkou, typ F1 B2 (podle Mansfeld 1973). Spona má ozdobnou patku, její lučík je mírně rozšířen. Vynutí je zachováno, polovina jehly chybí.

KONTEXT: Lombardia, MN, Forcello, Bagnolo S. Vito, fáze C, us 238

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 2:4

ROZMĚRY: d. 3,3 cm

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: fáze C

ABSOLUTNÍ DATACE: 475-450 př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D2 – Ha D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale di Mantova, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: De Marinis 1988, 245; De Marinis - Rapi 2005, 223, fig. 106:6.

15.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona se zdobenou patkou, typ F1? (podle Mansfeld 1973). Spona je částečně poškozená a na povrchu je patrná koroze. Zachován je lučík, část vynutí a zachycovač.

KONTEXT: Lombardia, MN, Forcello, Bagnolo S. Vito, fáze C, R17

ODKAZ NA VYHODNOCENÍ: Tab. 2:6

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: fáze C

ABSOLUTNÍ DATACE: 475-450 př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D2 – Ha D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale di Mantova, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: De Marinis – Casini – Rapi 2017, 34, fig. 6:12.

SPONY – Spona se zdobenou patkou (F2)

16.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona se zdobenou patkou, typ F2 B1/C (podle Mansfeld 1973). Téměř kompletně dochovaná spona. Pokryta mírnou korozí. Původně byla patka zdobena pravděpodobně emailovou vložkou. Vynutí a jehla poškozeny.

KONTEXT: Marche, AN, Sirolo bei Numana, hrob 22

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 3:3

ROZMĚRY: d. 5,2 cm, š. 2 cm

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: 490 – 480 př. n. l.

ABSOLUTNÍ DATACE: 490 – 480 př. n. l. (černofigurový kylix)

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D2 – Ha D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Ancona, inv. č.: 24524

LITERATURA: Frey 1971, 377; De Marinis 1987, 94-96, Abb. 5:3; Colonna – Franchi dell 'Orto – Marchegiani 1999, 264, nr. 532-533.

17.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona se zdobenou patkou, typ F2 B1/C (podle Mansfeld 1973). Téměř kompletně dochovaná spona. Pokryta mírnou korozí. Původně byla patka zdobena pravděpodobně emailovou vložkou. Vynutí a jehla poškozeny.

KONTEXT: Marche, AN, Sirolo bei Numana, hrob 22

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 3:4

ROZMĚRY: d. 5,2 cm, š. 2 cm

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: Ha D2 – HA D3

ABSOLUTNÍ DATACE: 480 – 490 př. n. l. (černofigurový kylix)

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D2 – Ha D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Ancona, inv. č.: 24524

LITERATURA: Frey 1971, 377; De Marinis 1987, 94-96, Abb. 5:3; Colonna – Franchi dell 'Orto – Marchegiani 1999, 264, nr. 532-533.

18.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona se ozdobenou patkou, typu F2 G1 (podle Mansfeld 1973). Ozdobná plochá patka má podobu řeckého kříže, který je na třech ramenech zdobena vybíjenými důlky. Průřez lučíku je polokulovitý, dutý a uprostřed rozšířený. Vynutí i jehla jsou zachovány.

KONTEXT: Veneto, PD, Este – Vila Benvenuti, hrob 98

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 3:1

ROZMĚRY: d. 4,3 cm

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: Este III D1 (525 – 450 př. n. l.)

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D2 – D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museum Nazionale Atestino, inv. č. 5300

LITERATURA: Frey 1969, fig. 8:5; Frey 1971, 356, fig. 2:3; Mansfeld 1973, 245; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006, 190-194, Tav. 93:18.

19.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona se zdobenou patkou, typu F2 A1 (podle Mansfeld 1973). Ozdobná patka má tvar kuličky s trnovitým výběžkem na vrcholu. Lučík je na horní straně zdoben třemi žlábkami. Spona je kompletně zachovaná.

KONTEXT: Veneto, PD, Ospedaletto bei Este, hrob 250 (Palugana)

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 3:2

ROZMĚRY: d. 3 cm

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: nebylo zjištěno

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D2 – D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: nebylo zjištěno

LITERATURA: Frey 1969, 98-99, Taf. 34:2; Frey 1971, 371, Abb. 9:2; Adam 1996, 47, n. 7.

SPONY – Spona se zdobenou patkou (F4)

20.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona se zdobenou patkou, snad typ F4 (podle Mansfeld 1973). Drobná spona téměř kompletně zachovaná. Chybí pouze část jehly. Tělo spony je vyrobeno z drátu kulatého průměru, který je na lučíku mírně rozšířen. Ozdobná polokoule na patce je obrácena zpět k lučíku, se kterým není spojena.

KONTEXT: Lombardia, MN, Forcello, Bagnolo S. Vito, fáze C, R18

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 4:3

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: fáze C

ABSOLUTNÍ DATACE: 475-450 př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D3 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale di Mantova, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: De Marinis - Rapi 2005, 226, fig. 106:9; De Marinis – Casini – Rapi 2017, 34, fig. 7:2.

SPONY – Doppelpaukenfibel (dP1)

21.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová bubínkovitá spona, typ dP1 (podle Mansfeld 1973). Spona má větší bubínek na lučíku a menší je umístěn na patce, která je přidělána nýtem. Oba jsou zdobené plastickými soustřednými kruhy. Mírná koroze. Chybí jehla, patka a vynutí.

KONTEXT: Lombardia, MN, Forcello, Bagnolo S. Vito, fáze E

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 3:6

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: fáze E

ABSOLUTNÍ DATACE: 495-475 př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D2 – Ha D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale di Mantova, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: De Marinis - Rapi 2005, 223, fig. 106:1; De Marinis – Casini – Rapi 2017, 32, fig. 6:2.

22.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová bubínkovitá spona, typ dP1 (podle Mansfeld 1973). Spona má větší bubínek na lučíku zdobený plastickými kruhy. Je patrná mírná koroze. Chybí jehla, vnutí a celá patka.

KONTEXT: Lombardia, MN, Forcello, Bagnolo S. Vito, fáze E

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 3:5

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: fáze E

ABSOLUTNÍ DATACE: 495-475 př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D2 – Ha D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale di Mantova, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: De Marinis – Rapi 2005, 223, fig. 106:2; De Marinis – Casini – Rapi 2017, 32, fig. 6:1.

SPONY – Doppelpaukenfibel (dP4)

23.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová bubínkovitá spona, typ dP4 (podle Mansfeld 1973). Vrchní části bubínků jsou zdobeny rytými soustřednými kruhy. Oba bubínky jsou na okrajích poškozeny korozí a olámáním. Vnutí je z větší části zachováno, zato chybí jehla spony.

KONTEXT: Emilia Romagna, Bo, Pohřebiště Certosa, Hrob 315

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 3:7

ROZMĚRY: d. 3 cm, š. 1,3 cm, v. 1,2 cm

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: HA D2 – D 3

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: Museo Civico Archeologico di Bologna, Inv. č. 28073

LITERATURA: Zannoni 1876-1884, Tav. CII:11; Frey 1971, fig. 2:10, Tav. 1:5; Adam 1996, 56, n. 5; Vitali 1992, 101.

24.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová bubínkovitá spona, typ dP4 (podle Mansfeld 1973). Vrchní části bubínků jsou zdobeny rytými soustřednými kruhy. Oba bubínky jsou na okrajích značně poškozeny korozi a olámáním. Jeden z bubínků je odlomen. Vynutí je částečně zachováno. Chybí jehla spony a část lučíku.

KONTEXT: Emilia Romagna, BO, pohřebiště Certosa, hrob 315

ODKAZ NA FOTO: Tab. 3:9

ROZMĚRY: d. 3 cm, š. 1,6 cm, v. 1,4 cm

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATA KONTEXTU: Ha D2 – D3

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: Museo Civico Archeologico di Bologna, inv. č. 28074

LITERATURA: Zannoni 1876-1884, Tav. CII:11; Frey 1971, fig. 2:13, Tav. 1:6; Adam 1996, 56, n. 5; Vitali 1992, 101.

25.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová bubínkovitá spona, typ dP4 (podle Mansfeld 1973). Vrchní části bubínků jsou zdobeny rytými soustřednými kruhy.

KONTEXT: Emilia Romagna, BO, pohřebiště Certosa, hrob 371

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: d. 3,5 cm

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATA KONTEXTU: 500 – 470 př. n. l.

ABSOLUTNÍ DATA: 500 – 470 př. n. l. (černofigurová amfora)

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – D3

ULOŽENÍ: nyní ztracena

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

LITERATURA: Zannoni 1876 – 1884, Tav. CXXIII:1; Mansfeld 1973, 89; Dehn – Frey 1979, 495; Adam 1996, 56, n. 5.

26.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Doppelpaukenfibel, typ dP4 (podle Mansfeld 1973). Vrchní části bubínků jsou zdobeny rytými soustřednými kruhy. Oba bubínky jsou na okrajích poškozeny korozí, přibližně 1/3 se z nich nedochovalo. Chybí vynutí a jehla spony.

KONTEXT: Emilia Romagna, BO, pohřebiště Certosa, hrob 371

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 3:8

ROZMĚRY: d. 2,8 cm, š. 1,7 cm

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: 500 – 470 př. n. l.

ABSOLUTNÍ DATACE: 500 – 470 př. n. l. (černofigurová amfora)

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D2 – D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Civico Archeologico di Bologna, inv. č. 28500

LITERATURA: Zannoni 1876 – 1884, Tav. CXXIII:1; Frey 1971, fig. 2:12?, Tav. 1:3; Mansfeld 1973, 89; Dehn – Frey 1979, 495; Adam 1996, 56, n. 5.

SPONY – Doppelzierfibel (dP3)

27.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Fragment bronzové spony se zdobenou patkou, typ dZ3 B1 (podle Mansfeld 1973). Spona je zachována ve zlomcích a je viditelná silná koroze na povrchu. Zachován je bubínek, část lučičku a jehly.

KONTEXT: Lombardia, MN, Forcello, Bagnolo S. Vito, fáze C, R18, us 82

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 4:1

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATACE KONTEXTU: fáze C

ABSOLUTNÍ DATACE: 475-450 př. n. l.

RÁMCOVÁ DATAČE KATEGORIE: Ha D3 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale di Mantova, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: De Marinis 1987, 91; De Marinis - Rapi 2005, 224. fig. 106:3; De Marinis – Casini – Rapi 2017, 33, fig. 6:3.

28.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona se zdobenou patkou, typ dZ3 B1 (podle Mansfeld 1973). Spona je zachována ve zlomcích. Je viditelná silná koroze na povrchu a některé části chybí. Zachovány jsou bubínky a část lučíku.

KONTEXT: Lombardia, MN, Forcello, Bagnolo S. Vito, fáze C, us 517

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 4:2

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: západohalštatský kulturní okruh

DATAČE KONTEXTU: fáze C

ABSOLUTNÍ DATAČE: 475-450 př. n. l.

RÁMCOVÁ DATAČE KATEGORIE: Ha D2 – Ha D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale di Mantova, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: De Marinis - Rapi 2005, 224; De Marinis – Casini – Rapi 2017, 33, fig. 6:6.

SPONY – Spony s vícenásobnou patkou

29.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Železná spona s vícenásobnou patkou, typ I.16 (podle Nascimbene 2009). Spona obsahuje jeden bubínek na lučíku a dva menší bubínky vedle sebe na patce spony. Celá je pokrytá korozí, pod níž je náznak zdobení soustřednými kruhy. Vynutí i jehla jsou dobře zachované, pouze na okrajích je mírně poškozená.

KONTEXT: Veneto, RO, Ca' Cima, hrob 4

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 5:3

ROZMĚRY: d. 3,8 cm

PROVENIENCE: východohalštatský kulturní okruh

DATAACE KONTEXTU: 475 – 450 př. n. l.

ABSOLUTNÍ DATAACE³⁶⁹: 475 – 450 př. n. l. (černofigurový lekythos s palmetou z dílny malíře Megera a červenofigurový kylix

RÁMCOVÁ DATAACE KATEGORIE: Ha D3 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale Atestino, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: Camerin 1993 159, I:30; Nascimbene 1999, 82; Nascimbene 2009, 150.

30.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Železná spona vícenásobnou patkou s jedním bubínkem na lučíku a dvěma menšími bubínky vedle sebe na patce spony, typ I.16 (podle Nascimbene 2009). Všechny jsou pravděpodobně přichyceny k tělu spony nýty. Silně pokrytá korozí, pod níž je náznak zdobení soustřednými kruhy. Vynutí i jehla je z větší části zachované.

KONTEXT: Veneto, RO, pohřebiště Spina, Valle Trebba, hrob 5

ODKAZ NA VYOBRAŇÍ: Tab. 5:4

ROZMĚRY: d. 4,7 cm

PROVENIENCE: východohalštatský kulturní okruh

DATAACE KONTEXTU: 430 – 385 př. n. l.

ABSOLUTNÍ DATAACE: 430 – 420 př. n. l. (červenofigurový rhyton z dílny malíře Eretrie)

RÁMCOVÁ DATAACE KATEGORIE: Ha D3 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale Atestino, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: Aurigemma, 1960, 193, Tav. 219; Dehn - Frey 1979, 495; Frey 1971, 377; Baldoni 1993, 125, fig. 2; Adam 1996, 62, n. 5; Nascimbene 2009, 149.

31.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Železná spona s vícenásobnou patkou s jedním bubínkem na lučíku a dvěma menšími bubínky vedle sebe na patce spony, typ I.16

³⁶⁹ V nejnovější publikaci se o attické keramice autorka nezmiňuje.

(podle Nascimbene 2009). Všechny jsou pravděpodobně přichyceny k tělu spony nýty. Silně pokrytá korozí, pod níž je náznak zdobení soustřednými kruhy. Vynutí i jehla je z větší části zachované.

KONTEXT: Veneto, RO, pohřebiště Spina, Valle Trebba, hrob 5

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 5:5

ROZMĚRY: d. 4,5 cm

PROVENIENCE: východohalštatský kulturní okruh

DATA KONTXTU: 430 – 385 př. n. l.

ABSOLUTNÍ DATA: 430 – 420 př. n. l. (červenofigurový rhyton z dílny malíře Eretrie)

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D3 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale Atestino, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: Aurigemma, 1960, 193, Tav. 219; Dehn - Frey 1979, 495; Frey 1971, 377; Baldoni 1993, 125, fig. 2; Adam 1996, 62, n. 5; Nascimbene 2009, 149.

32.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Železná spona s vícenásobnou patkou, typ I.16 (podle Nascimbene 2009). Spona obsahuje jeden bubínek na lučíku a dva menší bubínky vedle sebe na patce spony. Je pokrytá korozí, pod níž je náznak zdobení soustřednými kruhy, ale pouze na okrajích je mírně poškozená, díky tomu jsou vynutí i jehla dobře zachované.

KONTEXT: Veneto, RO, Spina, necropole Valle Trebba, hrob 349

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 5:2

ROZMĚRY: d. 4 cm, š. 1, 4 cm

PROVENIENCE: východohalštatský kulturní okruh

DATA KONTXTU: 460 – 450 př. n. l.

ABSOLUTNÍ DATA: 475 - 450 př. n. l. (černofigurová hydria, černofigurový lekythos malíře poloviny palmet a černofigurový alabastron)

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D3 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale Atestino, inv. č. 21612

LITERATURA: Camerin 1993, 159, note 16; Berti 1994, 193; Muggia 2004, 71, fig. 20; Nascimbene 2009, 150.

33.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Fragment železné spony s vícenásobnou patkou, typ I.16 (podle Nascimbene 2009). Jeden bubínek na lučíku a dva menší bubínky byly původně vedle sebe na patce spony, zachován je pouze jeden. Silně pokrytá korozí, pod níž je náznak zdobění soustřednými kruhy. Vynutí i jehla chybí.

KONTEXT: Veneto, RO, Spina, necropole Valle Trebba, hrob 349

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: d. 3 cm, š. 0,6 cm

PROVENIENCE: východohalštatský kulturní okruh

DATA KONTEXTU: 460 – 450 př. n. l.

ABSOLUTNÍ DATA: 475 - 450 př. n. l. (černofigurová hydria, černofigurový lekythos malíře poloviny palmet a černofigurový alabastron)

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D3 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale Atestino, inv. č. 21613

LITERATURA: MUGGIA 2004, 71.

SPONY – Spona s ptačí hlavičkou

34.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona s patkou v podobě stylizované ptačí hlavičky obrácené zpět. Ve středu rozšířený lučík je na vrchní straně zdoben příčnými žlábkami. Spona je rozdělena do tří částí. Chybí jehla.

KONTEXT: Veneto, VE, Altino - Fornasotti, Hrob 2

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 6:1

ROZMĚRY: d. 4,5 cm

PROVENIENCE: oblast severně od Alp

DATA KONTEXTU: přelom 6. a 5. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. 15134

LITERATURA: Tombolani 1987, 171-5, fig. 1:6,7; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 264; Adam 1996, 45, n. 30; Nascimbene 2009, 156.

35.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona s patkou v podobě stylizované ptačí hlavičky obrácené zpět. Ve středu rozšířený lučík je na vrchní straně zdoben příčnými žlábkami. Spona je rozdělena do tří částí. Chybí jehla.

KONTEXT: Veneto, VE, Altino - Fornasotti, Hrob 2

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 6:2

ROZMĚRY: d. 4,5 cm

PROVENIENCE: oblast severně od Alp

DATA KONTEXTU: přelom 6. a 5. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. 15135

LITERATURA: Tombolani 1987, 171-5, fig. 1:6,7; Adam 1996, 45, n. 30; Nascimbene 2009, 156.

36.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona s patkou ve tvaru stylizované ptačí hlavičky. Lučík oválného průřezu je uprostřed rozšířen a na vrchní straně zdoben příčnými žlábkami, mezi nimiž je žlábek podélný. Chybí jehla.

KONTEXT: Veneto, VE, Altino - Fornasotti, Hrob 2

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 6:3

ROZMĚRY: d. 4,7 cm

PROVENIENCE: oblast severně od Alp

DATA KONTEXTU: přelom 6. a 5. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. 15140

LITERATURA: Tombolani 1987, 171-5, fig. 2:15; Adam 1996, 45, n. 30; Nascimbene 2009, 156.

37.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona s patkou ve tvaru stylizované ptačí hlavičky. Lučík oválného průřezu je uprostřed rozšířen a na vrchní straně zdoben příčnými žlábkami, mezi nimiž je žlábek podélný. Chybí jehla a část lučíku.

KONTEXT: Veneto, VE, Altino - Fornasotti, Hrob 2

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 6:4

ROZMĚRY: d. 4 cm

PROVENIENCE: oblast severně od Alp

DATA KONTEXTU: přelom 6. a 5. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. 15141

LITERATURA: Tombolani 1987, 171-5, fig. 2:16; Adam 1996, 45, n. 30; Nascimbene 2009, 156.

38.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona s patkou v podobě stylizované ptačí hlavičky. Lučík je trapézového tvaru, ostře zalomený a s obdélným průřezem. Na vrchní straně plochého lučíku je podélný žlábek. Chybí jehla.

KONTEXT: Veneto, VR, Archi di Castelrotto, Suttura R

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 6:5

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: oblast severně od Alp

DATA KONTEXTU: první polovina 5. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: SAV, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: Salzani 1982, fig. 28:3; De Marinis 1987, 98, fig. 7:B; Adam 1996, fig. 3:G; Nascimbene 2009, 156; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 264.

39.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona s ptačí hlavičkou. Patka v podobě ptačí hlavičky obrácené zpět. Lučík uprostřed mírně rozšířen a na vrchní straně zdoben třemi příčnými žlábkami a rytými liniemi. Jehla je odlomená, jinak je spona kompletní.

KONTEXT: Veneto, PD, Carceri bei Este, hrob 38

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 6:6

ROZMĚRY: d. 3 cm

PROVENIENCE: oblast severně od Alp

DATA KONTXTU: ESTE III medio finale (425 – 450 př. n. l.)

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: Frey 1971, fig. 2:1; De Marinis 1987, 96, fig. 5:4; Adam 1996, fig. 3:C; Nascimbene 2009, 156.

40.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona s ptačí hlavičkou má lučík zdobený třemi příčnými žlábkami a rytými liniemi. Patka má podobu stylizované zvířecí (ptačí) hlavičky. Zelená povrchová patina. Vynutí je zachováno, ale jehla chybí.

KONTEXT: Marche, AN, Numana „Circolo delle fibule“, hrob 9

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 6:7

ROZMĚRY: d. 4,8 cm

PROVENIENCE: oblast severně od Alp

DATA KONTXTU: 500 – 475 př. n. l.

ABSOLUTNÍ DATA: 500 – 475 př. n. l. (černofigurová amfora)

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Nazionale di Ancona, inv. č.: 30065

LITERATURA: ústní sdělení Giacomo Bardelli (RGZM Mainz); Lollini 1985, 335, fig. 13B2; Frey 1988, fig. 2:4; Adam 1996, 45, n. 26; Nascimbene 2009, 152-155.

41.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona s patkou v podobě ptačí hlavičky obrácené zpět. Na vrchní straně rozšířeného lučíku zdobená příčnými žlábkami. Jehla spony je poškozená.

KONTEXT: Veneto, PD, Padova – Via Ognissanti, hrob 32

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 6:8

ROZMĚRY: d. 3,6 cm

PROVENIENCE: oblast severně od Alp

DATA KONTEXTU: Este III medio (525 – 450 př. n. l.)

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D2 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: Museo Civico di Udine, inv. č. – nebylo dohledáno

LITERATURA: Frey 1969, 98-99, Taf. 34:29; Frey 1971, fig. 2:6; De Marinis 1987, fig. 5:1; Chieco Bianchi - Calzavara Capuis 1979, fig. 1:2; Adam 1996, fig. 3:B, n. 28; Nascimbene 2009, 156; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 264;

SPONY – Figurální spona

42.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona kombinující ozdobnou vázičkovitou patku s lučíkem ve tvaru stylizovaného koníka. Spona je kompletně zachována. Uchycení patky je podobné jako u spon typu F1.

KONTEXT: Veneto, BI, Mel, hrob 47

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 5:1

ROZMĚRY: d. 3,6 cm

PROVENIENCE: nelze kulturně specifikovat (Alpská oblast)

DATA KONTEXTU: 5. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: Ha D3

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Civico Archeologico di Mel, inv. č. 9322

LITERATURA: Calzavara Capuis – Ruta Serafini 1987, 285, fig. 3:4; Nascimbene 2009, 177.

SPONY – Časně laténské spony

43.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová časně laténská spona

KONTEXT: Emilia Romagna, Bo, Casalecchio di Reno, Hrob 9

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: oblast severně od Alp

DATACE KONTEXTU: nebylo zjištěno

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: nebylo zjištěno

LITERATURA: Ortalli 2008, 299 – 322; Bondini 2016, 487.

44.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Bronzová spona s volnou patkou zdobenou kuličkou. Lučík je uprostřed mírně zesílen. Spona je kompletně zachována.

KONTEXT: Veneto, PD, Este – Fondo Rebato, hrob 222

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 4:4

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: oblast severně od Alp

DATACE KONTEXTU: Este III D2 (450 – 350 př. n. l.)

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: nebylo zjištěno

LITERATURA: Calzavara Capuis - Chieco Bianchi 1979, 25, fig. 8; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265.

45.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Časně laténská spona. Je zachována pouze jako fragment lučíku a části vynutí. Vyrobená byla z železného drátu kruhového průměru a nyní je pokrytá silnou korozí.

KONTEXT: Lombardia, MN, Forcello, Bagnolo S. Vito, fáze C, us 532

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 4:5

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: nelze specifikovat

DATACE KONTEXTU: fáze C

ABSOLUTNÍ DATACE: 475-450 př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A - LT B

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale di Mantova, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: De Marinis – Rapi 2005, 226, fig. 106:11; De Marinis – Casini – Rapi 2017, 34, fig. 7:4.

46.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Časně laténská spona.. Je zachována pouze jako fragment lučíku a části vynutí. Vyrobená byla z železného drátu kruhového průměru a nyní je pokrytá silnou korozí.

KONTEXT: Lombardia, MN, Forcello, Bagnolo S. Vito, fáze C, us 924

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 4:6

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: nelze určit

DATACE KONTEXTU: fáze C

ABSOLUTNÍ DATACE: 475-450 př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Archeologico Nazionale di Mantova, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: De Marinis - Rapi 2005, 226, fig. 106:12; De Marinis – Casini – Rapi 2017, 34, fig. 7:3.

47.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Časně laténská spona

KONTEXT: Veneto, TV, Montebelluna, hrob 29

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: oblast severně od Alp

DATACE KONTEXTU: nebylo zjištěno

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: nebylo zjištěno

LITERATURA: Manessi – Nascimbene 2003, 249-258, Tav. 80:11, 14; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265.

48.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Železná spona s volnou patkou zdobenou kuličkou. Průřez lučíku je kruhový. Vynutí je poškozené a jehla chybí.

KONTEXT: Emilia-Romagna, BO, Monte Tamburino, hrob 126

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 4:7

ROZMĚRY: d. 7 cm

PROVENIENCE: oblast severně od Alp

DATACE KONTEXTU: polovina 4. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B1

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Civico Archeologico „L. Fantini“, inv. č. 69329

LITERATURA: Vitali 2003, 404, Tav. 214:1; Bondini 2005, 487.

49.

KATEGORIE: Spony

SLOVNÍ POPIS: Časně laténská spona

KONTEXT: Veneto, TV, Oderzo, hrob 40

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: oblast severně od Alp

DATACE KONTEXTU: nebylo zjištěno

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: nebylo zjištěno

LITERATURA: Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265.

ZBRANĚ

50.

KATEGORIE: Zbraně

SLOVNÍ POPIS: Železný meč, zachován ve dvou částech. Čepel má zvýšené středové žebro. V hrobovém kontextu zachovány železné kruhové součásti závěsu.

KONTEXT: Emillia – Romagna, BO, Bologna, Pohřebiště Arnoaldi, hrob 1885/4 **hrob 128**

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: d. fragment 1 – 14 cm, d. fragment 2 – 14 cm

PROVENIENCE: oblast severně od Alp

DATA KONTEXTU: 450 – 425 př. n. l.

ABSOLUTNÍ DATA: 460 – 450 př. n. l. (červenofigurový rhyton malíře z Orleáns, červenofigurový volutový kratér a červenofigurový kylix malíře Penteseleje)

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: LT A?

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: nyní neidentifikován

LITERATURA: Frey 1988, 12; Vitali 1992, 116-117; Macellari 2002, 300-304.

SOUČÁSTI OPASKU

51.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Bronzová opasková zápona stylizovaná do tvaru květu lotosu, typ Arnoaldi (Marne).

KONTEXT: Emillia – Romagna, BO, Bologna, Pohřebiště Arnoaldi, hrob 1885/1 **hrob 127**

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 7:1

ROZMĚRY: d. 5,4 cm, š. 3,9 cm

PROVENIENCE: oblast východní Francie

DATA KONTEXTU: 430 – 420 př. n. l.

ABSOLUTNÍ DATA: 430 – 420 př. n. l. (červenofigurový kylix z dílny malíře Eretrie)

RÁMCOVÁ DATA KATEGORIE: LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 1

ULOŽENÍ: Museo Civico Archeologico di Bologna, inv. č. 17532

LITERATURA: Frey 1987, 12, fig. 3, 1; Vitali 1992, 112, n. 2, tav. 5; Macellari 2002, 296, tav. 32.

52.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Bronzová trojúhelníková prolamovaná zápona

KONTEXT: Veneto, PD, Este – Vila Benvenuti, hrob 110

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: nelze specifikovat

DATACE KONTEXTU: Este III D2 (450 – 250 př. n. l.)

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B1

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: Calzavara Capuis – Ruta Serafini 1987, 284, fig. 4; Capuis – Chieco Bianchi 2006, 251, fig. 131:17.

53.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Bronzová bohatě zdobená prolamovaná opasková zápona, typu Casteneda (podle Stöllner 2014). Zdobení má tvar dvou fantaskních zvířat, snad draků stojících směrem od sebe. Zdobení doplňují na několika místech důlky se soustřednými kružnicemi. Kompletně dochovaná.

KONTEXT: Veneto, PD, Este – Vila Benvenuti, hrob 116

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 7:2

ROZMĚRY: d. 11 cm

PROVENIENCE: nelze specifikovat (snad lokální původ)

DATACE KONTEXTU: Este III D2 (450 – 350 př. n. l.)

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B1

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Národní muzeum Este, inv. č. 5615

LITERATURA: Calzavara Capuis – Ruta Serafini 1987, 284, fig. 4; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006, 251, fig. 131:17.

54.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Bronzová prolamovaná opasková zápona. Upínací část s nýtkem je odlomena. Asi na polovině povrchu byly zachyceny otisky textilie.

KONTEXT: Veneto, PD, Este – Vila Benvenuti, hrob 116

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 7:5

ROZMĚRY: d. 6 cm

PROVENIENCE: nelze specifikovat (snad lokální původ)

DATACE KONTEXTU: Este III D2 (450 – 250 př. n. l.)

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B1

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. 5620

LITERATURA: Calzavara Capuis – Ruta Serafini 1987, 284, fig. 4; Fogolari – Gambacurta 2001, 714; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006, 251, fig. 131:18; Stöllner 2014, 224.

55.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Železná trojúhelníková prolamovaná zápona se silnou korozí na povrchu.

KONTEXT: Veneto, PD, Este – Vila Benvenuti, hrob 117

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 7:6

ROZMĚRY: d. 12 cm

PROVENIENCE: nelze specifikovat (snad lokální původ)

DATACE KONTEXTU: Este III D2 (450 – 250 př. n. l.)

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B1

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. nebylo dohledáno

LITERATURA: Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006, 253, fig. 133:5

56.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Bronzová opasková zápona typu Castaneda (podle Stöllner 2014). Prolamovaná zápona v podobě stylizované lidské postavy mezi dvěma proti sobě stojícími zvířaty, snad draky. Povrch je zkorodován

KONTEXT: Veneto, BL, Lagole di Calalzo, svatyně

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 7:4

ROZMĚRY: d. 10 cm, š. 6 cm

PROVENIENCE: nelze specifikovat

DATACE KONTEXTU: nebylo zjištěno

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B1

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: Museo di Pieve di Cadore, inv. č. 180

LITERATURA: Frey 1987, 9-22; Fogolari - Gambacurta 2001, 155, n. 86; Stöllner 2014, 224; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265.

57.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Bronzová opasková zápona typu Castaneda (podle Stöllner 2014). Zlomek prolamované zápony v podobě stylizované lidské postavy mezi dvěma proti sobě stojícími zvířaty, snad draky. Ze zápony je zachována asi $\frac{1}{4}$.

KONTEXT: Veneto, BL, Lagole di Calalzo, svatyně

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 7:3

ROZMĚRY: d. 3,9 cm

PROVENIENCE: nelze specifikovat

DATACE KONTEXTU: nebylo zjištěno

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B1

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: Museo di Pieve di Cadore, inv. č. 48731

LITERATURA: Frey 1987, 9-22; Fogolari - Gambacurta 2001, 155, n. 87; Stöllner 2014, 224; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265.

58.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Železná opasková zápona typu Ticinese (podle Stöllner 2014). Prolamovaná zápona ve tvaru stylizovaných zvířat stojících od sebe. Obrysy zdobené vybijenými důlky. Ze zápony je zachováno asi 4/5.

KONTEXT: Veneto, VI, Montebello Vicentino, hrob 2

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 7:7

ROZMĚRY: d. 8,6 cm, š. 3,7 cm

PROVENIENCE: nelze specifikovat (snad lokální původ)

DATACE KONTEXTU: přelom 5. a 4. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B1

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. 132409

LITERATURA: Bondini 2005, 282, nr. 4.

59.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Železná kruhová součást kovového závěsu. Železný kruh kulatého průřezu s bronzovou pohyblivou objímkou. Na povrchu je zdatelná koroze.

KONTEXT: Veneto, VI, Montebello Vicentino, hrob 2

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 8:3

ROZMĚRY: průměr 4,8 cm

PROVENIENCE: nelze specifikovat (snad lokální původ)

DATACE KONTEXTU: přelom 5. a 4. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. 132410

LITERATURA: Bondini 2005, 282, nr. 5.

60.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Železná kruhová součást kovového závěsu. Železný kruh kulatého průřezu s bronzovou pohyblivou objímkou. Na povrchu je patrná koroze.

KONTEXT: Veneto, VI, Montebello Vicentino, hrob 2

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 8:4

ROZMĚRY: průměr 4,1 cm

PROVENIENCE: nelze specifikovat (snad lokální původ)

DATACE KONTEXTU: přelom 5. a 4. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. 132411

LITERATURA: Bondini 2005, 282, n. 6.

61.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Prolamovaná železná zápona se stylizovanými motivy. Část je odlomena, jinak kompletní.

KONTEXT: Veneto, VI, Montebello Vicentino, hrob 4 (snad lokální původ)

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 7:8

ROZMĚRY: d. 16,4 cm, š. 6 cm

PROVENIENCE: nelze specifikovat (snad lokální původ)

DATACE KONTEXTU: konec 5. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B1

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino

LITERATURA: Bondini 2005, 291, n. 7D.

62.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Železná kruhová součást kovového závěsu. Železný kroužek kosočtverečného průřezu s pohyblivou objímkou v podobě nýtu. Na povrchu je korodován.

KONTEXT: Veneto, VI, Montebello Vicentino, hrob 4

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 8:5

ROZMĚRY: průměr 7,8 cm

PROVENIENCE: nelze specifikovat (snad lokální původ)

DATACE KONTEXTU: konec 5. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT B1

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino

LITERATURA: BONDINI 2005, 291, n. 7E.

63.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Železná kruhová součást kovového závěsu. Železný kroužek kosočtverečného průřezu s pohyblivou objímkou v podobě nýtu. Na povrchu je korodován.

KONTEXT: Veneto, VI, Montebello Vicentino, hrob 4

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 8:6

ROZMĚRY: průměr 8,3 cm

PROVENIENCE: nelze specifikovat (snad lokální původ)

DATACE KONTEXTU: konec 5. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT B1

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino

LITERATURA: Bondini 2005, 291, n. 7F.

64.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Železná kruhová součást kovového závěsu. Železný kroužek kosočtverečného průřezu s pohyblivou objímkou v podobě nýtu. Na povrchu je korodován.

KONTEXT: Veneto, VI, Montebello Vicentino, hrob 4

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 8:7

ROZMĚRY: průměr 7,8 cm

PROVENIENCE: nelze specifikovat (snad lokální původ)

DATACE KONTEXTU: konec 5. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT B1

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino

LITERATURA: Bondini 2005, 291, n. 7G.

65.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Železná kruhová součást kovového závěsu. Železný kroužek čokovitého průřezu, bez objímky. Na povrchu je koroze. Jedinec je neúplný.

KONTEXT: Veneto, VI, Montebello Vicentino, hrob 4

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 8:2

ROZMĚRY: průměr 4 cm

PROVENIENCE: nelze specifikovat (snad lokální původ)

DATACE KONTEXTU: konec 5. století př. n. l.

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT B1

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino

LITERATURA: Bondini 2005, 291, n. 7H.

66.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: železný kroužek

KONTEXT: Veneto, PD, Padova – Via Tiepolo, hrob 10

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: oblast severní Itálie

DATACE KONTEXTU: nebylo zjištěno

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A (?)

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: nebylo zjištěno

LITERATURA: Zampieri – Lavarone 2000, 141, n. 246; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265.

67.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: železný kroužek

KONTEXT: Veneto, PD, Padova – Via Tiepolo, hrob 10

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: oblast severní Itálie

DATACE KONTEXTU: nebylo zjištěno

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A (?)

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: nebylo zjištěno

LITERATURA: Zampieri – Lavarone 2000, 141, n. 246; Gambacurta – Ruta Serafini 2017, 265.

68.

KATEGORIE: Součásti opasku

SLOVNÍ POPIS: Železná opasková zápona typu Molinazzo

KONTEXT: Friuli-Venezia, UD, Paularo, hrob 34

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: nelze specifikovat (snad lokální původ)

DATACE KONTEXTU: nebylo zjištěno

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: LT A – LT B1

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: nebylo zjištěno

LITERATURA: Stöllner 2014, 225.

KLÍČE

69.

KATEGORIE: Klíče

SLOVNÍ POPIS: Bronzový klíč s rombickou rukojetí z kulatého drátu. Na konci rukojeti je umístěno očko se třemi řetízky. Na konci řetízků byly původně plechové závěsky trapézovitého tvaru zdobené vybíjenými důlky. Jeden závěsek chybí zcela, zbylé dva jsou zachovalé částečně.

KONTEXT: Veneto, PD, Este – Vila Benvenuti, hrob 277

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 5:6

ROZMĚRY: cca d. 60 cm

PROVENIENCE: nelze specifikovat (snad Alpská oblast)

DATACE KONTEXTU: Este II C – III A

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha C – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Museo Nazionale Atestino, inv. č. 5999

LITERATURA: Egg 1996, Abb. 84; Calzavara Capuis – Chieco Bianchi 2006, 337, fig. 190:31; Bondini 2012, 62, fig. 5.

70.

KATEGORIE: Klíče

SLOVNÍ POPIS: Klíč analogický ke klíči z hrobu 277.

KONTEXT: Veneto, PD, Este – Vila Benvenuti, hrob 278

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: bez vyobrazení

ROZMĚRY: -

PROVENIENCE: nelze specifikovat

DATACE KONTEXTU: Este III B1 – B2

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha C – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 2

ULOŽENÍ: Národní muzeum Este, inv. č. 4349b (?)

LITERATURA: Egg 1996, Abb. 84; Bondini 2012, 62.

71.

KATEGORIE: Kruhový šperk

SLOVNÍ POPIS: Bronzový náramek s přeloženými konci. Zdobený plastickým žebrem a rytou výzdobou ve formě malých vybíjených důlků. Konce náramku jsou nečleněné.

KONTEXT: Emilia Romagna, Bo, Pohřebiště Benacci, Hrob 425

ODKAZ NA VYOBRAZENÍ: Tab. 8:1

ROZMĚRY: průměr 9 cm

PROVENIENCE: severně od Alp

DATACE KONTEXTU: nebylo zjištěno

RÁMCOVÁ DATACE KATEGORIE: Ha D2 – LT A

VÝPOVĚDNÍ HODNOTA: VH 3

ULOŽENÍ: Museo Civico Archeologico di Bologna, Inv. č. 28127

LITERATURA: Tovoli 1989, 213, Tav. 98:1; Vitali 1992, 198.

SEZNAM LITERATURY

Livius Titus. *Dějiny* II - III. Praha, 1972. (přeložil P. Kucharský)

Polybios. *Dějiny* I. Praha, 2008. (přeložil P. Oliva)

Abels, B. U. 1994: Überblick über die Besiedlung der Ehrenbürg in vorgeschichtlicher Zeit. *Bericht der Bayerischen Bodendenkmelpflege* 30/31, 1989/90, 103-122.

Adam, A. M. 1996: *Le fibule di tipo celtico in Trentino*. Trento.

Arnold, B. 1999: „Drinking the Feast“: Alcohol and the Legitimation of Power in Celtic Europe. *Cambridge Archaeological Journal* 9:1, 71-93.

Aurigemma, S. 1960: *La necropoli di Spina in Valle Trebba*. Roma.

Bagnasco Gianni, G. et al. 2017: Tarquinia and the north. Considerations on some archaeological evidence of the 9th-3rd century BC. In: Trefný, M. – Jennings, B. (eds.): *Inter-regional contacts during the first milenium B.C. in Europe*. Proceedings from the session organized during the 19th meeting of European Association of Archaeologists, Pilsen (5th-9th September 2013), Hradec Králové, 46-91.

Baldoni, D. 1993: Fermagli di cintura in bronzo dalla necropoli di Valle Trebba. In: *Studi sulla necropoli di Spina in Valle Trebba*, Convegno 15 ottobre 1992, Ferrara, 111-131.

Barral, P. (ed.): *Les Celtes et le nord de l'Italie: premier et second âges du fer: actes du XXXVIe colloque international de l'AFEAF*, Vérone, 17 - 20 mai 2012. Dijon.

Beazley, J. D. 1963: *Attic red-figure vase-painters*. Oxford.

Bergonzi, G. – Piana Agostinetti, P. 1997: La seconda età del Ferro nelle Alpi centrali. In: Atti della XXXI Riunione Scientifica dell'Istituto Italiano Preistoria e Protostoria (Courmayeur 2-5 giugno 1994), Firenze, 361-391.

Berti, F. 1994: Spina: Analisi preliminare della necropoli di Valle Trebba. In: De La Genière, J.: *Nécropoles et sociétés antiques (Grèce, Italie, Languedoc): actes du Colloque international du Centre de Recherches Archéologiques de l'Université de Lille III* (2-3 Décembre 1991), Naples, 181-202.

Biel, J. 1997: Le Hohenasperg et l'habitat de Hochdorf. In: Chaume, B. – Brun, P.: *Vix et les éphémères principautés celtiques. Les 6e et 5e siècles avant J.-C. en Europe centre-occidentale*. Actes du Colloque de Châtillon-sur-Seine, 27-29 octobre 1993, Paris, 17-22.

Bietti Sestieri, A. M. 2005: A reconstruction of historical processes in Bronze and Early Iron Age Italy based on recent archaeological research. In: Nijboer, A. – Zifferero, A. – Attema, P. A. J.: *Papers in Italian archaeology*. 6. Communities and settlements from the Neolithic to the Early Medieval Period. Proceedings of the 6th conference of Italian archaeology held at the University of Groningen, Groningen Institute of Archaeology, the Netherlands, April 15-17, 2003, Oxford, 9-24.

Bintliff, J. 2016: Early states in the Mediterranean Iron Age (ca. 1000-400 BC). In: Attema, P. A. J. – Seubers, J. – Willemsen, S.: *Early states, territories and settlements in protohistoric central Italy: proceedings of a specialist conference at the Groningen Institute of Archeology of the University of Groningen*, 2013, Groningen, 1-8.

Boardman, J. 1998: *Early greek vase painting*. Oxford.

Böhr, E. – Shefton, B. 2000: Die Griechische Keramik der Heuneburg. In: Kimmig, W. (ed.): *Importe und mediterrane Einflüsse auf der Heuneburg*. Heuneburgstudien XI, Mainz am Rhein, 1-25.

Bondini, A. 2005: I materiali celtici di Montebello-Vicentino. Tra cultura venetoalpina e civiltà di La Tène. In: Vitali, D. (ed.). *Studi sulla tarda età del Ferro nell'Italia centrosettentrionale*, Bologna, 215-324.

Bondini, A. 2012: Situla art and the emergence of aristocracies in the Veneto. In: Pare, C. (ed.): *Kunst und Kommunikation: Zentralisierungsprozesse in Gesellschaften Des Europäischen Barbarikums Im 1. Jahrtausend v. Chr.*, Mainz, 59-71.

Bonfante, L. 2011: The Etruscans: mediators between northern barbarians and classical civilization. In: Bonfante, L.: *The Barbarians of Ancient Europe, Realities and Interactions*, Cambridge, 233-281.

Bouzek, J. 1993: The shifts of the amber route. In: Beck, C. W. — Bouzek, J.: *Amber in archaeology: proceedings of the Second International Conference on amber in archaeology*, Liblice 1990, Praha, 141-146.

- Bouzek, J. 1997a: *Greece, Anatolia and Europe: Cultural Interrelations during the Early Iron Age*. Jonsered.
- Bouzek, J. 1997b: Žízeň, mužský svaz, družinictví a pití bez obsluhy či s obsluhou. *Památky archeologické* 49, 323-326.
- Bouzek, J. 2003: *Etruskové: jiní než všechny ostatní národy*. Praha.
- Bouzek, J. 2004: Die Kimmerier und Mitteleuropa. In: *K poctě Vladimíru Podborskému*, Brno, 375-383.
- Bouzek, J. 2005: Klimatické změny ve středoevropském pravěku. *Archeologické rozhledy* LVII, 493-528.
- Bouzek, J. 2009: *Keltové českých zemí v evropském kontextu*. Praha.
- Bouzek, J. 2011: *Pravěk českých zemí v evropském kontextu*. Praha.
- Brun, P. 1994: From the Hallstatt to La Tène period in the perspective of the Mediterranean world economy. In: Kristiansen, K. – Jensen, J.: *Europe in the first Millennium BC.*, Scheffield, 57-65.
- Buchvaldek, M. – Košnar, L. – Lippert, A. 2007: *Archeologický atlas pravěké Evropy = Atlas zur prähistorischen Archäologie Europas = Archaeological Atlas of prehistoric Europe = Atlas archéologique de l'Europe préhistorique*. Praha.
- Bujna, J. 1990: *Šperk a části odevu*. Nitra.
- Bujna, J. 2005: *Kruhový šperk z laténských ženských hrobů na Slovensku*. Nitra.
- Bujna, J. 2011: *Opasky ženského odevu z doby laténskej*. Nitra.
- Bursák, D. – Daněček, D. – Smíšek, K. 2016: Nové kovové nálezy z doby halštatské z hradiště u Minic, okr. Mělník. In: Popelka, M. – Šmidtová, R. – Burgert, P. – Jílek, J. (ed.): *... tenkrát na východě ... Sborník k 80. narozeninám Víta Vokolka*. Praehistorica XXXIII/1-2, Praha, 117-129.
- Calzavara Capuis, L. – Chieco Bianchi, A. M. 1979: Osservazioni sul celtismo nel Veneto euganeo. *Archeologia Veneta* 2, 7-32.
- Calzavara Capuis, L. – Chieco Bianchi, A. M. 2006: *Este II: La necropoli di Villa Benvenuti*. Monumenti antichi, 64. Roma.

Calzavara Capuis, L. – Ruta Serafini, A. 1987: Per un aggiornamento della problematica del celtismo nel Veneto. In: Vitali, D. (ed.): *Celti ed Etruschi nell'Italia centro-settentrionale dal 5 secolo a. C. alla romanizzazione*, Bologna, 281-307.

Camerin, N. 1993: Testimonianze celtiche da Adria. *Padusa XXIX*, 1993, 157-177.

Cenciaioli, L. 2014: *Etruskovia z Perugia*. (katalóg výstavy, Bratislavský Hrad, 31. 10. 2014). Bratislava.

Cicolani, V. 2017: *Passeurs des Alpes: la culture de Golasecca: entre Méditerranée et Europe continentale à l'âge du fer*. Paris.

Colonna, G. – Franchi dell'Orto, L. – Marchegiani, P. 1999: *Die Picener: ein Volk Europas*. Roma.

Čiřáková, V. – Chytráček, M. 2018: Stará kulturní tradice – starší doba železná. In: Militký, J. – Kysela, J. – Tisucká, M.: *Keltové. Čechy v 8. až 1. století před Kristem*, Praha, 26-63.

Čtverák, V. 2005: Starší doba železná – doba halštatská. In: Lutovský, M. – Smejtek, L. (eds): *Pravěká Praha*, Praha, 591-660.

De Marinis, R. 1988: *Gli Etruschi a nord del Po*. Udine.

De Marinis, R. C. – Casini, S. – Rapi, M. 2017: Il contributo del Forcello alla cronologia della transizione tardo Hallstatt-antico La Tène. In: Piana Agostinetti, P.: *Celti d'Italia: I Celti dell'età di La Tène a sud delle Alpi*, Roma, 13-41.

De Marinis, R. C. – Rapi, M. 2005: *L'abitato etrusco del Forcello di Bagnolo S. Vito: le fasi arcaiche*. Mantova.

De Marinis, R. C. 1981: Il periodo Golasecca III A in Lombardia. *Studi Archeologici* 1/1981, 43-284.

De Marinis, R. C. 1987: Fibule tardohallstattiane occidentali dell'abitato etrusco del Forcello (Bagnolo S. Vito). In: Vitali, D. (ed.): *Celti ed Etruschi nell'Italia centro-settentrionale dal 5 secolo a. C. alla romanizzazione*, Bologna, 89-99.

De Navarro, J. M. 1972: *The Finds from the site of La Tène, I. Scabbards and the swords found in them*. London.

Dehn, W. – Frey, O. H. 1979: Southern imports and the Hallstatt and early La Tène chronology of Central Europe. In: Ridgway, D. - Ridgway, F. (eds.) 1979: *Italy Before the Romans: The Iron Age, Orientalizing and Etruscan periods*, London, 489-511.

Dietler, M. 1990: Driven by drink: the role of drinking in the political economy and the case of Early Iron Age France. *Journal Anthropological Archaeology* 9, 352-406.

Egg, M. 1996: *Das hallstattzeitliche Fürstengrab von Strettweg bei Judenburg in der Obersteiermark*. Bonn.

Eles Masi, P. 1986: *Le fibule dell'Italia settentrionale*. Prähistorische Bronzefunde 5. München.

Filip, J. 1948: *Pravěké Československo*. Praha.

Fogolari, G. – Gambacurta, G. 2001: *Materiali veneti preromani e romani del santuario di Lagole di Calalzo al Museo di Pieve Cadore*. Collezioni e Musei Archeologici del Veneto 44. Roma.

Frey, O. H. 1969: *Die Entstehung der Situlenkunst*. Berlin.

Frey, O. H. 1971: Fibeln vom Westhallstätischen Typus aus dem Gebiet Südlich der Alpen. Zum Problem der Keltischen Wanderung. In: Calderini, A.: *Oblatio: raccolta di studi di antichità ed arte in onore di Aristide Calderini*, Como, 355-386.

Frey, O. H. 1987: Sui ganci di cintura celtici e sulla prima fase di La Tène nell'Italia del Nord. In: Vitali, D.: *Celti ed Etruschi nell'Italia centro-settentrionale dal 5 secolo a. C. alla romanizzazione*, Bologna, 9-22.

Frey, O. H. 1988: Les fibules hallstattiennes de la fin du VIe siècle au Ve siècle en Italie du Nord. In: Mohen, J. P. – Duval, A. – Eluère, C. (eds.): *Les Princes Celtes et la Méditerranée*, Paris, 33-43.

Gambacurta, G. – Ruta Serafini, A 2017: Veneti e Celti. In: Piana Agostinetti, P. *Celti d'Italia. I Celti dell'età di La Tène a sud delle Alpi*, Roma, vol. 59. Roma, 243-287.

Gambari, F. M. 2016: I Liguri. I Leponti e l'ambra. Vie occidentali del commercio transalpino tra la fine dell'età del bronzo e l'età del ferro. In: Cellarosi, P. L. — Chellini, R. — Martini, F. — Montanaro, A. C. — Sarti, L. (eds): *The Amber roads. The ancient cultural and commercial communication between the peoples*. Proceedings

of the 1st International Conference on Ancient Roads, Republic of San Marino, April 3–4, 2014. *Millenni studi di archeologica preistorica* 13, Roma, 337-350.

Glunz, B. E. 1997: *Studien zu den Fibeln aus dem Gräberfeld von Hallstatt, Oberösterreich: mit einem Beitrag zur verkehrsgeographischen Bedeutung des Linzer Raumes während der Hallstattzeit*. Linz.

Guštin, M. – De Marinis, R. 1975: Qualche considerazione sulla cronologia e diffusione delle fibule semilunate. *Preistoria alpina* 11, 237-253.

Hauser, F. – Schönfelder, M. 2014: Über die Alpen nach Nordosten: etruskische und alpine Funde in Böhmen und Polen aus dem 6. und 5. Jahrhundert v. Chr. In: Alberti, G. – Clément, F. – Pierrvelcin, G.: *Transalpinare: mélanges offerts à Anne-Marie Adam*, Bordeaux, 435-445.

Haynes, S. 2000: *Etruscan Civilization. A Cultural History*. London.

Chaume, B. 2001: *Vix et son territoire à l'âge du fer : fouilles du mont Lassois et environnement du site princier*, Protohistoire européenne 6. Montagnac.

Chieco Bianchi, A. M. – Calvazara Capuis, L. 1985: *Este I. Le necropoli Casa di Ricovero, Casa Muletti Prosdocimi, Casa Alfonsi*, Monumenti Antichi dei Lincei, Serie monografica II (serie generale LI). Roma.

Chytráček et al. 2017: Jantar starší doby železné a průběh jantarové stezky ve střední Evropě, *Památky archeologické* CVIII, 121-256.

Chytráček, M. 1983: Nové poznatky o halštatsko-laténských bronzových nádobách z Čech. *Archeologické rozhledy* 35, 427-451.

Il sepolcreto villanoviano Benacci: storia di una ricerca archeologica. Bologna, Museo Civico Archeologico, 1997.

Jennings, B. 2017: Late Bronze Age Exchange and interaction in the northern Circum-Alpine region: not only across the Alps. In: Trefný, M. – Jennings, B. (eds.): *Inter-regional contacts during the first milenium B.C. in Europe*. Proceedings from the session organized during the 19th meeting of European Association of Archaeologists, Pilsen (5th-9th September 2013), Hradec Králové, 24-44.

Kaenel, G. 1990: *Recherches sur la période de La Tène en Suisse occidentale: analyse des sépultures*. Lausanne.

Kimmig W. (ed.) 2000: *Importe und mediterrane Einflüsse auf der Heuneburg*. Heuneburgstudien XI. Mainz am Rhein.

Kozáková, R. – Trefný, M. – Postránecká, K. 2016: Using Pollen Analysis to Detect Microscopical Traces of the Original Contents of an Etruscan Beaked Flagon from Ostrov u Stříbra (okr. Tachov/CZ) near Pilsen. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 46/1, 75-88.

Králová, A. 2002: Rekonstrukce pravěkých komunikací. In: Neustupný, E. (ed.): *Archeologie nenalézaného*. Sborník přátel, kolegů a žáků k životnímu jubileu Slavomíra Vencla, Plzeň, 101-107.

Krausse, D. 1996: *Hochdorf III. Das Trink- und Speiseservice aus dem späthallstattzeitlichen Fürstengrab von Eberdingen-Hochdorf (kr. Ludwigsburg)*. Stuttgart.

Kruta, V. 1982: L'Italie et l'Europe intérieure du Ve siècle au début du IIe siècle av. n.è. *Savaria*. Bulletin der Museen des Komitats Vas, 203-221.

Kruta Poppi, L. 1975: Les Celtes a Marzabotto (Province de Bologne). *Études Celtiques* 14, 345-376.

Křen, J. 2005: *Dvě století střední Evropy*. Praha.

Kuna, M. (ed.) 2007: *Archeologie pravěkých Čech I*. Praha.

Kysela, J. – Militký, J. 2018: Dálkové kontakty ve světle importovaných výrobků. In: Militký, J. – Kysela, J. – Tisucká, M.: *Keltové. Čechy v 8. až 1. století před Kristem*, Praha, 280-298.

Kysela, J. 2010a: K imitacím (?) středomořské keramiky ze středočeských oppid. *Archeologické rozhledy* LXII, 523-534.

Kysela, J. 2010b: Italští Bojové a česká oppida. *Archeologické rozhledy* LXII, 150–177.

Kysela, J. 2014a: Okruhy středomořského importu ve střední Evropě pozdní doby laténské. In: J. Čižmářová - N. Venclová - G. Březinová (eds.): *Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií*. Sborník na památku Miloše Čižmáře, Brno 2014, 229-241.

Kysela, J. 2014b: Boemia ed Italia tra il IV ed il I secolo a.C. In: Barral, Ph. - Guillaumet, J.P. - Roulière-Lambert, M.J. - Saracino, M. - Vitali, D. (eds.): *Les Celtes et le Nord de l'Italie. Premier et Second Âges du fer/I Celti ed l'Italia del Nord. Prima e Seconda Età del ferro*. 36e colloque international de l'AFEAF, Vérone 2012. Revue Archéologique de l'Est, 36e supplément, Dijon, 341-352.

La ceramica attica figurata nelle Marche: mostra didattica. Museo archeologico nazionale delle Marche, Ancona, Palazzo Ferretti, primavera 1982.

Laing, L. – Laing, J. 1992: *Arts of the Celts*. London.

Lejars, T. 1994: *Gournay: le sanctuaire de Gournay-sur-Aronde et l'armement des Celtes de La Tène moyenne*. Paris.

Lo Schiavo, F. 2010: *Le fibule dell'Italia meridionale e della Sicilia: dall'età del bronzo recente al VI secolo a.C.* Prähistorische Bronzefunde. Abteilung 14. Stuttgart.

Lollini, D. G. 1985: Rapporto tra area romagnola e picena nel VI-IV sec. a.C. In: *La Romagna tra VI e IV sec. a. C. nel quadro della protostoria dell'Italia centrale*, Bologna, 323-350.

Lomas, K. 2003: The mysterious deity of Lagole: ritual and writing in ancient Italy. *Archaeology International* 7, 27-30.

Macellari, R. 2002: *Il sepolcreto etrusco nel terreno Arnoaldi di Bologna (550-350 a.C.)*. Bologna.

Malnati, L. 2016: Celti, Etruschi e coloni romani a sud del Po tra IV e III secolo A.C.: Problemi di metodologia e di cronologia. In: Govi, E.: *Il mondo etrusco e il mondo italico di ambito settentrionale prima dell'impatto con Roma (IV-II secolo A.C.)*, Roma, 1-30.

Manessi P. – Nascimbene, A. 2003: *Montebelluna : sepolture preromane dalle necropoli di Santa Maria in Colle e Posmon*. Montebelluna.

Mansfeld, G. 1973: *Die Fibeln der Heuneburg: 1950 - 1970; ein Beitrag zur Geschichte der Späthallstattfibeln*. Heuneburgstudien 2. Berlin.

Marchesini, S. – Roncador, R. 2016: Celts and Raetians in the Central-Eastern Alpine Region during the Second Iron Age: multidisciplinary research. In: Armit, I. – Potrebica, H. – Črešnar, M. – Mason, P. & Büster, L. (eds): *Cultural Encounters in Iron Age Europe*, Budapest, 267-284.

Michálek, J. 2011: K nálezům halštatských spon se zdobenou patkou (Fusszierfibeln) v jižních Čechách. *Archeologie ve středních Čechách* 15/1, 313-321.

Morgan, C. – Arafat, K. 1994: Athens, Etruria and the Heuneburg. Mutual misconceptions in the study of Greek - barbarian relations. In: Morris, I.: *Classical Greece: ancient histories and modern archaeologie*, Cambridge, 108-134.

Morigi Govi, C. – Tovoli, S. 1993: Due piccoli scudi di bronzo e il problema dell'armamento nella società villanoviana bolognese. *Archeologia Classica* 45/1, 1-45.

Muggia, A. 2004: *Impronte nella sabbia : tombe infantili e di adolescenti dalla necropoli di Valle Trebba a Spina*. Firenze.

Nascimbene, A. 1999: *Caverzano di belluno aspetti e problemi di un centro dell'età del ferro nella media valle del piave*. Società per la Preistoria e Protostoria della Regione Friuli-Venezia Giulia, Quadern 7. Trieste.

Nascimbene, A. 2009: *Le Alpi Orientali nell'età del ferro: (VII-V secolo a.C.)*. Portogruaro.

Nash Briggs, D. 2003: Metals, salt, and slaves. Economic links between Gaul and Italy from the eighth to the late sixth centuries BC. *Oxford Journal of Archaeology* 22, 243-259.

Nijboer, A. J. 2008: *The Iron Age in the Mediterranean: recent radiocarbon research at the university of Groningen*. Oxford.

Okey, R. 1992: Central Europe / Eastern Europe: Behind the Definitions. *Past & Present* 137, 102-133.

Ortalli, J. 2008: L'insediamento celtico di Casalecchio di Reno (Bologna). In: Vitali, D. – Verger, S. (ed.): *Tra mondo celtico e mondo italico: la necropoli di Monte Bibele*, Bologna, 299-322.

Pape, J. 2000: Die Attische Keramik der Heuneburg und der keramische Südimport in der Hallstattzeit. In: Kimmig W. (ed.): *Importe und mediterrane Einflüsse auf der Heuneburg*, Heuneburgstudien XI, Mainz am Rhein, 71-151.

Pare, C. F. E. 1989: Ein zweites Fürstengrab von Apremont »La Motte aux Fees« (Arr. Vesoul, Dep. Haute-Saône). *Untersuchungen zur Späthallstattkultur im ostfranzösischen Raum*. Jahrb. RGZM 36, 411-472.

Parzinger, H. – Nekvasil, J. – Barth, F.- E. 1995: *Die Býčí skála-Höhle : ein hallstattzeitlicher Höhlenopferplatz in Mähren*. Mainz.

Pellegrini, G. 1912: *Museo civico di Bologna: Catalogo dei vasi greci dipinti delle necropoli felsinee descritti da G. Pellegrini*. Bologna.

Peroni, R. 1973: *Studi di cronologia Hallstattiana*. Roma.

Piana Agostinetti, P. 2014: *Celti d'Italia. I Celti dell'età di La Tène a sud delle Alpi*. Roma.

Piningre, J. F. – Ganard, V. 1997: Le pôle princier de Salins et le Hallstatt D du Jura. In: Brun, P. – Chaume, B. (eds.): *Vix et les éphémères principautés celtiques*, Paris, 125-138.

Podborský, V. 2008: *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. Brno.

Podborský, V. 2013: *Úvod do studie archeologie*. Brno.

Preistoria lungo la Valle del Tartaro 1987. (a cura di) L. Salzani.

Ramsl, C. P. 2012: The relationship between Austrian and Northern Italian sites in the Iron Age. In: Barral, P. (ed.): *Les Celtes et le nord de l'Italie: premier et second âges du fer: actes du XXXVIe colloque international de l'AFEAF*, Vérone, 17 - 20 mai 2012, Dijon, 1-10.

Sacchetti, F. 2016: Transport amphorae in the West Hallstatt zone: reassessing socio-economic dynamics and longdistance Mediterranean exchange in western Central Europe in the Early Iron Age. *Oxford Journal of Archaeology* 35/3, 247-265.

Salač, V. 2006: O obchodu v pravěku a době laténské především. *Archeologické rozhledy* 58, 33-58.

Salzani, L. 1980: La prima età del ferro nel territorio veronese. In: Fasani, L.: *Il territorio veronese dalle origini all'età romana: Contributti ed aggiornamenti di ricerca preistorica*, Verona, 99-108.

Salzani, L. 1982: Relazione preliminare sulle campagne di scavo 1978 – 1981 ad Archi di Castelrotto. *Bollettino del Museo civico di Storia Naturale di Verona* IX/1, 359- 402.

Salzani, L. 1984: Il territorio veronese durante il I millennio a.C. In: Aspes, A.: *Il veneto nell'antichità*. Preistoria e protostoria, Verona, 617- 876.

Sassatelli, G. 2008: Celti ed Etruschi nell'Etruria Padana e nell'Italia settentrionale. In: Vitali, D. – Verger, S. (ed.): *Tra mondo celtico e mondo italico : la necropoli di Monte Bibele*, Bologna, 323-348.

Sassatelli, G. 2014: Etruschi, Veneti e Celti. Relazione culturali e mobilità individuale. In: *Mobilità geografica e mercenariato nell'Italia preromana*, Atti del X Convegno Internazionale di Studi sulla Storia e l'Archeologia dell'Etruria, Roma 2013, 397-427.

Scheeres, M. et al. 2013: Evidence for “Celtic migrations”? Strontium isotope analysis at the early La Tène (LT B) cemeteries of Nebringen (Germany) and Monte Bibele (Italy). *Journal of Archeological Science* 40, 3614-3625.

Scheeres, M. et al. 2014: "Celtic migrations": fact or fiction? Strontium and oxygen isotope analysis of the Czech cemeteries of Radovesice and Kutná Hora in Bohemia. *American Journal of Physical Anthropology* 155:4, 496-512.

Sklenář, K. – Sklenářová, Z. – Slabina, M. 2002: *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha.

Stöllner, T. 2002: *Die Hallstattzeit und der Beginn der Latenzeit im Inn-Salzach-Raum*. Salzburg.

Stöllner, T. 2014: Mobility and cultural change of the early Celts: La Tène openwork belt-hooks north and south of the Alps. In: Barral, P. (ed.): *Les Celtes et le nord de l'Italie: premier et second âges du fer: actes du XXXVIe colloque international de l'AFEAF*, Vérone, 17 - 20 mai 2012, Dijon, 211-229.

Thevenot, J.-P. 1997: Que représente Chassey au premier âge du Fer?. In: Chaume, B. – Brun, P.: *Vix et les éphémères principautés celtiques. Les 6e et 5e siècles avant J.-C. en Europe centre-occidentale*. Actes du Colloque de Châtillon-sur-Seine, 27-29 octobre 1993, Paris, 173-178.

Tomaschitz, K. 2002: *Die Wanderungen der Kelten in der antiken literarischen Überlieferung*. Wien.

Tombolani, M. 1987: Materiali di tipo La Tène da Altino (Venezia). In: Vitali, D.: *Celti ed Etruschi nell'Italia centro-settentrionale dal 5 secolo a. C. alla romanizzazione*, Bologna, 171-189.

Tovoli, S 1989: *Il sepolcreto villanoviano Benacci Caprara di Bologna*. Bologna.

Trachsel M., 2004, *Untersuchungen zur relativen und absoluten Chronologie der Hallstattzeit*. Bonn.

Trefný M. – Polišenský, T. 2014: Sídliště ze starší doby železné v Praze-Pitkovicích. *Archeologie ve středních Čechách* 2014/18, 691-744.

Trefný, M. – Kloužková, A. – Chytráček, M. – Hanykýř, V. 2011: K problému původu napodobenin řecké keramiky z Plzně-Roudné a Chržína. *Archeologické rozhledy* 63, 151-161.

Trefný, M. – Thér, R. – Tichý, R. – Dohnálková, H. 2012: On a fragment of a ceramic beaked flagon from the late hallstatt to early la tene settlement in Tuněchody (okr. Chrudim) in eastern Bohemia. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 42, 335-350.

Trefný, M. 2011: Attická keramika jako významný doklad jižního importu v prostředí pozdně halštatských až časně laténských Čech. *Památky Archeologické* 102, 271-306

Trefný, M. 2012: Čechy a střední Evropa v pozdní době halštatské až časně době laténské a jejich vztah k oblasti antického Středomoří. In: Valentová, J. - Tisucká, M. - Belaňová, P. (eds.): *Ve stínu Olympu*, Praha, 21-43.

Trefný, M. 2014: Boemia e Italia settentrionale nel VI-V sec. a.C. uovi dati e prospettive della ricerca. In: Barral, P. (ed.): *Les Celtes et le nord de l'Italie: premier et second âges du fer: actes du XXXVIe colloque international de l'AFEAF, Vérone, 17 - 20 mai 2012*, Dijon, 327-339.

Trefný, M. 2016: Poznámky k některým halštatským sponám z Čech. In: Juchelka, J.: *Doba popelnicových polí a doba halštatská ve střední Evropě*, 2. díl, 143-158.

Trefný, M. 2017: Hallstatt elite burials in Bohemia from the perspective of interregional contacts. In: Schumann, R. – van der Vaart-Verschoof, S. (eds.): *Connecting elites and regions. Perspectives on contacts, relations and differentiation during the Early Iron Age Hallstatt C period in Northwest and Central Europe*, Leiden, 109-126.

Vencl, V. 2001: Souvislosti chápání pojmu „nálezový celek“ v české archeologii. *Archeologické rozhledy* LIII, 592-613.

Venclová, N. (ed.) 2008a: *Archeologie pravěkých čech 6*. Praha.

Venclová, N. (ed.) 2008b: *Archeologie pravěkých Čech 7*. Praha.

Venclová, N. 2002: External contacts: visible and invisible. In: Lang, A. – Salač, V.: *Fernkontakte in der Eisenzeit = Dálkové kontakty v době železné*, Praha, 72-82.

Venclová, N. 2006: Skleněný náhrdelník z Platěnic - Glass necklace from Platěnice. In: *Vita Archaeologica. Sborník Vita Vokolka*, Hradec Králové – Pardubice, 365–370.

Vitali, D. (ed.) 1987: *Celti ed Etruschi nell'Italia centro-settentrionale dal V sec. a.C. alla romanizzazione*. Bologna.

Vitali, D. 1992: *Tombe e necropoli galliche di Bologna e del territorio*. Bologna.

Vitali, D. (ed.) 2003: *La necropoli di Monte Tamburino a Monte Bibele*. Bologna.

Vitali, D. 2004, I Celti in Italia. In: Marzatico, P.: *Guerrieri, Principi ed Eroi fra il Danubio e il Po dalla Preistoria all'Alto Medioevo*, Trento, 315-329.

Zamboni, L. 2016: *Spina città liquida: gli scavi 1977-1981 nell'abitato e i materiali tardo-arcaici e classici*. Rahden/Westf.

Zampieri, G. – Lavarone, B. (ed.) 2000: Bronzi antichi: statuette figurate egizie etrusche venetiche e italiche, armi preromane, romane e medioevali, gioielli e oggetti di ornamento, instrumentum domesticum dal deposito del Museo. Museo Archeologico di Padova (Catalogo della mostra).

Zannoni, A. 1876 – 1884: *Gli Scavi Della Certosa Di Bologna*. Bologna.

Internetové zdroje:

Collins English dictionary:

<<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/central-europe>> (zobrazeno 8/7/2018)

SEZNAM VYOBRAZENÍ V TEXTU

Obr. 1. Administrativní rozdělení zkoumané oblasti.....	3
Obr. 2. Rozložení kultur v severní Itálii kolem roku 400 př. n. l. (podle Marchesini - Roncador 2016, fig. 1.)	4
Obr. 3. Směry transportu směrem z Itálie (podle Bietti Sestieri 2005, fig. 6.).....	14
Obr. 4. Plán pohřebišť ve městě Bologna (Il sepolcreto villanoviano Benacci 1997)....	19
Obr. 5. Variace spon se zdobenou patkou, doppelzierfibel a doppelpaukenfibel (podle Mansfeld 1973).....	33
Obr. 6. Typ I.16 (podle Nascimbene 2009)	37
Obr. 7. Typ I.21 (podle Nascimbene 2009)	39
Obr. 8. Typ I.17 (podle Nascimbene 2009)	40
Obr. 9. Distribuce vybraných typů spon (podle Stöllner 2014, fig. 1)	48
Obr. 10. Absolutní datace starší doby železné ve střední Evropě podle soudobého výzkumu.....	50
Obr. 11. Seznam kontextů s attickou keramikou	53
Graf 1. Zastoupení studovaných předmětů v italských regionech.....	29
Graf 2. Kvantitativní zastoupení studovaného souboru v italských provinciích (AN – Ancona, BL – Belluno, BO – Bologna, MN – Mantova, PD – Padova, RO - Rovigo, TV – Treviso, UD – Udine, VE – Veneto, VI – Vicenza, VR – Verona).....	30
Graf 3. Zastoupení předmětů na lokalitách podle indexu výpovědní hodnoty	31
Graf 4. Kvantitativní zastoupení jednotlivých kategorií předmětů pocházející z uzavřených celků.....	31
Graf 5. – Rozložení typů spon ze studovaného souboru.....	48
Graf 6. Rozložení nálezů studovaného souboru podle relativních stupňů datování.....	50
Graf 7. Absolutní datace předmětů kategorie VH 1	51
Graf 8. Grafické znázornění absolutně datovaných nálezů z Forcella.....	52

SEZNAM PŘÍLOH

Tab. 1. Obrazová příloha ke katalogu

Tab. 2. Obrazová příloha ke katalogu

Tab. 3. Obrazová příloha ke katalogu

Tab. 4. Obrazová příloha ke katalogu

Tab. 5. Obrazová příloha ke katalogu

Tab. 6. Obrazová příloha ke katalogu

Tab. 7. Obrazová příloha ke katalogu

Tab. 8. Obrazová příloha ke katalogu

Tab. 9. Rozšíření halštatské kultury

Tab. 10. Relativní chronologické systémy

Tab. 11. Chronologie podle M. Trachsla

Tab. 12. Distribuce studovaných předmětů

Tab. 13. Distribuce studovaných předmětů

Tab. 14. Distribuce studovaných předmětů

Tab. 15. Distribuce studovaných předmětů

Tab. 16. Distribuce studovaných předmětů

Tab. 17. Mapa lokalit ke katalogu

